

Jan Sroka

Słownik historyczny wsi powiatu sławieńskiego

Jan Sroka

Słownik historyczny wsi
powiatu sławieńskiego

Sławno 2014

Na okładce:

Bruno Koglin, Kościół w Sławsku, rysunek. Przedruk z Der Kreis Schlawe, Band II, pod red. M. Vollacka, Husum, 1989

Redaktor: Maria Poprawska

© Copyright by Jan Sroka

Druk publikacji został dofinansowany
przez Starostwo Powiatowe w Sławnie

Wydawca: Fundacja „Dziedzictwo” w Sławnie
Wydawnictwo „Margraf”, email. margraf2@gmail.com
Druk: Sowa – druk na życzenie, ul. Hrubieszowska 6a
01-209 Warszawa, e-mail: sowadruk@sowadruk.pl

ISBN: 978-83-61603-68-9

Wstęp

Słownik zawiera informacje historyczne o wsiach i osadach obecnego powiatu sławieńskiego – ukształtowanego w wyniku reformy administracyjnej z 1998 roku. Dzisiejszy powiat jest znacznie mniejszy od niemieckiego, a także powojennego (istniejącego do 1975 roku). Przed 1945 rokiem liczył on 1586 km². Zaraz po wojnie wyłączono z powiatu Sianów i okoliczne wioski. A z nowego powiatu ustanowionego w wyniku ostatniej reformy administracyjnej kraju wyłączono Polanów i okolice. Obecny powiat zajmuje powierzchnię 1044 km². Materiały źródłowe do opracowania słownika to przede wszystkim II tom niemieckiej monografii powiatu zawierający informacje historyczne o wsiach i osadach dawnego powiatu. Praca nosi tytuł: *Der Kreis Schlawe. Ein pommersche Heimatbuch. 2-Band – Die Städte und Landgemeinden. Herausgegeben im Auftrage des Heimatkreises Schlawe von Manfred Vollack, Husum 1989*. Książka zawiera także bibliografię niemieckojęzyczną dotyczącą historii wsi.

Niemieckie nazwy wsi oraz nazwy przejściowe miejscowości z lat powojennych ustalano na podstawie słowników: *Słownika współczesnych nazw geograficznych Pomorza Zachodniego z nazwami przejściowymi z lat 1945-1948, pod red. Tadeusza Białeckiego, Szczecin 2002* oraz *Słownika nazw geograficznych Polski Zachodniej i Północnej, Wrocław 1951*, opracowanego przez Stanisława Rosponda.

Informacje o wioskach powiatu z drugiej połowy XVIII stulecia zawiera dzieło *Ludwiga Wilhelma Brüggeman: Ausführliche Beschreibung der gegenwärtigen Zustand des Königl. preuss. Herzogtums Vor- und Hinterpommern. Bd. II, Stettin 1784*.

Wiele informacji zaczerpnięto z wydawnictwa zawierającego materiały z konferencji naukowych poświęconych przeszłości ziemi sławieńskiej. Konferencje i wydawnictwo noszą tytuł: *Historia i kultura ziemi sławieńskiej*. Organizatorem konferencji i wydawcą jest Fundacja „Dziedzictwo” w Sławnie. Dotąd ukazało się 11 tomów serii.

Hasła w słowniku ułożone zostały w układzie alfabetycznym. Każde hasło zawiera nazwę niemiecką miejscowości oraz nazwy przejściowe po roku 1945, informację, w jakiej gminie znajduje się miejscowość oraz krótki rys historyczny miejscowości, w tym informacje o zabytkach kultury. Większość haseł zawiera dzieje miejscowości do roku 1945. W kilkunastu przypadkach zawarto w hasłach także informacje o historii powojennej.

Oprócz zasadniczej części – słownika historycznego wsi – w książce znalazły się słownik polsko - niemiecki i niemiecko - polski nazw miejscowych powiatu sławieńskiego oraz słownik wyjaśniający znaczenie niektórych terminów użytych w książce.

Książka ilustrowana jest pracami dwóch niemieckich artystów tworzących na Pomorzu przed 1945 rokiem: Rudolfa Hardowa, który przez wiele lat mieszkał w Słupsku i Rudolfa Muchowa, który kilka lat był nauczycielem rysunku w sławieńskim gimnazjum.

Słownik historyczny wsi powiatu sławieńskiego

Baniewo, gmina Malechowo

Nazwa niemiecka: Banow

Nazwa przejściowa: Banów

Historia:

Osada znajduje się 2 kilometry na północ od Ostrowca, przy drodze Podgóрки – Bobrowice. Był to założony w XIX wieku na gruntach majątku Ostrowiec folwark. W 1928 roku liczył 250 hektarów i należał do Curta Seeligera.

W 1945 roku folwark został zniszczony. Aktualnie miejscowość jest niezamieszkała.

Bartolino, gmina Malechowo

Nazwa niemiecka: Bartlin

Pierwsza wzmianka: 1267

Historia:

Wieś leży w gminie Malechowo, na wschód od Niemicy przy drodze Niemica – Sulechowo. Jest ulicówką.

Miejscowość powstała w średniowieczu. W XV i XVI wieku była lennem rodu von Ramel, a następnie rodziny von Palbitzky i von Münchow. Na początku XVIII wieku majątek nabyła Zofia von Natzmer. Po jej śmierci dziedziczyła go jej córka i zięć Klaus Jürgen von Zastrow. W XIX wieku majątek wszedł w posiadanie rodu von Schlieffen.

W końcu XVIII wieku – jak podaje Brüggemann – w wiosce było 15 domów, folwark i dwór, mieszkało 5 chłopów i 1 zagrodnik.

Zespół dworsko - folwarczny usytuowany był w północnej części wsi. Do dworu prowadziła droga obsadzona lipami i kasztanowcami. Drzewa zostały wycięte jeszcze w latach 30-tych XX wieku przez

ówczesnego właściciela majątku - Hugo Volberta. Do dworu po stronie północnej przylegał ogród i sad.

W 1928 roku folwark liczył 654 hektary gruntów, w tym 123 hektary lasu. We wsi znajdował się młyn wodny i sklep.

Zabudowa mieszkalna wioski jest murowana, częściowo szachulcowa.

Cmentarz ewangelicki znajdował się około pół kilometra na południe od zabudowań. Powstał w połowie XIX wieku i miał powierzchnię około pół hektara. Zachowały się fragmenty nagrobków i żeliwnych krzyży. Po 1945 roku nieczynny.

Wojska radzieckie zajęły wieś na początku marca 1945 roku. Po wojnie na bazie majątku utworzono państwowe gospodarstwo rolne, które funkcjonowało do początku lat 90-tych ubiegłego wieku.

W wiosce mieszka 126 osób (dane z 2011 roku).

Barzowice, gmina Darłowo

Nazwa niemiecka: Barzwitz

Nazwa przejściowa: Barcewice

Pierwsza wzmianka: 1275

Historia:

Wieś istniała już w XIII wieku. Była to wieś chłopska i kościelna wchodząca w skład urzędu darłowskiego. Mieszkańcy wsi byli zobowiązani pracować na rzecz folwarku w Palczewicach i dostarczać żywność na rzecz zamku w Darłowie.

Brüggemann notuje w 1784 roku, że we wsi mieszkało 20 kmieci, 2 komorników, 8 zagrodników, 2 robotników drogowych, pastor, kościelny, sołtys i kowal.

Znajdowała się tu szkoła, co najmniej od 1611 roku – wymienia się wtedy nauczyciela Jürgena Lange, który był jednocześnie kościelnym. Później obok kościoła i plebanii wybudowano nową szkołę dwuklasową z mieszkaniem dla nauczyciela. Ostatnimi niemieckimi nauczycielami byli Otto Parlow i Berta Kanies.

W 1818 roku we wsi mieszkały 354 osoby, w 1871 – 613, w 1905 – 546 i w 1939 – 472 osoby. W 1871 w Barzowicach było 113 domów. Podobnie w roku 1939. Powierzchnia wioski wraz z gruntami wynosiła 985,8 hektara (1939).

Przed II wojną światową we wsi znajdowało się 15 gospodarstw o powierzchni do 5 hektarów, 39 do 10 hektarów, 7 do 20 hektarów i 13 o powierzchni powyżej 20 hektarów.

We wsi znajdowała się mleczarnia (przy drodze do Drozdowa), dwa wiatraki, kasa oszczędnościowa, gospoda i sklep, punkt pocztowy i straż pożarna. Mieszkali w niej między innymi: piekarz, stolarz, malarz, kołodziej, 3 krawców, ślusarz, 2 kowali.

Działało stowarzyszenie weteranów wojennych.

Kościół z plebanią znajduje się na wzniesieniu w południowej części wsi. Jest to kościół halowy, który powstał w połowie XV wieku. Świątynia była przebudowywana w XIX wieku. Zachowały się elementy dawnego wyposażenia. Chrzcielnica z mosiądzu pochodzi z 1645 r., ozdobiona jest scenami ze Zwiastowania Najświętszej Marii Panny. Na ołtarzu znajdują się figury świętych Piotra i Pawła. Ostatnim niemieckim pastorem był Franz Birken (1936-1945).

Ważną rolę w dziejach Barzowic odegrali pastory i nauczyciele przyczyniając się do rozwoju szkolnictwa i rolnictwa. Na przykład pastor Friedrich Meinhof (1842-1881), który zmeliorował wiele gruntów, uczył chłopów lepszego gospodarowania. Był też znanym teologiem, założycielem Koła Misyjnego utrzymującego kontakty ze stacją misyjną w Afryce. Jego syn Carl – urodzony w Barzowicach w 1857 roku – po studiach germanistycznych i teologicznych w Greifswaldzie i Tubindze przez pewien czas był pastorem w Cisowie. Następnie zainteresował się językami Afryki. W 1899 roku opublikował książkę o fonetyce języka Bantu. Był jednym z pierwszych uczonych, którzy systematycznie badali języki i tradycję afrykańską. Wykładał w Berlinie i Hamburgu.

Był bratem dziadka Ulricke Marie Meinhof (1934-1976) dziennikarki, współzałożycielki i działaczki ultralewicowej terrorystycznej organizacji - Frakcja Czerwonych Brygad.

Kościół barzowicki po wojnie został poświęcony przez katolików w kwietniu 1948 roku. Koło kościoła jest cmentarz ogrodzony murem z kamienia polnego. Powstał najprawdopodobniej także w XV wieku. Na nieczynnym cmentarzu przykościelnym znajduje się pomnik poświęcony mieszkańcom Barzowic i okolicznych wsi (Karsina, Drozdowa, Dzierżęcina i Sulimic) poległym w I wojnie światowej. Obok kościoła znajdują się współczesne: grotka kamienna z figurą Matki Boskiej oraz rzeźba „Dobry pasterz”.

W drugiej połowie XIX wieku założono we wschodniej części wsi cmentarz parafialny o powierzchni ponad jednego hektara. Na cmentarzu istniała kaplica rozebrana w latach 80-tych XX wieku. Część cmentarza została splantowana i przygotowana pod współczesne pochówki. Na cmentarzu znajduje się grób jednego z barzowickich proboszczów Józefa Mastaja zmarłego w 1965 roku.

Wojska radzieckie zajęły Barzowice 7 marca 1945 roku. Dotychczasowych mieszkańców wysiedlono, głównie w 1946 roku. Po wojnie przez wiele lat działała we wsi szkoła. Przez wieś przebiega szlak Cystersów. W budynku świetlicy działa punkt biblioteki gminnej.

We wsi mieszka około 280 osób

Powszechna w powiecie wymowa nazwy wsi : ‘bażowice’ jest błędna. Prawidłowa wymowa to: ‘bar-zowice’.

Białęcino, gmina Malechowo

Nazwa niemiecka: Balenthin

Nazwy przejściowe: Bałętyno, Białocino

Pierwsza wzmianka: 1324

Historia:

Wieś leży półtora kilometra na południowy wschód od Ostrowca. Jest ulicówką. Zabudowania są ceglane bądź szachulcowe.

Powstała w okresie średniowiecza na miejscu wczesnośredniowiecznej osady założonej na zapleczu grodziska w Ostrowcu. Do XVI wieku miejscowość była lennem rodu von Ramelów. W XVII stuleciu należała do rodu von Podewilsów.

Brüggemann podaje, że w końcu XVIII stulecia we wsi było 9 chłopów i 3 zagrodników oraz stało 13 domów. Istniał też niewielki folwark należący do Friedricha Heinricha von Podewilsa. W połowie XIX wieku folwark nabył Oskar von Schimmelpfennig z Ostrowca. W 1928 r. właścicielem majątku, liczącego 717 ha gruntów był Feliks Vogel.

W 1864 roku wieś wraz z gruntami liczyła 213,7 hektara, a folwark 400 hektarów. W latach 30-tych XX wieku wieś wraz z gruntami liczyła 257 ha, a majątek 818 ha.

Liczba mieszkańców wsi wynosiła: w 1818 roku – 109, w 1864 -246, w 1895 – 181, w 1939 – 117. Liczba gospodarstw – w 1871 roku - 26, a w 1939 – 29.

We wsi były 24 gospodarstwa powyżej 20 hektarów i 10 – powyżej 10 hektarów.

Istniała jednoklasowa szkoła, do której uczęszczało 16 - 18 dzieci. Ostatnim niemieckim nauczycielem był Schmidt. Szkoła zastała zamknięta w 1939 roku, a dzieci uczęszczały do szkoły w Podgórkach. Nieczynny cmentarz ewangelicki o powierzchni nieco powyżej pół hektara powstał w połowie XIX wieku. Usytuowany był na północny wschód od zabudowań wiejskich. Zachowały się fragmenty niektórych nagrobków, a w zachodniej części cmentarza zachował się pomnik poświęcony poległym w I wojnie światowej mieszkańcom wsi. Pomnik murowany jest z głazów. Znajduje się na nim tablica z 10 nazwiskami poległych.

Ewangelicy mieszkańcy wsi należeli do parafii w Ostrowcu.

Wieś zajęli Rosjanie na początku marca 1945 roku. Polacy zaczęli zasiedlać ją już w 1945 roku. Część niemieckich mieszkańców zatrudniona była przymusowo w gospodarstwie w Ostrowcu. Ostatni wyjechali do Niemiec na przełomie 1957 i 1958 roku.

W 1945 roku zespół dworski został zniszczony. Zachowały się jedynie fragmenty parku.

Obecnie wieś liczy około 70 mieszkańców.

Białęciniec, gmina Malechowo

Nazwa niemiecka: Balenthin, Pachthof

Wybudowania powstały w początkach XX stulecia na gruntach wsi Białęcino (około 1,5 kilometra na północ od Białęcina). Są to dwa pojedyncze gospodarstwa. Obecnie mieszka tu kilka osób.

Bobolin, gmina Darłowo

Nazwa niemiecka: Böbbelin.

Nazwa przejściowa: Bobolino

Pierwsza wzmianka: 1267

Historia:

Bobolin leży w zachodniej części gminy Darłowo przy drodze z Darłowa do Sianowa i oddalony jest od morza około 1 kilometr.

Wieś ma średniowieczny rodowód. Pierwsza wzmianka o niej mówi o nadaniu wsi zakonowi cystersów w Bukowie Morskim.

Po wprowadzeniu reformacji i sekularyzacji dóbr zakonnych stała się własnością książęcą i wchodziła w skład domeny darłowskiej.

W połowie XVII wieku we wsi mieszkali: sołtys, 5 chłopów i 1 chałupnik.

Ludwig Brüggemann (1884) podaje, że w Bobolinie było 10 chałup. Mieszkało 5 chłopów, 2 zagrodników, 2 komorników i sołtys.

W 1818 roku w Bobolinie mieszkały 152 osoby, w 1867 – 198 (najwięcej w dziejach wsi), w 1905 – 177 i w 1939 – 129. Obszar wsi wraz z gruntami wynosił w połowie XIX wieku, a także w latach 30-tych XX wieku 479 hektarów.

Bobolin był typową wsią rolniczą. Przed II wojną światową 5 mieszkańców miało gospodarstwa do 5 hektarów, 7 od 5 do 15 hektarów, 10 do 20 hektarów i 3 powyżej 20 hektarów. Największe gospodarstwa posiadali: August Schwarz – 81 hektarów, Karl Manske – 73 hektary i Max Schmidt – 39 hektarów.

Ostatnim niemieckim sołtysem był rolnik Willi Sielaff. Ewangeliccy mieszkańcy należeli do parafii w Bukowie Morskim.

Zimą 1914 roku wieś nawiedziła duża powódź.

W latach 20-tych ubiegłego wieku wybudowano w wiosce jednoklasową szkołę. Chodziło do niej 10-15 dzieci. Ostatnim niemieckim nauczycielem był Adolf Weimar.

W 1937 roku na północ od zabudowań wsi w kierunku Żukowa Morskiego założono poligon artyleryjski, na którym montowano i wypróbowywano największą armatę skonstruowaną w koncernie Kruppa kalibru 800 mm. Wybudowano żelbetowy mur o obwodzie około 2 kilometrów i wysokości 12 metrów, który miał skrywać prace nad działem. Testowanie armat „Dora i „Gustaw” oglądali nie tylko wysocy dygnitarze Rzeszy, ale także jej przywódca Adolf Hitler. Poligon działał w latach 1937 - 1945 i był mocno strzeżony.

Wojska radzieckie zajęły wieś 6 marca 1945 roku.

Wieś liczy dziś około 135 mieszkańców. Mieszkańcy oprócz rolnictwa zajmują się także turystyką.

Bobrowice, gmina Sławno

Nazwa niemiecka: Alt Beversdorf

Pierwsza wzmianka: 1357

Historia:

Bobrowice to jedna z najstarszych wsi w gminie Sławno o średnio-wiecznym rodowodzie. Leży przy drodze krajowej Gdańsk - Szczecin. Od wschodu sąsiaduje z Bobrowiczkami, a od zachodu z Rzyszczewem.

W 1777 roku we wsi była licząca 72 ule pasieka, a około 1780 roku było jedno duże gospodarstwo z owczarnią przekazane w dzierżawę wieczystą sołtysowi i 5 gospodarzom, a także był młyn i karczma. Wieś zasiedlało 20 chłopów, 2 zagrodników i 7 chałupników oraz kowal i szewc. Było w niej 28 budynków mieszkalnych. W 1811 roku na mocy edyktu królewskiego dzierżawione dziedzicznie gospodarstwa stały się własnością chłopów.

Powierzchnia wsi wraz z gruntami liczyła w 1864 roku 760,9 ha, w 1925 roku 761,3 ha. W 1818 roku wieś zamieszkiwało 270 osób, w 1864 - 479, w 1885 - 457, w 1905 - 419, w 1925 - 412, w 1939 - 369. Liczba budynków mieszkalnych wynosiła: w 1871 r. - 96, w 1895 - 102, w 1905 - 101, w 1939 - 103.

W okresie międzywojennym we wsi znajdował się młyn wodny, wiatrak (spłonął w latach 20-tych XX wieku), gospoda (w 1911 Karl Marg wybudował salę ze sceną, budynek przy drodze Szczecin-Gdańsk stoi do dziś), punkt pocztowy, 2 sklepy kolonialne, pasieka, kowal, cieśla, kołodziej, piekarz i murarz. Działała też szkoła. W latach 1928-29 powstał nowy budynek szkolny. Mieszkańcy należeli do parafii w Sławnie.

Ponadto były tu stowarzyszenia: gimnastyczne i weteranów wojennych.

We wsi dominowała zabudowa zagrodowa (czworoboczne zagrody zamknięte). Do dziś zachowały się liczne domy mieszkalne i gospodarcze zbudowane w XIX stuleciu.

7 marca 1945 roku do Bobrowic wkroczyły wojska radzieckie. W końcu 2005 roku mieszkało tu 290 osób. We wsi znajdują się m.in. 2 sklepy, restauracja, sklep z antykami, zakłady rzemieślnicze.

Bobrowiczki, gmina Sławno

Nazwa niemiecka: Neu Beversdorf

Nazwa przejściowa: Nowe Bobrowice

Historia:

Bobrowiczki położone są 2,5 km od Sławna. Na południowym zachodzie sąsiadują z Bobrowicami. Wieś powstała na początku XIX wieku na części dawnego majątku Sławna (przypuszczalnie w 1834 roku). Była to wieś chłopska. W 1864 roku liczyła wraz z gruntami 232 ha, w 1925 - 327 ha. Liczba ludności w 1864 wynosiła 658 mieszkańców, w 1871 - 574, w 1885 - 535, w 1905 - 505, w 1925 - 457, a w 1939 - 403. Liczba gospodarstw chłopskich wynosiła: w 1871 r. - 146, w 1905 - 105, w 1925 - 101 i w 1939 - 109.

Przed 1939 rokiem we wsi było 17 gospodarstw o powierzchni do 5 ha, 30 - od 5 do 10 ha i 33 od 10 do 20 ha. Około 1930 roku zarząd majątku w Kwasowie sprzedał część gruntów przy granicy z Bobrowiczkami, które nabyli miejscowi gospodarze (320 mórg pomorskich po 118 marek za morgę).

We wsi dominowała hodowla bydła mlecznego i trzody chlewnej. Oprócz hodowców mieszkali w niej m.in.: młynarz, 2 krawców, ogrodnik, kowal, dekarz, stolarze, murarze. Być może niektórzy z nich pracowali w pobliskim Sławnie. W wiosce był wiatrak, a także cmentarz wiejski w części znajdującej się na południe od drogi do Sławna.

Ostatnim sołtysem przed 1945 rokiem był Ernst Wunder. Szkoła wybudowana została na krótko przed I wojną światową przy szosie do Sławna. Uczęszczało do niej 50-60 uczniów. Ostatnim nauczycielem niemieckim był Reinhold Schmidt. We wsi nie było kościoła, a mieszkańcy należeli do parafii w Sławnie.

W wiosce dominowała zabudowa zagrodowa, z 3-4 budynkowymi zagrodami. Wieś składała się z dwóch układów przestrzennych: główny położony na południe od szosy do Sławna i drugi zlokalizowany wzdłuż szosy do Sławna. Ten układ zachowany jest do dziś.

Wojska radzieckie wkroczyły do wsi 7 marca 1945 roku. W 1945 i 1946 roku niemieccy mieszkańcy wsi zostali wysiedleni. Zasiedlili ją rolnicy indywidualni z różnych regionów Polski.

Zabudowa po obu stronach szosy wiodącej ze Sławna do Koszalina uległa po 1945 roku, a zwłaszcza w ostatnich latach dużym przeobrażeniom. To dziś praktycznie przedmieście Sławna, ze współczesną zabudową jednorodzinną oraz licznymi zakładami i firmami.

Obecnie wieś liczy około 390 mieszkańców oraz 11 gospodarstw. Powierzchnia wioski wynosi 585 ha.

Boleszewo, gmina Sławno

Nazwa niemiecka: Rötzenhagen

Nazwa przejściowa: Rościszewo

Pierwsza wzmianka: 1330

Historia:

Wieś o średniowiecznej metryce, oddalona jest od Sławna o około 6 kilometrów. Powstała w wyniku kolonizacji niemieckiej w XIV stuleciu. Jest to najdłuższa wioska w gminie Sławno, ciągnie się wzdłuż drogi na długości około 9,5 kilometra.

Z czasem Boleszewo przekształciło się w wieś majątkową. Majątki A, B i C należały do Natzmerów. W XVIII i XIX wieku często zmieniały właścicieli. Majątki B i C w początkach XX wieku przekształciły się w duże gospodarstwa chłopskie. Najdłużej, bo do roku 1935 przetrwał majątek A. Obok majątków istniała także wieś chłopska.

W XIX wieku powstały: kolonie Łany (niem. Grünheide) i Granicznik (Grenzhof).

W 1818 roku wieś liczyła 242 mieszkańców, w 1864 - 568. w 1895 - 526, w 1905 - 576, w 1939 - 483. Liczba gospodarstw w 1895 wynosiła 99, w 1925 - 104, a w 1939 - 111. Powierzchnia wsi w 1939 roku to - 1085 ha. W 1939 roku we wsi było 8 gospodarstw do 2 ha, 24 - od 2 do 10 ha, 29 - od 11 do 20 ha, 7 - od 21 do 30 ha, 6 od 31 do 49 ha, 2 - od 50 do 60 ha i 1 powyżej 150 ha.

W 1939 roku obok 3 właścicieli ziemskich mieszkało we wsi 61 gospodarzy - chłopów, 19 robotników najemnych (wśród nich Polacy), 3 pracowników leśnych, 8 rzemieślników, 2 nauczycieli. W wiosce był punkt pocztowy, sklep, przedstawicielstwo banku, piekarnia, 2 młyny i gospoda. Działały związki i stowarzyszenia, m. in stowarzyszenie gimnastyczne „Germania”, amatorska straż pożarna, stowarzyszenia młodych kobiet oraz weteranów wojennych.

Kościół zbudowany został w XIV wieku. Około 1500 roku został zastąpiony budowlą ryglową (zachowała się do dziś gotycka wieża). W 1915 roku ryglowy kościół zastąpiono ceglany o zbliżonej bryle. Zachowało się historyczne wyposażenie. Na początku XX wieku znany niemiecki rzeźbiarz i grafik pochodzący ze Sławna Wilhelm Gross wykonał na zlecenie właścicieli majątku rodziny Wally pła-

skorzeźbę przedstawiającą Chrystusa błogosławiącego zniwiarzy. Płaskorzeźba znajduje się nad drzwiami do zakrystii.

Na terenie przykościelnym znajdował się cmentarz. Od czasów reformacji do 1945 roku świątynia podlegała parafii w Rzyszczewie. Po wojnie kościół przejęty został przez katolików. Poświęcony został 8 maja 1947 roku. Obecnie jest kościołem filialnym parafii w Słownie.

W latach 1926 - 1927 zbudowano nową szkołę z placem sportowym. Uczęszczało do niej około 70 uczniów. Ostatnim nauczycielem niemieckim był Erwin Beilfuss (uczył od 1924 do 1945 r.). W starej szkole powstała gospoda. Dobudowano do niej salę wiejską. Od 1878 roku przez wieś przebiega linia kolejowa Sławno - Darłowo. W Boleszewie był przystanek, a następnie powstał niewielki dworzec. Od niedawna pociąg na tej trasie – mimo przeprowadzonego remontu torów – przestał kursować.

Ukształtowany w poprzednich stuleciach układ przestrzenny wsi niewiele się zmienił - jest to rzędówka.

Większość budynków znajduje się po północnej stronie głównej drogi wiejskiej. Były to pierwotnie 3-4-budynkowe zagrody.

Dwór z przełomu XVIII i XIX wieku wraz z jedną ze stodół ryglowych stanowią najcenniejszą pozostałość po historycznych majątkach.

Wojska radzieckie wkroczyły do wsi 6 marca 1945 roku. W grudniu 1946 roku niemieccy mieszkańcy zostali wysiedleni. Ich miejsce zajęli pochodzący z różnych stron Polacy.

W wiosce powstało państwowe gospodarstwo rolne działające do 1991 roku. Do końca lat 80-tych ubiegłego wieku działał Klub Książki i Prasy „Ruch”. Po wojnie działała we wsi Szkoła Podstawowa rozbudowana w końcu lat 50-tych. Nadano jej imię Ofiar Katyńia. Zlikwidowana została w 2012 roku. W wiosce działa kilka zakładów rzemieślniczych, są sklepy spożywczo - przemysłowe. Boleszewo zamieszkiwało w 2006 roku 466 osób.

Borkowo, gmina Malechowo

Nazwa niemiecka: Borkow.

Pierwsza wzmianka: 1267

Historia:

Borkowo ma rodowód średniowieczny. Leży przy drodze prowadzącej z Niemicy do Polanowa. Jest to wieś wielodrożnicowa rozbudowana z dawnej ulicówki.

Od XV do XVII wieku wieś była lennem rodu von Natzmer. Na początku XVIII stulecia istniał tu niewielki folwark należący do Oltwiga von Natzmera, a po jego śmierci majątek odziedziczyła jego siostra Barbara von Stojentin.

W końcu XVIII wieku w wiosce mieszkało 3 chłopów i znajdowało się 9 domów.

Rudolf Muchow, Pałac w Borkowie, litografia, 1924

Majątek należał do rodziny von Natzmer do lat 20-tych XX wieku. W 1928 roku kupiło go Towarzystwo Kupieckie ze Sławna. Majątek liczył wtedy ponad 750 hektarów gruntów. Jego zarządcą był H. Stolzenburg. Grunty majątku zostały w części rozparcelowane. Część kupił weterynarz dr Paul Kosanke, który hodował tu krowy, konie i owce. Niektóre wakacje spędzał w Borkowie syn sławieńskiego weterynarza Derk Steggewentz, który po wojnie osiadł wraz z

rodziną w Rinteln. Po latach – na początku lat 90-tych XX wieku – dzięki jego inicjatywie nawiązała się współpraca Sławna i Rinteln.

W wiosce przed 1945 rokiem mieszkało kilku rzemieślników, m. in. stolarz, kołodziej, kowal. Działała także gospoda oraz jedno-klasowa szkoła, przy której znajdowało się boisko. Ostatnim niemieckim nauczycielem był Erich Lemke. Także po wojnie istniała tu szkoła, która z czasem podzieliła los większości szkół wiejskich – została zlikwidowana.

Na początku lat 40-tych przy dworze zaczęto uprawiać ziemniaki merkury i łubin żółty. Sadzonki ziemniaka i nasiona łubinu rozprowadzano na całym Pomorzu.

Przez wieś przebiegała linia kolejowa prowadząca do Polanowa. Po wojnie została rozebrana.

W połowie XIX wieku założono w wiosce niewielki cmentarz ewangelicki (obecnie nieczynny). Zachowały się nieliczne, zniszczone części nagrobków i krzyży.

Wojska radzieckie zajęły wieś na początku marca 1945 roku.

Po wojnie na gruntach majątku utworzono państwowe gospodarstwo rolne. Dawny zespół folwarczny z połowy XIX wieku znajduje się w południowo-zachodniej części wsi. Część zabudowy folwarcznej zachowała się. Dwór po 1945 roku rozebrano.

Park przydworski powstały w połowie XIX wieku o powierzchni prawie 5 hektarów jest zniszczony.

Dziś wioska liczy około 150 mieszkańców.

Na terenie wsi znajduje się kilka stanowisk archeologicznych. Między innymi znajdują się tam dolmeny, czyli grobowce megalityczne z gładów narzutowych sprzed 5000 lat. W latach 30-tych XX wieku zostały przebadane przez niemieckich archeologów.

W pobliżu grobowców w lipcu 1999 roku miejscowe stowarzyszenie „Mała Ojczyzna” oraz Adam Bryl zorganizowali „Spotkania z prehistorią”. Te i następne spotkania cieszyły się wielkim powodzeniem. Można na nich było zwiedzić grobowce znajdujące się w pobliskim lesie, zobaczyć walki rycerzy, wypieki podpłomyków czy średniowieczne rzemiosło.

Niestety, po kilku latach impreza przestała być organizowana.

Kolejne spotkania ze średniowieczem, to przedsięwzięcie Adama Bryla - miejscowego rzeźbiarza i miłośnika odległej przeszłości. Przy swoim domu zbudował średniowieczną osadę, gdzie przez wie-

le lat odbywały się spotkania ze średniowieczem, na których można było poczuć klimat dalekiej przeszłości. Adam Bryl organizuje także warsztaty historyczne dla młodzieży szkolnej.

Boryszewo, gmina Darłowo

Nazwa niemiecka: Büssow

Pierwsza wzmianka: 1248

Historia:

Boryszewo leży w południowo – zachodniej części gminy Darłowo między Bukowem Morskim, Dobiesławiem i Jeżyczkami na niewielkim wzgórzu na zachodnim brzegu rzeki Grabowej.

Pierwsza wzmianka o wsi pochodzi z 1248 roku i mówi o przekazaniu wsi przez księcia Świętopelka na własność klasztorowi Cystersów z Dargun w Meklemburgii. Do czasów reformacji należy do opactwa cystersów, a następnie staje się własnością książęcą i wchodzi w skład domeny darłowskiej.

Z ziem wyrugowanych chłopów powstał na początku XVII wieku folwark. W połowie tego wieku we wsi mieszkało 9 zagrodników, a w 1784 roku – według Brüggemanna – mieszkało tu 10 zagrodników i 1 chałupnik. Był też folwark. Folwark istniał jeszcze w początkach XX wieku.

W 1818 roku mieszkało w wiosce 190 osób, w 1871 – 265, w 1905 - 261 i w 1939 - 342 osoby.

W 1871 w Boryszewie było 49 domów, w 1925 – 53, a w 1939 - 58. W wiosce było 5 gospodarstw o powierzchni do 5 hektarów, 14 od 5 do 10 hektarów, 13 od 10 do 20 hektarów i 2 powyżej 20 hektarów. Największe gospodarstwo powstałe na gruntach dawnego majątku liczyło 65,5 hektara i należało do Georga Gängera. Mieszkańcy utrzymywali się przede wszystkim z rolnictwa. W wiosce mieszkało też kilku rzemieślników, m.in. malarz, kowal, stolarz, krawiec.

Ponadto we wsi była karczma ze sklepem, kuźnia. Działała także jednoklasowa szkoła. Ostatnim niemieckim nauczycielem był Johannes Köhler. Mieszkańcy należeli do parafii w Bukowie Morskim. Wieś została zajęta przez Rosjan 6 marca 1945 roku. Obecnie liczy 195 mieszkańców (2009).

1,5 kilometra od wsi znajdowało się gospodarstwo i młyn Karl-skamp. Obecna nazwa to Kępka. W 2009 roku mieszkały tu 2 osoby.

Borzyszkowo, gmina Darłowa

Nazwa niemiecka: Renkenhagen

Nazwy przejściowe: Borzyszkowiec, Emilianowo

Historia:

Borzyszkowo to niewielka wieś leżąca na płaskim terenie w gminie Darłowo na południowy zachód od Kowalewic. Pierwsza wzmianka o miejscowości pochodzi z początku XIV wieku. Należała ona do rodziny von Natzmerów. W czasie wojny trzydziestoletniej osada została wyludniona. Istniejąca dziś wioska powstała na początku XIX wieku. Zlokalizowano ją nieco na północ w stosunku do dawnej wsi.

Obecnie wieś liczy około 30 mieszkańców.

Brzeście, gmina Sławno

Nazwa niemiecka: Hohenzollerndorf

Nazwy przejściowe: : Andrzejewo i Andrzejowo

Historia:

Brzeście leży na równinnym terenie około 10 kilometrów od Sławna. Sąsiaduje z Żukowem, Janiewiczami i Gwiazdowem. Wieś powstała w XX stuleciu.

Po I wojnie światowej dość powszechnie parcelowano majątki junkierskie. Zarząd majątku żukowskich książąt Hohenzollern - Sigma- ringen w 1931 roku sprzedał w Żukowie 778 ha ziemi pod osadnictwo. Nowa wieś powstała na planie owalnym z centralnym placem w środku. Wokół placu rozlokowane były zagrody chłopskie. Układ wsi zachowany jest do dziś. Zagrody w przeważającej części były 3 - budynkowe. W 1939 roku w wiosce było 21 gospodarstw od 10 do 30 ha i 89 gospodarstw od 5 do 10 ha.

Po wojnie część obiektów gospodarskich zaadaptowano na cele mieszkalne, część przestała istnieć. Obecnie w wiosce zamieszkuje około 200 osób. Powierzchnia wsi wraz z gruntami wynosi 296 ha.

Bukowo Morskie, gmina Darłowo

Nazwa niemiecka: See Buckow

Nazwa przejściowa: Bukownica

Historia:

Bukowo Morskie znajduje się w zachodniej części gminy darłowskiej nad wschodnim brzegiem jeziora Bukowskiego. Przez wieś przepływa rzeka Bagiennica.

Bukowo było wsią owalnicową. Powstanie wsi wiąże się z zakonem cystersów. W 1248 roku książę Światopełk podarował klasztorowi cystersów w Dargun w Meklenburgii teren nad jeziorem Bukowo. Po zasiedleniu Bukowa cystersi otrzymali także Boryszewo, Bobolin, Przystawy, Dąbrowę, Wiekowo, Jeżyce, a następnie kolejne wsie. Klasztor cysterski powstał tu w latach 1260 -1262. Jego lokalizacja nie jest dokładnie znana. Być może znajdował się ok. 300 m na północ od obecnego kościoła. W tym czasie co klasztor, powstała także wieś.

Majątek cystersów na początku XIV wieku obejmował 25 wsi na terenie powiatu sławieńskiego. Cystersi rozwijali tam produkcję sukna i zboża. W średniowieczu w Bukowie znajdował się folwark i cegielnia.

Kościół wzniesiony został w XIV wieku. Jest budowlą gotycką, złożoną z czteroprzęsłowego halowego korpusu i krótkiego, zamkniętego pięciobocznie prezbiterium. Na przelomie XV i XVI wieku dobudowano wieżę i zakrynię. Wewnątrz znajduje się późnogotycki tryptyk, gotyckie epitafium i renesansowa ambona.

W wyniku reformacji majątek cystersów został zsekularyzowany i wszedł w skład domeny darłowskiej. Ostatni przeor Heinrich Kress został w 1535 roku wygnany, od tego czasu kościół był parafialnym kościołem ewangelickim.

Przy kościele znajduje się cmentarz powstały w połowie XIV wieku o powierzchni pół hektara. Po I wojnie światowej zbudowano tu pomnik poświęcony mieszkańcom Bukowa, Dąbek, Bobolina i Boryszewa, którzy zginęli na jej frontach. Jego autorem był rzeźbiarz z Hildesheim – Helfried Küsthardt. Na wysokim cokole znajdowała się postać kłęczącego żołnierza (obecnie zachowały się jedynie jego fragmenty). Na bocznych ścianach wyryto ponad 50 nazwisk poległych.

Przy kościele znajduje się pomnik poświęcony Bohaterom Wału Pomorskiego wzniesiony w latach 50-tych XX wieku. W środkowej części cmentarza znajduje się figura Matki Bożej. Obok kościoła znajduje się też wolnostojąca tablica ufundowana w 2002 roku przez

dawnych niemieckich mieszkańców wsi, upamiętniająca wszystkich dawnych parafian z Bukowa Morskiego i sąsiednich wiosek.

Obecnie kościół należy do parafii polskokatolickiej, która została utworzona 19 kwietnia 1964 roku.

Cmentarz parafialny o powierzchni 1,3 hektara założony został w XIX wieku naprzeciw cmentarza przykościelnego. W części południowej cmentarza znajdują się pochówki powojenne.

W 1666 roku w Bukowie mieszkali: młynarz, karczmarz, tkacz, rybak, pasterz koni oraz zarządca majątku. W ostatnich latach XVIII stulecia Brüggemann zanotował, że we wsi mieszkali: pastor, zakrystian, 3 zagrodników (w tym sołtys i karczmarz), młynarz, rybak, 6 chałupników. Znajdował się folwark, młyn oraz 18 chat. Na folwarku pańszczyznę odrabiali chłopci z pobliskich wsi (Bielkowa, Iwięcina, Glęźnowa i Wiekowic).

W wiosce istniał dwór, którego właścicielami byli Podewilsowie, a następnie – od 1913 roku - rodzina Schulz'ów. Park przy dworze posiadał około 0,8 hektara powierzchni.

Liczba mieszkańców wsi wynosiła: w 1818 roku – 289, w 1885 - 392, w 1905 – 349 i w 1939 – 408 osób. Powierzchnia wsi wraz z gruntami w 1939 roku wynosiła 2979 hektarów, a liczba budynków 111.

W wiosce znajdowała się jednoklasowa szkoła, do której uczęszczało około 40 uczniów.

Po I wojnie światowej działały tu stowarzyszenie weteranów wojennych, bractwo kurkowe i towarzystwo gimnastyczne. W majątku hodowano krowy mleczne, świnie oraz drób. Ponadto we wsi istniał urząd stanu cywilnego, poczta z mieszkaniem listonosza, młyn wodny, stawy w których hodowano karpia, tkalnia. Był również tartak i zakład produkujący cementowe rury, karczma, sklep spożywczy, kuźnia. Mieszkało też kilku rzemieślników. W ostatnich latach wojny w Bukowie działał lazaret wojskowy.

Wojska radzieckie zajęły wieś 6 marca 1945 roku. Większość mieszkańców – podobnie jak z innych wsi powiatu - została wysiedlona za Odrę. Część pracowała przez kilka lat w gospodarstwie zarządzanym przez Rosjan, a następnie Polaków.

Po 1945 roku w wiosce istniała polska szkoła, przedszkole, gospodarstwo rolne i rybackie. Obecnie mieszka tu około 420 mieszkańców, którzy zajmują się rolnictwem, rybołówstwem i turystyką.

Bylica, gmina Postomino

Nazwa niemiecka: Schöenberg

Nazwa przejściowa: Korytkowo

Pierwsza wzmianka: 1559

Historia:

Wieś leży na północy gminy Postomino. Sąsiaduje od północy z Rusinowem i Nacmierzem, a od wschodu i południa z Wszedzieniem i Dzierzęcinem. Położona jest na płaskim terenie. Najciekawiej panorama Bylicy prezentuje się od szosy dojazdowej do Nacmierza.

Bylica przez długie lata miała bardzo złą komunikację z pozostałymi miejscowościami. Jeszcze po 1945 roku przez długi czas nie było utwardzonej drogi do wsi. Obecnie jedynym połączeniem jest droga biegnąca do Nacmierza.

Wieś jest typową ulicówką, z luźno rozmieszczoną zabudową zagrodową wokół obu stron drogi na długości około 500 metrów.

Obecna nazwa polska pochodzi od bylicy – czyli gatunku rośliny - półkrzewu rosnącego pod płotami na nieużytkach i przydrożach.

Wiadomości o historii wsi są dość skąpe. Bylica należała do domeny darłowskiej. Pierwsza wzmianka o wiosce z 1559 roku pochodzi z dokumentu mówiącego o wpłacie na utrzymanie parafii w Darłowie.

W 1682 roku Bylica zawarła układ graniczny z Rusinowem. W 1780 roku we wsi mieszkało 5 chłopów, sołtys, 2 chałupników i pasterz.

Liczba mieszkańców wsi wynosiła w 1818 roku – 60, w 1864 – 103, w 1885 – 125, w 1905 – 110, w 1925 – 119 i w 1939 także 119.

Liczba gospodarstw wynosiła: w 1871 – 18, w 1895 – 17, w 1905 – 20, w 1925 - 21 i w 1939 – 27.

W końcu lat 30-tych XX wieku osiągnano tu dobre plony pszenicy i żyta – 28 kwintali z hektara. Gleby w wiosce należały do dobrych, a powierzchnia gruntów się nie zmieniała (295,4 hektara w 1864 roku i tyleż w roku 1939).

Hodowano w tym czasie około 125 krów. Mleko było dostarczane do mleczarni w Nacmierzu. Ponadto hodowano trzodę chlewną – 200-300 sztuk oraz około 40 koni. We wsi był jeden traktor, którego posiadaczem był Karl Ziebell oraz snopowiązałki i inne maszyny rolnicze. Sołtysem w 1939 roku był Artur Barske. 5 chłopów miało gospodarstwa wielkości 50-60 hektarów, 5 powyżej 10 hektarów i 3 poniżej 10 hektarów.

We wsi działała niewielka szkoła. Zamknięta została w 1940 roku, a dzieci zaczęły uczęszczać do szkoły w Nacmierzu. Ostatnim nauczycielem był Lüdtkke.

W wiosce nie było zakładów rzemieślniczych, sklepu, kościoła. Mieszkańcy należeli do parafii w Rusinowie.

Żołnierze rosyjscy zajęli wieś 8 marca 1945 roku.

Pierwotny układ wsi nie podlegał w ciągu wieków dużym zmianom. Dominuje zabudowa zagrodowa powstała od połowy XIX do początku XX wieku. Jedyne „nowoczesny” budynek – to pawilon sklepowy, stanowiący dysonans w architekturze Bylicy. Część dawnych obiektów gospodarczych w niektórych zagrodach już nie istnieje (przyczyną był groźny pożar w 1989 roku).

Podobnie jak przed 1945 rokiem nie ma tu zakładów rzemieślniczych i usługowych. Liczba gospodarstw rolnych wynosi – 16. Wieś liczy około 60 mieszkańców.

Bylica to skansen starej zabudowy wsi pomorskiej, niestety mocno zaniedbany. Gdyby jej mieszkańcy byli bardziej zamożni i odnowili dawną zabudowę – wieś mogłaby stanowić atrakcję turystyczną, leży przecież dość blisko morza. Pojawienie się w wiosce pierwszych drewnianych domków letniskowych, to może zapowiedź rozwoju agroturystyki.

Cisowo, gmina Darłowo

Nazwa niemiecka: Zizow.

Pierwsza wzmianka: 1312

Historia:

Wieś leży na wzniesieniu około 2 kilometry na północny wschód od Darłowa. Graniczy z gruntami wsi Kopań i jeziorem Kopań oraz Zakrzewem i Darłowem.

Wioska była założona na planie owalnicy. Pierwsza wzmianka o wsi pochodzi z dokumentu lokacyjnego Darłowa z 1312 roku, choć wieś posiada prawdopodobnie znacznie wcześniejszą historię. Wtedy należała do braci Święców. W 1378 roku została sprzedana miastu Darłowo.

W końcu XVIII wieku – wg Brüggemana – w wiosce oprócz kościoła znajdowały się 34 domy, 18 chłopów, 3 zagrodników i 12 komorników. Ponadto pastor i kościelny.

W 1818 roku mieszkało tu 301 osób, w 1895 – 347, w 1925 – 379 i w 1939 – 340 osób. Wieś wraz z gruntami liczyła 650 hektarów. W 1871 roku było w niej 67 domów, w 1925 – 72 i w 1939 – 75.

Przed II wojną światową było tu 10 gospodarstw o powierzchni większej niż 20 hektarów oraz 37 o powierzchni mniejszej niż 20 hektarów.

W tym czasie mieszkało tu kilku rzemieślników, był punkt pocztowy, kasa oszczędnościowa, młyn.

Wieś dzieliła się na dolną i górną. W każdej części był staw służący do różnych celów, m.in. do pojenia bydła, czy jako zbiornik wody do gaszenia pożarów. Oprócz publicznej studni, każde gospodarstwo posiadało swoją.

Kościół w Cisowie jest najprawdopodobniej drugą świątynią wzniesioną w tym miejscu. Powstał w połowie XV wieku. Bogato rzeźbiony renesansowy ołtarz pochodzi – podobnie jak ambona - z XVII wieku. Ostatnim niemieckim pastorem był Kurt Mueller.

Po wojnie przejęty został przez katolików i poświęcony 25 września 1945 roku. Należy do parafii św. Gertrudy w Darłowie.

Przy kościele znajduje się cmentarz założony w okresie budowy świątyni. W latach 20-tych ubiegłego wieku na cmentarzu wzniesiono pomnik poświęcony mieszkańcom Cisowa oraz okolicznych wsi - Kopania, Kopnicy, Zakrzewia i Palczewic – którzy zginęli podczas I wojny światowej. W 2002 roku na skraju cmentarza urządzono lapidarium. Ustawiono tu wiele fragmentów niemieckich nagrobków.

Pierwsi polscy mieszkańcy wsi zbudowali zaraz po jej zasiedleniu murowaną kapliczkę. Znajduje się na rozwidleniu dróg, blisko kościoła.

We wsi istniała jednoklasowa szkoła, do której w okresie międzywojennym chodziło 45 – 60 dzieci. Ostatnim niemieckim nauczycielem był Leopold Borchardt. Po wojnie przez wiele lat działała tu również polska szkoła.

Z Cisowem związanych było kilku znanych postaci. Przez pewien czas pastorem był tu - urodzony w pobliskich Barzowicach - Carl Meinhoff. To jednym z pierwszych uczonych, którzy systematycznie badali języki i tradycję afrykańską. Wykładał w Berlinie i Hamburgu.

Z Cisowa pochodzili rodzice znanego XX wiecznego niemieckiego chirurga Erwina Gohrbandta. Jego ojciec pracował w sławieńskim gimnazjum, a matka była córką nauczyciela z Cisowa – Piepera.

Z tej wsi pochodził też Erwin R. Neumann, który wyemigrował do USA i tam zajmował się historią sztuki.

Wojska radzieckie zajęły wieś 7 marca 1945 roku. Polacy zaczęli zasiedlać Cisowo jeszcze w 1945 roku. W 1946 roku wysiedlono ze wsi Niemców.

We wsi mieszka około 320 osób. Mieszkańcy zajmują się rolnictwem i w coraz większym stopniu turystyką.

W ostatnich latach – podobnie jak w dużej części gminy Darłowo - krajobraz wsi został zdominowany i zdegradowany elektrowniami wiatrowymi.

Chomic, gmina Sławno

Nazwa niemiecka: Klarenwerder (na cześć żony założyciela - Klary)

Pierwsza wzmianka: 1667

Historia:

Chomic to osada śródleśna położona około 12 km od Sławna i 4 km od Janiewic na zachód od jeziora Chomic. Folwark założony został przez Adama von Podewilsa z Kregu.

W 1818 roku Chomic uzyskał status majątku dziedzicznego. Właścicielką była Augusta Frederika von Podewils. Następnie majątek wszedł w skład dóbr rodziny von Blumenthal (koneksje rodzinne). Kolejny dziedzic Werner sprzedał w 1874 r. posiadłość księciu Karlowi A. Hohenzollern - Sigmaringen z przeznaczeniem pod osadnictwo organizowane przez towarzystwo z Berlina. Od towarzystwa folwark przejęła Ewa Knop, żona przedsiębiorcy budowlanego z Sianowa, wydzierżawiając część rolną.

Przez pewien czas w Chomcu działał przytułek dla starców i biedaków z Janiewic. Obecnie zabudowania folwarczne uległy częściowemu zniszczeniu. Z dawnego folwarku została stodoła oraz wielorodzinny budynek mieszkalny z końca XIX w.

Na północ od Chomca znajduje się leśniczówka Białkowo. Nazwa niemiecka: Sandhof.

Aktualnie w Chomcu mieszka 25 osób. Wieś należy do sołectwa w Janiewicach.

Obok Chomca znajduje się gospodarstwo rybackie zajmujące się hodowlą pstrąga tęczowego. Powstało w 2004 roku.

Chudaczewko, gmina Postomino

Nazwa niemiecka: Neu Kuddezow

Nazwa przejściowa: Nowe Chudaczewo

Historia:

Chudaczewko leży 2 kilometry na południe od Chudaczewa w odległości około 100 metrów od Wieprzy. Wieś położona jest malowniczo wśród lasów i łąk. Od północnego zachodu i zachodu graniczy z lasami nadleśnictwa Stary Kraków, od południa ze wsią Mazów. Jedynie lepsze połączenie drogowe łączy wieś z Mazowem.

Chudaczewko było zapewne kolonią wiejską założoną w XVIII wieku - związaną z Chudaczewem - o charakterze rolniczym, pasterskim i leśnym. Na mapie Lubinusa (1618 r.) jeszcze nie istnieje. Rysowane jest na mapach z XVIII stulecia. Musiało więc powstać w połowie tego wieku.

Chudaczewko to typowa ulicówka. Po obu stronach drogi stały kiedyś zagrody w zabudowie rozluźnionej. Wieś niewiele zmieniła się w XIX i I połowie XX wieku. Po 1945 roku układ wsi uległ zatarciu. Rozebrano część zabudowań, a na ich miejscu zbudowano mało estetyczne budynki służące hodowli. Na południowym krańcu wsi zachowała się zagroda szkolna, w której działała jednoklasowa szkoła. Ostatnim nauczycielem – przed 1945 rokiem – był Karl Wiese. Szkoła działała także wiele lat po II wojnie światowej. Obecnie dawna szkoła użytkowana jest jako zagroda chłopska.

Powierzchnia wioski wraz z gruntami w 1864 roku wynosiła 217 hektarów, tyle samo w 1939 roku. W 1818 roku we wsi mieszkało 112 osób, w 1864 – 127, w 1895 114, w 1905 – 118, w 1925 – 133 i w 1939 – 127 osób. W 1871 roku było 21 gospodarstw, w 1905 roku – 23, w 1939 – 31.

W 1939 roku we wsi mieszkał krawiec i kilkunastu rolników, robotnicy leśni. Był sklep. 4 gospodarstwa liczyły poniżej 5 ha, a 14 powyżej 10 hektarów. Ostatnim sołtysem był rolnik Richard Hesse.

Obecnie we wsi mieszka ponad 60 osób. W 2009 roku zbudowano we wsi wodociąg. W wiosce działa Ośrodek Wellnes SPA (SPA – skrót od łacińskiego Sanum per aquam , ‘zdrowie przez wodę’).

Chudaczewo, gmina Postomino

Nazwa niemiecka: Alt Kuddezow

Nazwa przejściowa: Stare Chudaczewo

Historia:

Chudaczewo od północy graniczy z Korlinem i Królewem, na wschodzie z Pieńkowem, a na południu z Chudaczewkiem. Wieś ma kształt owalnicy z planem zbliżonym do wrzeciona. Przecina ją droga łącząca Darłowo z Ustką. Wyraźną dominantę wsi stanowi sylwetka kościoła. Przez wieś przepływa - poprzez dwa stawy - potok.

Chudaczewo było wsią chłopską i kościelną. W 1342 roku należy do Hansa Smorre Młodszego (w dokumencie jest mowa, iż był on świadkiem przy sprzedaży dóbr Święców miastu Sławnu). Po wygaśnięciu rodu wieś przypada urzędowi darłowskiemu.

W dokumencie z 1648 roku wymienia się jako sołtysa Petera Mie-manna, a także chłopów Joachima Goede, Thomasa Grotha i Jacoba Heyne.

W 1784 roku we wsi mieszkali: kaznodzieja, zakrystian, sołtys, 11 chłopów, 8 komorników i kowal.

Przed II wojną światową w Chudaczewie było 20 gospodarstw poniżej 5 ha, 12 gospodarstw do 10 ha, 6 gospodarstw do 20 ha i 6 – powyżej 20 ha. Największe gospodarstwo prowadził Willi Müller – miało 37,5 ha gruntów. We wsi mieszkało i prowadziło działalność wielu rzemieślników. Młyn należał do Gerharda Pepenfussa, fabryczka wyrobów betonowych do Maxa Vehlwa. Ponadto było 4 kupców, rzeźnik, cieśla, kilku murarzy, 2 ślusarzy, 2 krawców, tkacz, malarz. Działała kuźnia, karczma, agent ubezpieczeniowy i punkt pocztowy, który prowadzili Max Gaede i Hedwig Funk.

W Chudaczewie istniała 2 - klasowa szkoła powszechna zlokalizowana w zagrodzie zbudowanej około 1890 roku w południowo-zachodniej części wsi. Ostatnim nauczycielem przed 1945 r. był Bruno Neubüser. Ostatnim niemieckim sołtysem był chłop Fritz Last.

Powierzchnia wioski wraz z gruntami wynosiła w 1864 roku 735,6 ha. W 1818 roku wieś zamieszkiwały 234 osoby, w 1864 roku – 384, w 1895 – 340, w 1905 - 318, w 1925 – 351 i w 1939 - 340 osób.

Wieś miała w 1871 roku 63 gospodarstwa, w 1895 – 59, w 1905 – 60, w 1925 – 76 i w 1939 – 90 gospodarstw.

Na południowym krańcu wsi usytuowany był kościół, który wzniesiony został w stylu gotyckim na początku XVII wieku. Pozostała z niego jedynie wieża, do której w 1804 roku dobudowano jednonawową świątynię. W 1890 roku wieżę powtórnie przebudowano. Na wyposażeniu kościoła przed 1945 rokiem znajdował się m. in.: stół chrzcielny z końca XVII wieku, chrzcielnica ufundowana przez Jürgena Pagela i Jacoba Schwalewa w 1684 roku, dwa cynowe świeczniki ufundowane w połowie XVII wieku przez pastora Seidendorfa, figura Marii, obraz olejny Chrystusa z początku XVIII wieku, srebrny kielich, krucyfiks z XVII wieku, świeczniki w kształcie korony z 1685 roku, dzwon z obrazem ukrzyżowanego oraz dzwon z 1776 roku odlany w Sławnie przez J. M. Meyera.

Do kościoła należało 56,5 ha ziemi oraz 23,5 ha lasów. Ostatnim pastorem Chudaczewa był Wilhelm Beyer. Po 1945 roku kościół został przejęty przez katolików. Poświęcony został 28 kwietnia 1946 roku. Jest kościołem filialnym parafii w Starym Krakowie.

Przy kościele istniał cmentarz. Zachował się szpaler starych lip, liczne cokoly i fragmenty nagrobków oraz cokół pomnika poświęconego pamięci mieszkańców wsi, którzy polegli w I wojnie światowej. Obecnie na cokole znajduje się figura Matki Bożej. Na przełomie XIX i XX wieku założony został nowy cmentarz.

Wojska radzieckie wkroczyły do wsi 8 marca 1945 roku. W październiku i listopadzie tego roku wysiedlono znaczną część ludności niemieckiej.

Obecnie we wsi działa ochotnicza straż pożarna (jedna z większych jednostek w powiecie) i koło gospodyń wiejskich. W 2009 roku mieszkały tu 252 osoby.

Czarnolas, gmina Malechowo

Nazwa niemiecka: Neuenhagen Forsthaus.

Historia:

To leśniczówka i niewielkie gospodarstwo w pobliżu Przystaw. Wchodziła w skład leśnictwa Nowy Kraków.

Darłowiec, gmina Darłowo

Nazwa niemiecka: Rügenwalde Forsthaus

Historia:

Jest to osada leśna oddalona około 3 kilometry na południowy - wschód od Darłowa. Zabudowania zlokalizowane są na zachodnim skraju lasu miejskiego. W 2009 roku mieszkało tu 12 osób.

Darskowo, gmina Malechowo

Nazwa niemiecka: Lambrechtshof

Nazwa przejściowa: Prądy

Historia:

Wieś leży 2 kilometry na zachód od Lejkowa, przy drodze Lejkowo – Sierakowo w gminie Malechowo. Ma kształt owalnicy z zabudową znajdującą się na jej obrzeżach. Budynek mieszkalny jest murowany z cegły lub szachulcowo – ceglany.

Osada powstała w XVIII wieku jako folwark majątku w Lejkowie. Jego właścicielem była wtedy rodzina von Schlieffen. W latach 20-tych i 30-tych ubiegłego stulecia właścicielem był Leo Raasch. W 1934 folwark został sprzedany pomorskiemu towarzystwu osadniczemu, które w 1936 roku sprowadziło tu 13 osadników. Otrzymali oni gospodarstwa liczące po 15 hektarów.

Do 1945 roku dzieci chodziły do szkoły w Lejkowie. Ewangelicy mieszkańcy należeli do parafii w Sulechówku.

Po zajęciu przez Rosjanna na początku marca 1945 roku majątek został mocno zniszczony.

Obecnie mieszkają tu 74 osoby (dane z 2011 roku).

Dąbki, gmina Darłowo

Nazwa niemiecka: Neuwasser

Nazwy przejściowe: Zbożyn, Nowa Warszawa

Pierwsza wzmianka: 1493

Historia:

Dąbki – to nadmorska miejscowość uzdrowiskowa leżąca przy trasie Darłowo–Koszalin. Wieś należała do cystersów. Pierwsza wzmianka o niej mówi o sporach Darłowa i okolicznych wsi z opactwem cystersów w Bukowie Morskim.

Po wprowadzeniu reformacji na Pomorzu i likwidacji klasztoru cystersów bukowskich wieś znalazła się w domenie darłowskiej. Lista podatkowa z połowy XVII wieku wymienia w Dąbkach wójta, 25

rybaków i wytwórcę sieci rybackich. U Brüggemanna wymienionych jest 26 rybaków, wójt, 8 chałupników i nauczyciel. Rybacy łowili ryby głównie w jeziorze Bukowo i nie posiadali ziemi ornej.

W końcu XIX wieku powierzchnia wsi wraz z gruntami wynosiła 390 hektarów, mieszkało w niej 260 osób. W wiosce znajdowało się 46 domów.

W 1939 roku mieszkało tu 321 osób i znajdowało się 60 budynków. Powierzchnia Dąbek wraz z gruntami wynosiła 427 hektarów.

We wsi istniała jednoklasowa szkoła, do której chodziło około 40 dzieci. Nowy budynek powstał w 1880 roku. We wsi były także dwie karczmy z dużymi salami i sanatorium należące do berlińskiej kasy chorych.

Elektryfikacja wsi rozpoczęła się po I wojnie światowej. Od początku XX wieku obok rybołówstwa, które było głównym zajęciem ludności i rolnictwa we wsi rozwinęła się turystyka. Połowy odbywano zarówno na jeziorze bukowskim, jak również na morzu. Najwięcej było gospodarstw rolnych o powierzchni od 6 do 10 hektarów.

W 1927 roku zbudowano szosę łączącą Koszalin z Darłowem, która przebiegała przez Dąbki.

Ewangelicy mieszkańcy wsi uczęszczali do kościoła w Bukowie Morskim.

Wojska radzieckie wkroczyły do wsi 6 marca 1945 roku. Niemcy byli stopniowo wysiedlani, ostatni dopiero w 1957 roku.

Osadnicy polscy przyjeżdżali tu głównie z kieleckiego.

Po wojnie Dąbki stopniowo się zmieniały. W dalszym ciągu byli tu rybacy, ale charakter miejscowości zaczęli nadawać turyści. Stare Dąbki odchodziły w przeszłość. Likwidowano dawne chłopskie i rybackie chaty. Na ich miejsce powstawały coraz to liczniejsze ośrodki wypoczynkowe, hotele, sanatoria. W dużej części nowe budowle, to charakterystyczne dla powojnia nieciekawe kwadratowe i prostokątne klocki z płaskimi dachami.

1 listopada 2007 roku miejscowość uzyskała status uzdrowiska. Leży się tu choroby serca, reumatyczne i dróg oddechowych.

W centrum wsi zbudowano kościół. Budowę rozpoczęto w 1985 roku, a parafię i świątynię p.w. Matki Bożej z Góry Karmel erygowano w roku 1995.

We wsi działa szkoła podstawowa i gimnazjum, w nowych budynkach oddanych do użytku w 1997 roku. W szkole działa filia biblioteki gminnej z księgozbiorem liczącym około 8 tysięcy woluminów. Ciekawa jest regionalna izba tradycji „Pamięć pokoleń”. Znajduje się w pensjonacie „Janusia” Jana Górskiego, zbieracza pamiątek przeszłości, pasjonata Dąbek i Pomorza. Na co dzień Dąbki liczą około 300 stałych mieszkańców. W sezonie liczba wycieczających tu po wielokroć przekracza tę wielkość.

Dąbkowice, gmina Darłowo

Nazwa niemiecka: Damkerort.

Historia:

Dąbkowice – to niewielka wieś oddalona o 5 kilometrów od Dąbek, położona na mierzei między Bałtykiem, a jeziorem Bukowskim.

W źródłach informacje o wsi pojawiają się dopiero w końcu XVIII wieku. Osada była ściśle związana z Dąbkami. Zagrody rybackie były często niszczone przez sztormy. Pod koniec XIX wieku we wsi było 9 zagród. W 1925 roku wykonano przekop łączący jezioro Bukowskie z morzem. Podstawą gospodarki było rybołówstwo. We wsi istniała szkoła.

Obecnie w Dąbkowicach mieszku kilku stałych mieszkańców, a wieś stała się ośrodkiem turystycznym.

Dobiesław, gmina Darłowo

Nazwa niemiecka: Abtshagen

Nazwy przejściowe: Czarnolas, Dobiesławowo

Historia:

Dobiesław to wieś w gminie Darłowo, w południowo - zachodniej jej części, leżąca pomiędzy Jeżycami i Bielkowem.

Wieś powstała w średniowieczu, w XII wieku, założona przez cystersów z Bukowa.

Po sekularyzacji - w wyniku reformacji - klasztoru w Bukowie wieś weszła w skład domeny darłowskiej. Chłopi zobowiązani byli do służby na rzecz darłowskiego zamku i folwarku w Bukowie Morskim, a w później folwarku w Boryszewie.

W czasie wojny trzydziestoletniej wieś splądrowały wojska niemieckie i szwedzkie. W połowie XVII wieku mieszkało tu 17 chłopów, 1 półchłop i 4 zagrodników.

W XVIII wieku wieś się rozrastała. W końcu wieku znajdowało się tutaj 39 dymnych chat chłopskich oraz plebania. Mieszkał pastor, kościelny, 18 chłopów, podlegających prawnie wolnemu od służby pańszczyźnianej sołtysowi, 2 półchłopów, 13 zagrodników, jeden chałupnik, podleśniczy i owczarz.

W XIX wieku wieś się dalej rozrastała. Budowano nowe zagrody i zwiększała się liczba mieszkańców.

Powierzchnia wsi w 1939 roku - podobnie jak w połowie XIX wieku - wynosiła 1071 hektarów. W 1818 roku we wsi mieszkało 464 mieszkańców, w 1864 – 685, w 1895 – 645, w 1925 – 510 i w 1939 roku – 519 osób. W 1871 roku w Dobiesławiu były 144 budynki, w 1905 – 140 i w 1939 – 135.

W tym czasie było tu 31 gospodarstw o powierzchni do 5 hektarów, 33 o powierzchni do 10 hektarów, 19 o powierzchni do 20 hektarów i 13 do 100 hektarów.

Mieszkańcy wsi zajmowali się rolnictwem, ale także rzemiosłem. W latach 30-tych XX wieku w wiosce pracowało kilku rzemieślników, m.in. kowal, ślusarz, mechanik samochodowy, dwóch młynarzy, kilku murarzy, krawiec, szewc. Wszyscy rzemieślnicy posiadali większe bądź mniejsze gospodarstwa rolne. Była karczma, poczta i sklep, mieszkał lekarz i weterynarz. Działały też organizacje społeczne: stowarzyszenie weteranów wojennych, bractwo strzeleckie, towarzystwo śpiewacze, kapela, ochotnicza straż pożarna posiadająca remizę.

W wiosce istniały dwuklasowe szkoły z mieszkaniami dla nauczycieli: stara i nowa wybudowana na przełomie XIX i XX wieku. Uczęszczało do nich około 60 dzieci. Ostatnimi niemieckimi nauczycielami byli Franz Witt (w starej szkole) i Ernst Lüdtkke (w nowej szkole).

W połowie XV wieku wzniesiono we wsi kościół. W 1638 roku – w czasie wojny 30-letniej - kościół i plebania znacznie ucierpiały. W 1645 roku wykonano do kościoła nowy ołtarz ze sceną Ostatniej Wieczerzy w predelli i krzyżem w zwieńczeniu. Świątynia była przebudowywana w drugiej połowie XIX wieku. W kościele znajdu-

je się granitowe aspersorium z XV wieku. Dzwon pochodzi z 1805 roku, a budynek plebanii z końca XIX wieku.

Po wojnie kościół został poświęcony przez katolików we wrześniu 1946 roku. Do parafii w Dobiesławiu należy kościół w Iwęcinnie.

Przy kościele znajdował się cmentarz powstały w tym czasie, co świątynia. Znajdują się na nim fragmenty dawnych nagrobków.

Przed kościołem postawiono w latach 20-tych ubiegłego wieku pomnik ku czci poległych mieszkańców wsi. Pomnik został uszkodzony. Nie ma na nim tablic inskrypcyjnych. W połowie lat 90-tych ubiegłego wieku wmurowano tablicę – w języku polskim i niemieckim - poświęconą dawnym mieszkańcom wsi.

Wiejski cmentarz założony został poza zabudowaniami wsi w końcu XIX wieku. W latach 20-tych zbudowano na cmentarzu – murywaną z cegły - neogotycką kaplicę. Z dawnych mogił zachowały się dwie. Najstarsze polskie pochówki pochodzą z lat 50-tych XX wieku.

Wojska radzieckie zajęły wieś 5 marca 1945 roku. Niemieccy mieszkańcy zostali wysiedleni w 1945 i 1946 roku.

Od powojnia działa w Dobiesławiu szkoła podstawowa. Nowy budynek oddano do użytku w 1986 roku. Od 1999 roku działa tu szkoła podstawowa i gimnazjum.

We wsi istnieje gminna biblioteka (od 1976 roku) oraz ochotnicza straż pożarna.

Jest to jedna z większych wsi w gminie Darłowo, obecnie zamieszkiwana przez około 380 mieszkańców.

Domasławice, gmina Darłowo

Nazwa niemiecka: Damshagen

Nazwy przejściowe: Damasłowice, Domasłowice

Pierwsza wzmianka: 1308

Historia:

Wieś leży w centralnej części gminy Darłowo około 3,5 kilometra na południowy - wschód od Darłowa. Graniczy bezpośrednio z Ruskim oraz gruntami Zagórzyna i lasami.

Jest wsią ulicową ciągnącą się na długości dwóch i pół kilometra.

Wieś powstała w połowie XIII wieku i należała do zakonu cystersów w Bukowie Morskim. Pierwsza wzmianka o niej pochodzi z 1308

roku i mówi o sporze Darłowa z cystersami z Bukowa. Po wprowadzeniu reformacji Domasławice stały się własnością księżęcą i należały do domeny darłowskiej. W połowie XVII wieku mieszkało tu 18 chłopów, sołtys i pastor. Chłopi musieli odrabiać pańszczyznę na ziemi należącej do zamku darłowskiego.

Jak podaje Brüggemann w końcu XVIII stulecia mieszkało w wiosce 20 chłopów, 11 chałupników, podleśniczy, pastor i sołtys. We wsi było 37 chałup, kuźnia, dom pastora i kościół.

Na początku XIX wieku wieś rozbudowywała się w kierunku wschodnim. W 1818 roku mieszkało tu 402 mieszkańców, w 1864 – 748 (najwięcej w historii wsi), w 1896 – 655, a w 1939 roku 567 osób.

W 1871 roku w Damasławicach było 157 domów, w 1895 – 140, a w 1939 - 146 budynków. Powierzchnia wsi wraz z gruntami w 1939 roku wynosiła 676,5 hektara.

W latach 30-tych ubiegłego wieku we wsi było 31 gospodarstw rolnych o powierzchni do 5 hektarów, 43 o powierzchni do 10 hektarów, 16 o powierzchni do 20 hektarów i 11 o wielkości ponad 20 hektarów.

Elektryczność dotarła do wsi w 1917 roku. W 1928 roku wybrukowano drogę wiejską.

Podstawą gospodarki była hodowla. Hodowano świnie i krowy mleczne. Mleko dostarczano do mleczarni w Darłowie. Jeden z mieszkańców posiadał traktor, a większość konie.

Oprócz rolników mieszkali tu handlarze, karczmarz, kontrolerzy mięsa i mleka, sprzedawca i liczni rzemieślnicy: 4 kowali, po 3 szewców i krawców, 2 stolarzy, malarz pokojowy, dekarz, kołodziej, elektryk, wytwórca drewnianych chodaków. Działały towarzystwa weteranów wojennych, śpiewacze i gimnastyczne.

Kościół w Domasławicach wybudowany został z cegły i kamieni polnych w XV wieku na planie prostokąta z półkolistym prezbiterium na wschodzie i wieżą pokrytą gontem po stronie zachodniej. Kilkakrotnie był przebudowywany. W 1700 roku wyposażono go w nowy ołtarz. W 1808 roku wyposażenie kościoła spłonęło. Kościół po wojnie został rozebrany.

Po wybudowaniu kościoła założono przy nim cmentarz o powierzchni 0,3 hektara. Wewnątrz cmentarza – w miejscu gotyckiego kościo-

ła - zbudowano wspólnie lapidarium z głazów pochodzących z fundamentów świątyni.

Po I wojnie światowej zbudowano na terenie przykościelnym pomnik poświęcony pamięci mieszkańców wsi, którzy zginęli podczas wojny. W miejscu pomnika powstał po wojnie kamienno - betonowy cokół, na którym umieszczono trzy znalezione płyty z pomnika. Na dwóch z nich znajdują się czytelne nazwiska poległych.

Nową świątynię zbudowano w latach 90-tych ubiegłego stulecia. Poświęcona została w maju 2013 roku i należy do parafii Matki Bożej Częstochowskiej w Darłowie.

We wsi działała przed II wojną światową dwuklasowa szkoła. Uczęszczało do niej około 70 uczniów. Także po wojnie działała tu szkoła do czasów likwidacji małych szkół wiejskich i tworzenia niewielu szkół zbiorczych.

Wojska radzieckie zajęły wieś 6 marca 1945 roku. Niemcy w większości zostali wysiedleni w połowie 1946 roku.

Obecnie we wsi mieszka około 470 osób (2009).

Drozdowo, gmina Darłowo

Nazwa niemiecka: Drosedow

Nazwa przejściowa: Drozdów

Pierwsza wzmianka: 1539

Historia:

Wieś leży u podnóża Góry Barzowickiej, przy drodze wiodącej w kierunku Barzowic.

W połowie XVIII stulecia istniejący tu folwark liczył 798 mórg. Obowiązek odrabiania pańszczyzny w tym folwarku mieli chłopcy z Karsina, Dzierżęcina, Wszedzenia i Sulimic. Ostatnim dzierżawcą majątku przed II wojną światową był Peter Beyer.

W 1818 roku we wsi mieszkało 58 osób, w 1905 -125 i w 1939 - 109.

Dzieci uczęszczały do szkoły w Sulimicach, a ewangelicka ludność do kościoła w Barzowicach.

Wojska radzieckie zajęły wieś 7 marca 1945 roku.

Po wojnie w Drozdowie działało państwowe gospodarstwo rolne zlikwidowane wraz z przemianami ustrojowymi przełomu lat 80-tych i 90-tych ubiegłego wieku.

Obecnie we wsi mieszka około 190 osób.

Dybowo, gmina Sławno

Nazwa niemiecka: Dybow Vw

Historia:

Dwa kilometry na południowy – zachód od Kwasowa leży osada Dybowo. Folwark należał do majątku w Kwasowie i powstał w połowie XIX wieku, jako gospodarstwo pomocnicze z owczarnią i oborą oraz budynkiem mieszkalnym dla dwóch rodzin robotników folwarcznych. Oprócz folwarku istniały tu także dwa gospodarstwa chłopskie. Obecnie zagrody chłopskie nie istnieją, a z zabudowań folwarcznych pozostał przebudowany budynek mieszkalny i gospodarczy.

Dzierżęcín, gmina Postomino

Nazwa niemiecka: Dörsentin

Nazwy przejściowe: Derzencino, Dzierżęcino

Historia:

Dzierżęcín to niewielka wieś chłopska leżąca na zachodnim krańcu gminy Postomino. Prowadzi do niej droga z Karsina. Na północny zachód od wsi przepływa potok Świdnik stanowiący granicę z Wszedzieniem. Od północy i zachodu wieś otaczają lasy. Dzierżęcín leży na ciągu wzgórz, z których najwyższe osiąga 66 metrów n.p.m. Pierwotnie wieś miała kształt okolicy skupionej wokół placu, ten układ czytelny jest do dziś.

Późniejsza zabudowa skoncentrowała się wzdłuż drogi przebiegającej przez wieś. Większość zagród - to zagrody typu otwartego z budynkiem mieszkalnym usytuowanym z tyłu i budynkami gospodarczymi po bokach.

Wieś ma metrykę średniowieczną. W 1301 roku książę Sambor Rugijski nadał w lenno margrabiemu Mateuszowi ze Sławna 12 wsi, wśród nich Dzierżęcín. W następnie wieś należała do urzędu darłowskiego. W inwentarzu tegoż urzędu z 1628 roku wymienia się mieszkańców wsi. Są to: chłopci – Joachim Beutin, Dinnes Bewersdorp, Jacob Borkmann, Peter Bussian, Peter Bütow, Carsten Gutske, Joachim Maes, Thies Nesebandt; ponadto chałupnicy – Michel Boje, Michel Lickefett i wolny sołtys – Gregor Vanselow.

W 1784 roku wieś miała sołtysa, 7 chłopów, 2 małorolnych, 5 chałupników. Do wsi należał lasek bukowy zwany Dzierżęcińskimi Jasnymi Wzgórzami lub Świątymi Wzgórzami.

Aż do zniesienia pańszczyzny zagrody zobowiązane były do posługi na rzecz folwarku w Drozdowie.

Dobre gleby służyły uprawie pszenicy i ziemniaków. Uprawiano także kukurydzę, buraki cukrowe i len dla własnych potrzeb. Hodowano mleczne krowy (największe stada posiadali Reinhold Lange i Reinhold Vanselow), świnie i konie.

We wsi istniała jednoklasowa szkoła zbudowana około 1895 roku. Uczęszczało do niej około 20 dzieci. Ostatnim nauczycielem niemieckim był Ernst Lange (1939-1945). Wcześniej uczyli w niej: Hermann Hass, Göde, Schulz. Mieszkańcy wyznania ewangelickiego należeli do parafii w Barzowicach.

Przed 1939 rokiem we wsi był sklep spożywczy, kowal, szewc, kłodziej, dwóch murarzy, krawcowa. Przy wyjeździe w kierunku Barzowic znajdował się młyn. Działała ochotnicza straż pożarna, która posiadała remizę i wóz strażacki z zaprzęgiem konnym. Elektryczność dotarła do wsi w 1912 roku.

Powierzchnia wioski wraz z gruntami liczyła w 1864 roku – 453,4 ha, podobnie w roku 1939 (454,1ha). Liczba mieszkańców w 1818 roku wynosiła – 158, w 1864 – 195, w 1867 – 205, w 1905 – 178, w 1925 – 172, w 1939 – 150 osób. W 1871 roku było w wiosce 36 gospodarstw, w 1905 – 30, w 1939 – 32. Pięć gospodarstw liczyło powyżej 20 hektarów ziemi. Największe należało do Reinholda Vanselow (79 ha). Trzy gospodarstwa liczyły po 10-12 ha ziemi, a 12 od 5 do 10 ha. Ostatnimi sołtysami wsi przed 1945 rokiem byli Reinhold Vanselow i od 1939 roku - Paul Ziebell.

Wojska radzieckie wkroczyły do wsi 7 marca 1945 roku. Ludność została przemieszczona w kierunku Kwasowa - Ostrowca, ale po 2-3 tygodniach większość mieszkańców wróciła do wioski. W grudniu 1945 roku Niemcy zostali wysiedleni.

Około kilometra na północny wschód od Dzierżęcina znajdowała się zagroda Grünhof (Wykroty), która została spalona przez wojska radzieckie. Ostatnim właścicielem był Paul Müller.

Liczba gospodarstw rolnych obecnie wynosi 19. W wiosce działa koło gospodyń wiejskich i świetlica. Znajduje się tu także licząca

ponad pół wieku kapliczka. Obecnie w wiosce mieszka około 75 osób.

Głęznowo, gmina Darłowo

Nazwa niemiecka: Steinort, Alt Steinort

Nazwy przejściowe: Głędzianowo, Głęznowo

Pierwsza wzmianka: 1271

Historia:

Wioska leży w południowo – zachodniej części gminy Darłowo w pobliżu Jeziora Bukowskiego.

Wieś nadana została przez książąt pomorskich Warcisława II i Mestwina II klasztorowi w Bukowie Morskim. Była to wieś chłopska i rybacka. Po reformacji i sekularyzacji dóbr klasztoru bukowskiego wieś stała się własnością książęcą i należała do domeny darłowskiej.

W połowie XVII wieku (1666) w miejscowości mieszkał sołtys, stajenny, 11 chłopów i 5 zagrodników.

W połowie XVIII wieku - 1748 - we wsi mieszkali: wolny od służby pańszczyźnianej sołtys, 10 chłopów, 2 zagrodników, 5 komorników i nauczyciel. Chłopi musieli odrabiać pańszczyznę w folwarku w Bukowie Morskim.

Duże przypiły wody w jeziorze powodowały zalewanie wsi. Ostatnia duża powódź miała miejsce w 1836 roku. Dlatego mieszkańcy przenieśli swoje domostwa nieco dalej od jeziora.

Było to w pierwszej ćwierci XIX wieku.

Po powstaniu osady Głęznówko wioska nosiła nazwę Alt Steinort.

W XX wieku do wsi doprowadzono prąd (1919), a kilka lat później zmodernizowano drogę Darłowo – Sianów.

W 1818 roku w Głęznowie mieszkało 251 osób, w 1864 – 466, w 1885 – 474, 1925 – 534 i w 1939 – 498 osób. Powierzchnia wsi wynosiła w 1864 roku 436,6 hektara, a w 1939 - 681 hektarów.

Liczba budynków mieszkalnych wynosiła w 1871 roku – 88, w 1895 – 133 i w 1939 roku - 129.

Podstawą utrzymania mieszkańców była praca w rolnictwie i rybołówstwie. W gospodarstwach hodowano krowy oraz świnie. Największe gospodarstwo liczyło 60 hektarów i należało do Reinholda Nitz'a. We wsi mieszkali liczni rzemieślnicy, m.in. stolarz, murarz, kołodziej, kowal, krawiec, szewc. Ponadto ludność zajmowała się

wyroblem koszyków z trzciny rosnącej na brzegu jeziora (w 1930 roku powstała niewielka wytwórnia koszyków).

W wiosce były sklepy: spożywczy i z galanterią oraz sala wiejska, zajazd, poczta i młyn. W sumie handlem i rzemiosłem zajmowało się 47 osób.

Ewangelicy mieszkańcy należeli do parafii w Bukowie Morskim. W wiosce istniała też dwuklasowa szkoła. Nowy budynek powstał w 1910 roku. Ostatnim niemieckim nauczycielem był Heinrich Menke. Polska szkoła działała we wsi także wiele lat po II wojnie światowej. Wojska radzieckie zajęły Głęznowo 5 marca 1945 roku. Większość niemieckich mieszkańców została wysiedlona w końcu 1945 roku. Obecnie mieszkańcy zajmują się głównie rolnictwem i turystyką. W końcu 2009 roku mieszkało tu 200 stałych mieszkańców.

Głęznówko, gmina Darłowo

Nazwa niemiecka: Neu Steinort

Pierwsza wzmianka: 1804

Historia:

Wieś leży na południe od Głęznowa. Powstała na początku XIX wieku na terenie wykarczowanego lasu. Zamieszkali tu mieszkańcy Głęznowa, których domy zalewała woda z Jeziora Bukowskiego.

W 1864 roku mieszkało tu 155 osób. W 1871 roku we wsi były 33 budynki.

Obecnie wieś liczy 99 mieszkańców (2009).

Głuche, gmina Sławno

Nazwa niemiecka: Jagdhaus

Historia:

Głuche to leśniczówka leżąca na południowy zachód od Wrześnicy. Powstała w końcu XIX wieku. Właściciel fabryki wozów ze Słupska Otto Nitzschke wybudował tu domek myśliwski wraz z budynkiem gospodarczym. Następnie nabył go Reinhold Drafehn i użytkował go jako budynek mieszkalny. Po 1945 roku znajduje się tu leśniczówka.

Gorzebądź, gmina Darłowo

Nazwa niemiecka: Gohrbandshof

Historia:

To osada położona na południe od Nowego Jarosławia – oddzielona od tej wsi linią kolejową. Przed 1939 rokiem istniały tu 3 zagrody. W XIX wieku osada należała do rodziny Bredow. Ostatnim właścicielem niemieckim był Max Bredow. Obecnie wieś liczy 16 mieszkańców (2009)

Gorzyca, gmina Malechowo

Nazwa niemiecka: Göritz

Nazwa przejściowa: Gorzyce

Pierwsza wzmianka: 1262

Historia:

Wieś leży przy drodze prowadzącej z Malechowa do Bukowa Morskiego. Ma kształt owalny. Powstała w okresie średniowiecza. Kilkakrotnie wymieniana jest w dokumentach z XIII wieku. Wchodziła w skład dóbr biskupów kamińskich, a następnie cystersów z Bukowa Morskiego.

Po reformacji weszła w skład urzędu darłowskiego. W końcu XVIII stulecia wioskę zamieszkiwało 14 chłopów. W następnym stuleciu wieś się rozbudowała. Wtedy powstał też niewielki majątek.

W 1818 roku Gorzyca liczyła 274 mieszkańców, w 1867 było ich 583. W latach następnych liczba mieszkańców spadała. W 1939 roku we wsi mieszkało 451 osób. Powierzchnia wsi wraz z gruntami wynosiła 735 hektarów. Liczba gospodarstw domowych wynosiła w 1871 roku – 98, a w roku 1939 – 111.

W wiosce istniała dwuklasowa szkoła z mieszkaniem dla nauczyciela. Szkoła znajdowała się pośrodku wsi. Na zachodnim krańcu wioski znajdowało się boisko szkolne. Ostatnimi niemieckimi nauczycielami byli Paul Kressin i panna Bachhaus.

W latach 30-tych ubiegłego wieku w wiosce znajdowała się gospoda z salą wiejską, sklep, kasa oszczędnościowa i poczta, mieszkali murarz, dekarz, dwóch kowali i stolarzy, fryzjer, szewc, sześciu krawców.

Ostatnim niemieckim sołtysem był Max Kusserow. W wiosce działały organizacje społeczne, m.in. ochotnicza staż pożarna.

Cmentarz ewangelicki znajdował się na wzgórzu na północnym zachodzie od wsi. Na cmentarzu znajdował się pomnik poświęcony pamięci mieszkańców, którzy polegli podczas I wojny światowej.

Miał kształt prostopadłościennego słupa zwieńczonego orłem z rozpostartymi skrzydłami. Na ścianach bocznych umieszczono nazwiska poległych. Z dawnych nagrobków zachowały się nieliczne.

W 2010 roku cmentarz został uporządkowany przez Niemców - dawnych mieszkańców Gorzycy. Na nieczynnym cmentarzu z inicjatywy Rity Wetzel odsłonięto pamiątkowy obelisk poświęcony pamięci niemieckich mieszkańców Gorzycy, Malechowa i Paprot, którzy mieszkali tu do 1945 roku. Obelisk zaprojektował koszaliński rzeźbiarz Zygmunt Wujek.

W wiosce nie było kościoła. Ewangelicy mieszkańcy wsi należeli do parafii w Malechowie.

Rosjanie zajęli miejscowość 6 marca 1945 roku..

W wiosce znajduje się wiele zabytkowych domów o konstrukcji szachulcowej. W dawnym domu zarządcy z 1866 roku usytuowanym w centrum wsi do lat 70-tych ubiegłego wieku znajdowała się szkoła oraz mieszkanie jej kierownika. Po jej likwidacji usytuowano tam świetlicę i sklep.

Obecnie wieś liczy około 230 mieszkańców.

Górsko, gmina Postomino

Nazwa niemiecka: Görshagen.

Nazwa przejściowa: Jagasowo

Pierwsza wzmianka: 1480

Historia:

Wieś leży około 2 kilometry od jeziora Wicko. Od zachodu i północy sąsiaduje z poligonem wojskowym, od północnego wschodu ze Złakowem, od południa z Marszewem, a od południowego zachodu z Królewem.

Położona jest na pagórkowatym terenie wzdłuż szosy biegnącej z Postomina przez Marszewo do Królewic na długości około 1,5 km. Większość zabudowań znajduje się po zachodniej stronie szosy.

Obecny układ wsi to ulicówka (choć może się wywodzić z pierwotnej owalnicy). Część gospodarstw powstałych w XIX i pierwszych dziesięcioleciach XX wieku nie posiada już niektórych obiektów gospodarczych. Mało czytelny jest też układ zabudowań dawnego majątku w środkowej części wsi.

Przeważa zabudowa zamknięta w czworoboku z przejazdem na podwórze przez dom bramny lub wrota stodoły. Budynek mieszkalny

usytuowany jest w części tylnej. Budynki mieszkalne są przeważnie murowane z cegły.

Górsko w dokumentach wymienione jest po raz pierwszy w 1480 roku, choć lokacja z pewnością miała miejsce wcześniej. Wieś była puttkamerowskim lennem ze spuścizny Święców. Okresowo była we władaniu - w drodze zastawu - rodzin von Below, von Kleist i von Natzmer.

Rudolf Hardow, Chalupa dymna w Górsku, tusz, 1914

W 1784 roku w Górsku znajdował się folwark, mieszkało 9 chłopów, 3 chałupników, rybak, owczarz.

W 1910 roku posiadłość Złakowo, do której należało Górsko, Wicoko, Marszewo i Królewo, nabył od Puttkamerów, dla swojego syna Jerzego, Wilhelm von Zitzewitz. Ten z kolei sprzedał Górsko i Marszewo w 1938 roku Pomorskiemu Zakładowi Kredytowemu Ziemiakiemu.

W 1818 roku powierzchnia wsi wraz z gruntami liczyła 202,6 ha i do 1939 roku się nie zmieniła. Liczba ludności wynosiła: w 1818 roku – 249, w 1871 - 232, w 1905 - 235, w 1933 – 204 i w 1939 – 253. W

1871 we wsi było 25 gospodarstw, w 1895 - 26, w 1925 - 56 i w 1939 – 57.

Okolo 1939 roku w Górsku było 17 małych gospodarstw od 7 do 20 ha i 2 – powyżej 20 hektarów. W wiosce była gospoda, agencja pocztowa, mieszkało 2 stolarzy, murarz, szewc, krawiec. Podstawą gospodarki mieszkańców była uprawa zbóż i mleczarstwo.

Mieszkańcy – ewangelicy – należeli do parafii w Marszewie. W wiosce działała też jednoklasowa szkoła. Na początku XIX wieku z powodu braku budynku szkolnego lekcje odbywały się w domu nauczyciela, który prowadził dodatkowo małe gospodarstwo rolne. Nauczycielem był wtedy małorolny chłop Johannes Steckmann, samouk. Władze szkolne uznawały go za miły stosunek do dzieci i dość dobre wyniki nauczania. Dziedzic płacił za remonty, a gmina 3 talarzy rocznie czynszu. W 1826 roku zaczęto budowę szkoły, którą w 1836 opisano jako jasną i przyjemną. W połowie XIX wieku do szkoły uczęszczało około 70 uczniów. Kolejnymi nauczycielami byli: Friedrich Hardtke, a następnie 24 – letni Ludwig Buhrow, który przez długi czas uczył w tej szkole.

W 1879 roku wprowadzono nowy przedmiot – prace ręczne, których uczyła córka sołtysa Helene Henke (2 godziny tygodniowo za 30 marek rocznie). Ostatnim nauczycielem przed 1945 rokiem był Georg Radde.

8 marca 1945 roku do wsi wkroczyły oddziały radzieckie. W 1946 roku ludność niemiecka została wysiedlona.

Po wojnie liczba ludności wynosiła: w 1950 roku – 75 osób, w 1960 – 83, w 1970 – 92, w 1980 – 85, w 1990 – 88 i w 2004 r. – 89. Wieś liczy 17 gospodarstw.

Grabowo, gmina Malechowo

Nazwa niemiecka: Martinshagen

Nazwa przejściowa: Kusinowo

Pierwsza wzmianka: 1267

Historia:

Wioska leży w odległości około 3 kilometrów od Niemicy. Jest ulicówką powstała w średniowieczu. Należała do czasu reformacji do cystersów z Bukowa Morskiego, a następnie do domeny darłowskiej. Pod koniec XVIII wieku mieszkało tu 8 chłopów, 3 zagrodników i leśniczy. Ponadto mieszkali tu budnicy. W wiosce stało 14 domów.

W XIX wieku wioska znacznie się rozbudowała. Jej powierzchnia wraz z gruntami liczyła w 1939 roku 462 hektary. W Grabowie mieszkało w 1818 roku 137 osób, w 1864 – 270, w 1895 – 262, w 1925 – 242 i w 1939 – 240 mieszkańców.

We wsi było 9 gospodarstw do 5 hektarów, 14 do 10 hektarów, 4 do 20 hektarów i 8 powyżej 20 hektarów. Liczba budynków mieszkalnych wynosiła w 1871 – 54 a w 1939 – 57. Znaczna część mieszkańców zajmowała się rolnictwem. Mieszkało tu także kilku rzemieślników oraz muzyk. We wsi znajdował się sklep i gospoda. Działały stowarzyszenia weteranów wojennych, sportowe i kobiet.

Ewangelicy mieszkańcy należeli do kościoła w Dąbrowie. W wiosce znajdowała się jednoklasowa szkoła z mieszkaniem dla nauczyciela. Budynek pochodził z początku XX wieku. Uczęszczało do niej ponad 50 dzieci. Ostatnim niemieckim nauczycielem był Büttner. Podczas II wojny światowej uczyły się tu także dzieci z Pękanina.

Wojska radzieckie zajęły wieś 6 marca 1945 roku. Polscy mieszkańcy zaczęli zasiedlać miejscowość latem 1947 roku.

Zabudowa gospodarska i mieszkalna przeważnie jest ceglana lub szachulcowa.

W 2011 roku mieszkało tu 118 osób.

Grzybno, gmina Sławno

Nazwa niemiecka: Stadt Försterei

Historia:

Grzybno leży przy drodze ze Sławna do Starego Krakowa, około 8 kilometrów od Sławna. Na mapie z przełomu XIX i XX wieku Grzybno figuruje jako 3 - budynkowa zagroda. Było to leśnictwo wchodzące w skład Nadleśnictwa Stary Kraków.

Gwiazdowo, gmina Sławno

Nazwa niemiecka: Quäsdow

Nazwa przejściowa: Kwasowo

Historia:

Gwiazdowo to wieś sołecka o średniowiecznej metryce. Położone jest na południu gminy Sławno, około 8 kilometrów od miasta. Sąsiaduje z Gwiazdówkiem, Brześciem, Żukowem i Kwasowem. Wieś powstała na przełomie XIII i XIV wieku. W średniowieczu należa-

ła do rodziny von Bonin. Także w średniowieczu doszło do podziału na Wielkie i Małe Gwiazdowo. Historia obu wsi jest ze sobą związana.

Gwiazdowo pierwotnie miało układ ulicówki. W XX wieku była to wieś wielodrożnicowa z czytelnym pierwotnym układem ulicowym. Czytelny był też podział na wieś chłopską i dworską. Zespół folwarczny znajdował się w zachodniej części wsi. Po 1945 roku większość zabudowy folwarcznej została wyburzona. Zachowany został obiekt mieszkalno-inwentarski z początku XX wieku zbudowany w technice ryglowej. W zabudowie wiejskiej dominowały zagrody 3 - budynkowe.

Po podziale miejscowości w kolejnych wiekach wieś należała do rodu von Massow, a później do Henninga von Stucke. Pod koniec XVII stulecia miejscowość kupił Adam Podewils z Kręgu. W 1805 roku Gwiazdowo poprzez koneksje rodzinne weszło w posiadanie Wermmera von Blumenthala, a w 1874 kompleks dóbr: Janiewice, Żukowo, Łętowo, Gwiazdowo, Gwiazdówko nabył książę Karl A. Hohenzollern-Sigmaringen.

W 1931 roku podupadające dobra książęce sprzedano Berlińskiemu Towarzystwu Osiedleńczemu, które przeprowadziło na tym terenie dużą akcję osadniczą. Osadnicy przybywali z różnych stron Niemiec, ale także osadnikami byli dawni pracownicy majątku, którzy otrzymywali po około 10 hektarów gruntów.

W 1818 roku w Gwiazdowie mieszkało 86 osób, a w Gwiazdówku 29. W 1864 roku w obu wioskach 313 osób, w 1885 - 374, w 1905 - 382, w 1939 - 450.

Powierzchnia Gwiazdowa wraz gruntami w 1864 roku to 905 hektarów, a Gwiazdówka - 383,6 hektara. W 1939 powierzchnia obu wsi to 1274 hektary.

W 1871 roku w Gwiazdowie (wieś i majątek) zamieszkiwało 47 rodzin, w 1905 - 56. W Gwiazdówku zaś w 1871 roku zamieszkiwało 11 rodzin, w 1905 roku - 17. W 1939 roku w obu wsiach mieszkało 109 rodzin. W Gwiazdowie nie było kościoła, a ludność należała do parafii w Żukowie.

We wsi działała jednoklasowa szkoła. Przez wieś przebiegała linia kolejowa z Darłowa przez Sławno do Korzybia i Bytowa. Zabudowania stacji obecnie pełnią funkcję mieszkalną.

W okresie międzywojennym w wiosce była gospoda wraz ze sklepem, punkt pocztowy, tartak (spłonął w latach 30-tych XX wieku), sklep, piekarnia. Usługi rzemieślnicze prowadzili: szewc, 3 krawców, 4 murarzy, kowal, kołodziej. Funkcjonał wodociąg.

Wojska radzieckie zajęły obie wioski 5 marca 1945 roku. Niemieccy mieszkańcy zostali wysiedleni, głównie w maju 1946 roku.

Szkoła Podstawowa w Gwiazdowie po wojnie rozpoczęła działalność 4 września 1947 roku. W 2012 roku podzieliła los coraz większej liczby szkół wiejskich w Polsce – została zlikwidowana.

Obecnie w Gwiazdowie mieszka 340 osób. Liczba gospodarstw wynosi: 60.

Gwiazdówko, gmina Sławno

Nazwa niemiecka: Klein Quäsdow

Historia:

Gwiazdówko - niewielki przysiółek - sąsiaduje z gruntami Gwiazdowa i Żukówka.

Jego dzieje łączą się z historią Gwiazdowa. W końcu XIV wieku należało do rodu von Bonin, a następnie do rodu von Massow. W połowie XVII wieku na krótko właścicielem był Hennig von Stücke z Reblina, a w końcu tego wieku Gwiazdówko nabył Adam von Podewils z Kręgu. W wyniku koneksji rodzinnych wioska w 1805 roku weszła w posiadanie Wernera von Blumenthala, a w 1874 Gwiazdówko wraz z okolicznymi miejscowościami zostało sprzedane księciu Karłowi Antonowi Hohenzollern – Sigmaringen. W obrębie wsi istniało również leśnictwo Gwiazdówko z domami robotników leśnych

W wyniku kryzysu przełomu lat 20-tych i 30-tych XX wieku nowi właściciele zmuszeni byli sprzedać tereny rolnicze swoich majątków Pomorskiemu Towarzystwu Osadniczemu, w tym grunty Gwiazdówka – 69 hektarów. Osadnikami byli dawni pracownicy majątków, jak również Niemcy z innych regionów.

Gwiazdówko to dwusioowa ulicówka. Zabudowa zagrodowa jest luźno rozmieszczona po obu stronach dróg.

Leśniczówka wraz z budynkami dla robotników leśnych znajdują się na północ od kolonii.

Na północnym zachodzie od wioski przebiega nieczynna linia kolejowa.

Janiewice, gmina Sławno

Nazwa niemiecka: Jannewitz

Nazwa przejściowa: Janowice

Historia:

Janiewice to wieś sołecka położona około 12 kilometrów od Sławna. Sąsiaduje z Brześciem (ok. 2 km na północ).

Wieś ma kształt wielodrożnicowy z czytelnym pierwotnym układem ulicowo-placowym. Wschodnią część wsi zajmowały zabudowania folwarczno - rezydencyjno - parkowe. Murowany dwór zbudowany został w połowie XIX wieku. Park składał się z dwóch części. Starsza – zachodnia - powstała w połowie XIX wieku, młodsza wschodnia – powstała na przełomie XIX i XX wieku. Park dzieliła droga.

Wioska ma metrykę średniowieczną. Należała do lenna rodu von Zitzewitz. W połowie XVI wieku było tam 25 gospodarstw chłopskich, każde po ok. 1-1,5 łana. Dokument wymienia także zagrodnika i kościelnego. W czasie wojny 30-letniej (1618-1648) wieś mocno ucierpiała. W końcu XVII wieku majątek nabył Adam von Podewils. Na początku XIX wieku lenno przechodzi na rodzinę von Blumenthal.

W roku 1874 Janiewice wraz z sąsiednimi wioskami (Łętowo, Żukowo, Gwiazdowo) nabywa książe Hohenzollern - Sigmaringen. Z Janiewicz zarządzano wszystkimi folwarkami. W 1892 roku folwark w Janiewiczach liczył 2073 hektary. Hodowano tu głównie owce i bydło. Był tam także młyn wodny i cegielnia. Przez kilkadziesiąt lat zarządcą majątku był H. Tischbein. Jego następca nie potrafił utrzymać rentowności majątku i w grudniu 1931 roku został sprzedany Berlińskiemu Towarzystwu Osiedleńczemu. Wszyscy robotnicy majątku otrzymali po 7,5 hektara ziemi na osiedlenie. Majątek przejął handlarz Paul Tresmer. W dworze urządził mieszkania czynszowe i sklep.

W 1818 roku w Janiewiczach mieszkało 194 mieszkańców, w 1905 - 646, w 1939 - 730. Liczba gospodarstw wynosiła w 1871 roku -123, w 1905 -120, w 1939 -174. W wiosce w okresie międzywojennym było 16 gospodarstw powyżej 10 ha i 18 poniżej 10 ha. Po parcela-

cji, na początku lat 30-tych XX wieku, powstało 21 gospodarstw do 10 ha, 15 gospodarstw powyżej 15 ha i 7 powyżej 20 hektarów.

Przed 1939 rokiem we wsi działał punkt pocztowy, gospoda ze sklepem kolonialnym, rzeźnia, gabinet dentystyczny, izba porodowa, kasa oszczędnościowa, warsztaty rzemieślnicze: kołodziej, kowal, szewcy, krawiec, cieśle, rymarze. 73 mieszkańców pracowało w przemyśle i rzemiośle, 18 w handlu i transporcie, 11 w urzędach, a 116 było robotnikami.

We wsi działały też: związek weteranów wojennych oraz związki piłkarski i strzelecki.

Była także szkoła, do 1932 roku w starym obiekcie, później na cele szkolne zaadaptowano budynek domu szwajcarskiego.

Do wsi należały przysiółki czyli skupiska kilku gospodarstw położonych poza zabudową stanowiącą integralną część wsi:

Dąbrowiec, gdzie znajdowały się cztery gospodarstwa; Sowia Góra, gdzie znajdowała się cegielnia; Chomic – folwark leśny, obecnie znajduje się tam gospodarstwo rybne zajmujące się hodowlą pstrąga; oraz Kowale, Białkowo (książęca leśniczówka nad jeziorem Chomic) i Miłostowo (dawny folwark majątku).

Ewangelicka ludność należała do parafii w Żukowie.

Armia Czerwona wkroczyła do wsi 5 marca 1945 roku. Ludność niemiecka została stopniowo wysiedlona. Część zabudowy wsi uległa zniszczeniu. W dawnym dworze zlokalizowano szkołę rolniczą, później mieściła się tu szkoła podstawowa oraz mieszkania dla nauczycieli. W latach 70-tych dwór przejęła Rolnicza Spółdzielnia Produkcyjna. Obecnie jest to własność prywatna.

Na rozwidleniu dróg powstała po roku 1945 kapliczka. We wsi działała ochotnicza straż pożarna i świetlica. W wiosce mieszka około 530 osób.

Jarosławiec, gmina Postomino

Nazwa niemiecka: Jeshöft

Nazwa przejściowa: Jackowo

Pierwsza wzmianka: 1460

Historia:

Turystyczne centrum gminy Postomino położone jest w pobliżu jeziora Wicko. Urokliwe nadmorskie plaże, wysoki klifowy brzeg o

wysokości do 30 metrów i sosnowy las – to największe walory krajobrazowe tej miejscowości.

Od wschodu Jarosławiec graniczy z gruntami wsi Jezierzany, od południa z Nacmierzem, od południowego zachodu z Rusinowem. Wieś jest typową ulicówką, z główną drogą biegnącą równolegle do brzegu morskiego na długości około 2 kilometrów.

Ludność trudniła się rybołówstwem, rolnictwem i zbieraniem bursztynu. Od XVI stulecia wieś należała do urzędu darłowskiego. W 1784 roku mieszkało tu 11 chłopów, 7 małorolnych, 3 chałupników i nauczyciel. Wieś liczyła wtedy 24 gospodarstwa.

W 1818 roku wioskę zamieszkiwało 151 osób, w 1871 – 276, w 1905 – 267, w 1925 - 311, a w 1939 - 327. Powierzchnia wsi wraz z gruntami w 1864 wynosiła 468 ha i do 1939 roku pozostała taka sama. Liczba gospodarstw wynosiła: w 1871 roku - 56, w 1905 - 55, w 1925 – 66 i w 1939 – 83.

Na początku XIX wieku w związku z licznymi katastrofami statków zaczęto dyskutować o potrzebie zbudowania latarni. Powstały dwa projekty: pierwszy (z 1820 r.) zakładał budowę obiektu drewnianego; drugi (z 1827 r.) murowanego. Ten ostatni miał być realizowany tuż przy klifowym brzegu.

Budowę latarni rozpoczęto w 1829 roku, a zlokalizowano ją około 400 metrów od brzegu (latarnia w pobliskim Darłowie powstała ponad pół wieku później – w 1885 r.). Budowę ukończono jesienią 1830 roku i wtedy okazało się, że obiekt jest za niski. Po 5 latach do istniejącego budynku, który przeznaczono na mieszkania dla latarników, dobudowano okrągłą ceglana wieżę o wysokości 33,3 metra. Pierwotnie źródłem światła były lampy zasilane olejem rzepakowym. Ich zasięg wynosił około 16 mil morskich. W 1908 roku latarnia otrzymała zasilanie elektryczne oraz syrenę przeciwmgielną. W 1975 roku zainstalowano nową aparaturę świetlną – działającą do dziś o zasięgu światła do 23 mil morskich.

W 1996 roku latarnia przeszła remont, a od końca lat 90-tych XX wieku udostępniona jest do zwiedzania.

Przez wiele lat latarnia obsługiwana była przez rodzinę Żuchowskich. Pierwszym latarnikiem z tej rodziny był Zygmunt Żuchowski. Następnie pracował tu Ryszard Żuchowski i jego żona Alina. Ostatnim latarnikiem z rodu Żuchowskich był Marek Żuchowski, syn

Zygmunta i brat Ryszarda – pracował jako latarnik ponad 30 lat do kwietnia 2010 roku, kiedy to zautomatyzowano pracę latarni.

Walory turystyczne Jarosławca zaczęto odkrywać już w XIX stuleciu. W XX wieku do tradycyjnych zajęć ludności dochodzi turystyka (np. w 1930 roku wieś odwiedziło około 800 gości, a w 1939 około 2.000). Zaczęło to stopniowo zmieniać oblicze wsi. Remontowano stare budynki, a także budowano dla potrzeb turystyki nowe. Powstały m.in. hotele: Lindenhoff (z 16 łózkami oraz własną piekarnią i ciastkarnią), Strandsschlösschen (z 30 miejscami), kawiarnia Bertholda Witta, gospoda Gustawa Pagela.

Przed 1939 rokiem w wiosce był wiatrak, kuźnia, drogeria, rzeźnik, stolarze, krawiec, szewc, piekarz. Dwa razy dziennie kursował dyliżans między dworcem w Sławnie, a pocztą w Jarosławcu, a w sezonie specjalne linie autobusowe. Wakacje spędzali tu znani artyści, m.in. ekspresjonista Karl Schmidt – Rottluff, który utrwalił wiele widoków i scen rodzajowych wioski. W lecie bywali tu malarze: Günter Machemehl ze Sławna i Richard Zenke pochodzący z Darłowa.

We wsi istniała jednoklasowa szkoła. Ostatnim nauczycielem przed 1945 rokiem był Gustaw Ramlow. Mieszkańcy – ewangelicy – należeli do parafii w Rusinowie.

Zachowała się większość zabudowy istniejącej przed ostatnią wojną. Najbardziej charakterystyczne są XIX – wieczne budynki mieszkalne – szerokofrontowe, parterowe, o konstrukcji ryglowej.

Wojska radzieckie wkroczyły do Jarosławcu 9. marca 1945 roku.

Po drugiej wojnie światowej Jarosławiec stał się modną miejscowością wypoczynkową. Wiele instytucji zaczęło budować tu swoje ośrodki, powstawały także pawilony gastronomiczno – handlowe o dość tuzinkowej architekturze.

W miejscowości nie ma portu rybackiego, jest tylko przystań rybacka, gdzie można kupić świeże ryby. Obecnie działają tu liczne ośrodki wypoczynkowe, hotele i restauracje. W czynnym cały rok ośrodku „Panorama Morska” działa park wodny.

Wieś liczy 32 gospodarstwa. Ludność: w 1950 roku wynosiła – 291 osób, 1960 – 300, 1970 – 308, 1980 – 325, 1990 – 350, 2005 – 381. W wiosce działa ochotnicza straż pożarna założona w 1968 roku. Jest także szkoła podstawowa i gimnazjum. Od kilku lat znajduje się kościół, którego budowę zaczęto w końcu lat 80-tych. Należy

do parafii w Łącku. Wieś jest skanalizowana, posiada oczyszczalnię ścieków i sieć wodociągową.

Jezierzany, gmina Postomino

Nazwa niemiecka: Neuenhagen, Amt

Nazwy przejściowe: Jeziorno, Jeziorzany, Wilejsko

Historia:

Wieś leży przy zachodnim brzegu jeziora Wicko. Od południowego wschodu graniczy z gruntami wsi Łącko, od południa z gruntami wsi Nacmierz, a od południowego zachodu z Jarosławcem.

O początkach wsi zachowało się niewiele informacji. W 1602 roku Kazimierz IX, książę pomorski z linii szczecińsko – wologowskiej, aby móc łowić ryby, zbudował tu dom. Zmarł tu w 1605 roku. W tym okresie mógł już istnieć folwark książęcy.

Majątek położony na południowym brzegu jeziora Wicko był własnością rodziny von Pagel. Po I wojnie światowej dzierżawcą był Fritz Taucher. Dwór, w stylu neobarokowym, zbudowano w 1891 roku, a w 1920 dobudowano skrzydło wschodnie (dwór znajduje się przy szosie z Nacmierza do Jarosławca i obecnie pełni funkcje ośrodka wypoczynkowego). Park o powierzchni dwóch hektarów nie zachował swego pierwotnego kształtu.

W 1784 roku, oprócz folwarku są w Jezierzanach trzej poddani z sołtysem wolnym od powinności, 1 chałupnik i chata zarządcy. Wieś przy majątku rozwinęła się w XIX i XX wieku. Do 1920 roku kopano tu torf. W okresie międzywojnia w Jezierzanach znajdowały się: 2 gospodarstwa poniżej 5 ha, 30 od 5 do 10 ha, 4 do 20 ha i 1 powyżej 20 ha.

Podstawą gospodarki chłopskiej było mleczarstwo i hodowla świń.

W 1818 roku wieś liczyła 98 mieszkańców, w 1885 – 218, w 1905 – 209, w 1925 – 221 i w 1939 – 204. Liczba gospodarstw domowych wynosiła w 1871 roku – 24, w 1905 – 39, w 1925 – 43 i w 1939 – 52. W okresie międzywojennym większość osób pracowała w rolnictwie i leśnictwie, pozostali w rzemiośle i handlu. 11 to urzędnicy, a 21 – robotnicy. Powierzchnia wsi w 1939 roku wynosiła 864 hektary, z tego część przypadało na jezioro Wicko.

W wiosce był młyn, kuźnia, sklep. Poczta docierała z Łącka, a od roku 1933 punkt pocztowy zlokalizowano w dawnym budynku majątku. Działała jednoklasowa szkoła z małym placem sportowym i

ogrodem dla dzieci. Ostatnim nauczycielem niemieckim był Emil Moldenhauer, a przed nim uczyli tu: Jahn i Lenz. W latach 1911-1912 na miejscu starej XIX wiecznej szkoły postawiono nowy budynek.

Ewangelicka ludność Jezierzan należała do parafii w Łącku.

Wieś jest wielodrożnicą, która powstała przy drodze i majątku książęcym, znajdującym się na zachodnim krańcu. Zabudowa wioski składa się przeważnie z zabytkowych budynków. Interesująca jest zagroda nr 16 - w środkowej części wsi – składająca się z budynku mieszkalnego z 1860 roku w konstrukcji ryglowej, krytego strzechą, stodoły i obory ryglowej także krytej strzechą. Najliczniejszą grupę stanowią zagrody złożone z ryglowego domu mieszkalnego na rzucie kwadratu i stojąca obok stodoła z oborą częściowo murowaną, a częściowo w konstrukcji ryglowej.

O ponad 1 kilometr od wsi na północny zachód przy drodze do Jarosławca znajdowała się dawniej Głownica (niem. Aalkaten). Była tam zagroda chłopska i chętnie odwiedzana gospoda. W Głownicy odchodziła droga do Wicka Morskiego.

Wojska radzieckie zajęły wieś 9 marca 1945 roku.

Wieś liczy 34 gospodarstwa. Gospodarstwa rolne zajmują się również agroturystyką. W 1995 roku powstało tu Stowarzyszenie Przyjaciół Jezierzan.

Wieś liczy około 190 mieszkańców.

Jeżyce, gmina Darłowo

Nazwa niemiecka: Altenhagen

Nazwy przejściowe: Dobiesław, Stary Dobiesław

Historia:

Wioska leży na południe od Darłowa.

Jeżyce to ulicówka o zabudowie zagrodowej. Ryglowe i murowane budynki pochodzą z XIX i początku XX wieku.

Wieś – jak większość wsi powiatu sławieńskiego - ma rodowód średniowieczny. Jeżyce były wsią kościelną i chłopską. W połowie XII wieku książę Świętopełk podarował je klasztorowi cystersów w Bukowie Morskim. Po zlikwidowaniu klasztoru w wyniku reformacji wieś weszła w skład domeny darłowskiej.

Dość mocno ucierpiała w czasie wojny trzydziestoletniej. W 1648 roku mieszkało tu 11 chłopów i sołtys Hans Schwarte.

Brüggemann podaje, iż w końcu XVIII wieku w Jeżycach znajdowało się 31 chat i mieszkało 13 chłopów, wolny od służby pańszczyźnianej sołtys, wójt mający prawo wydawania wyroków, 6 zagrodników oraz 10 komorników.

W XIX stuleciu wieś została rozbudowana wokół nowej drogi biegnącej równolegle do istniejącej po wschodniej stronie wsi.

Powierzchnia wsi wraz z przyległymi gruntami wynosiła w 1939 roku 550 hektarów. W 1818 mieszkały tu 254 osoby, w 1864 - 647, w 1895 – 654, w 1925 – 608 i w 1939 - 584. W 1871 roku było w Jeżycach 129 budynków, w 1895 – 153 i w 1939 także 153.

W latach 30-tych XX wieku we wsi były dwie gospody, sklep kolonialny, duża sala wiejska, wiatrak i kuźnia. Działał chór. Mieszkali też liczni rzemieślnicy.

Kościół w Jeżycach zbudowany został w latach 80-tych XIX wieku. Jest to budowla murowana w stylu neogotyckim. Po wojnie powstała tu w 1957 roku parafia p.w. Matki Boskiej Ostrobramskiej.

Przy kościele istnieje cmentarz. Znajduje się tu również cokół pomnika poświęconego pamięci mieszkańców, którzy zginęli w I wojnie światowej. Obecnie cokół zwieńczony jest figurą Matki Boskiej. W 1997 roku na jego bocznej ścianie pojawiła się tablica z napisem w języku polskim i niemieckim na pamiątkę zmarłych parafian ze wsi: Jeżyce, Jeżyczki, Przystawy, Pęciszewko i Porzecze. Cmentarz parafialny znajduje się w północnej części wsi.

W wiosce działała szkoła. Nowy budynek powstał w latach 1929-1930. Chodziło do niej w latach 30-tych XX wieku około 60 uczniów. Szkoła działała również po 1945 roku. Zlikwidowana została w 1991 roku i obecnie dzieci uczęszczają do szkoły w Jeżyczkach.

Wojska radzieckie zajęły wieś 6 marca 1945 roku. Obecnie mieszka tu około 280 osób.

Jeżyczki, gmina Darłowo

Nazwa niemiecka: Neuenhagen Abtei

Nazwa przejściowa: Nowy Dobiesław.

Historia:

Podobnie jak Jeżyce to wieś leżąca w gminie Darłowo. Lokowana była w średniowieczu i należała do klasztoru bukowskiego. Od stro-

ny północnej wieś graniczy z Jeżycami. Po wprowadzeniu reformacji wioska znalazła się pod zarządem urzędu darłowskiego.

W 1784 roku we wsi było 31 dymnych chat, poza wolnym sołtysiem mieszkało tu 16 chłopów, 4 zagrodników i 8 chałupników. Działała także szkoła.

W początkach XIX wieku Jeżyczki rozbudowano w kierunku Jeżyc. Osadnicy osiedlili się w 17 –tu zamkniętych czworobocznych zagrodach.

W 1862 roku wieś wraz z gruntami liczyła 732 hektary, a w 1939 – 762 hektary. W 1818 roku mieszkało tu 298 osób, w 1867 – 628, w 1905 – 537 i w 1939 – 569. W 1871 roku były tu 132 domy, a w 1939 – 143.

W latach 30-tych XX wieku we wsi istniał posterunek pocztowy, młyn, mleczarnia, wiatrak oraz cegielnia z tartakiem. Ponadto była karczma i sklep spożywczy. Mieszkali liczni rzemieślnicy: mistrz kowalski, stolarz, krawiec, murarz, dekarz, siodlarz, szewc, ślusarz. Istniał związek weteranów wojennych, liga morska (w latach 1900-1920) oraz związek cyklistów.

We wsi działała jednoklasowa szkoła. Nowy budynek szkolny powstał w 1928 roku, z dwoma mieszkaniami dla nauczycieli. Podczas wojny (1943-1944) szkoła była zamknięta, a budynek przeznaczono na przytułek dla kobiet.

Po wojnie naukę rozpoczęto tu w 1946 roku. Pierwszym kierownikiem była Janina Kuźmin. Szkołę rozbudowano. W 2004 roku otrzymała imię Kazimierza Filipowicza, oficera 27 Dywizji Piechoty Armii Krajowej. Od 2008 roku jest to szkoła społeczna, w ramach której działa szkoła podstawowa i gimnazjum. W budynku szkoły mieści się filia biblioteki gminnej. Posiada księgozbiór liczący ponad 11 tysięcy woluminów.

Ponadto w Jeżyczkach działa stowarzyszenie rodzin kresowian, ochotnicza straż pożarna, drużyna piłkarska.

Wojska radzieckie zajęły wieś – podobnie jak Jeżyce – 6 marca 1945 roku. Mieszkańców wysiedlono, głównie na teren Niemieckiej Republiki Demokratycznej. Obecnie we wsi mieszka ponad 330 osób.

Kanin, gmina Postomino

Nazwa niemiecka: Kannin

Nazwa przejściowa: Kanino

Historia:

Kanin jest ulicówką leżącą przy drodze Sławno – Jarosławiec. Północna część wsi (zwana Krzyżem) leży przy skrzyżowaniu dróg ze Sławna do Jarosławca i z Ustki do Darłowa. Przy nim w najbliższym sąsiedztwie leżą wsie Karsino i Masłowice.

Przy południowej krawędzi wsi przepływa rzeka Wieprza. Wieś leży na lekko sfałdowanej równinie. Otaczają ją ziemie orne i pastwiska, a od wschodu w pewnym oddaleniu znajdują się lasy.

Wiadomości na temat dziejów wioski są dość skąpe. Wieś ma rodowód średniowieczny. W 1230 roku Kanin został przekazany zakonowi joannitów. W późniejszym okresie należał do urzędu darłowskiego.

W 1666 roku w listach podatkowych pojawiają się nazwiska mieszkańców wsi - sołtysa – Daniela Helvepage, kowala, chłopów i chłopca małorolnego.

Okolo 1780 roku wieś miała sołtysa, 8 chłopów, 1 chłopca małorolnego, 1 chałupnika. W wiosce była szkoła, kuźnia, chata pasterza. Łącznie było 14 gospodarstw.

W 1848 roku duży pożar strawił wszystkie zabudowania. Obecne pochodzą z okresu po pożarze.

W 1864 roku wieś wraz z gruntami miała powierzchnię 555,4 ha. Podobnie w roku 1939 (556,0 ha). W 1818 roku zamieszkiwało w Kaninie 117 osób, w 1864 – 213, w 1885 – 276, w 1905 – 221, w 1925 – 271 i w 1939 – 257. Liczba gospodarstw domowych wynosiła: w 1871 roku – 37, w 1895 – 43, w 1905 – 45, w 1925 – 56 i w 1939 – 65.

W wiosce było 8 gospodarstw rolnych powyżej 10 ha i 17 poniżej 10 ha. Wieś posiadała urząd pocztowy, gospodę ze sklepem kolonialnym (właściciel: B. Drews), szewca, stolarza, kowala, wiatrak (właściciel: R. Brose), dwa tartaki (właściciele: K. Engler i E. Hasse). Ostatnim sołtysiem niemieckim był Max Schwolow.

W wiosce działało stowarzyszenie weteranów wojennych. Była szkoła zbudowana po 1848 roku. Nauczycielami w latach 1900-1945 byli: Spiegelberg, Scherbarth, Poepel i Thimm. Do szkoły uczęszczało około 30 uczniów. W wiosce nie było kościoła, a ewangelicy mieszkańcy należeli do parafii w Starym Krakowie.

Zagrody znajdują się zarówno przy krawędzi ulicy, jak i na uboczu. Okolo 1 kilometra na południe od wsi znajdują się zabudowania

zwane Pustkowie, natomiast na północy – także w odległości 1 kilometra – znajduje się Krzyż, leżący na skrzyżowaniu dwóch traktów. Przed 1939 rokiem znajdowały się tu dwa tartaki.

Wieś do dziś zachowała czytelny układ i zabudowę z połowy XIX wieku. Najstarsze budynki pochodzą z okresu po 1848 roku. Są to zagrody nr 6, 8, 11, 12, 25, 26, 29, 30, 34, 35.

Występuje kilka typów zagród:

- zagroda otwarta, w której dom mieszkalny znajduje się na tyłach zagrody, a boki zabudowane są budynkami gospodarczymi. Są tu zarówno budynki w konstrukcji ryglowej i późniejsze murowane;
- zagroda zamknięta od frontu domem bramnym z budynkiem mieszkalnym w tyle zagrody, natomiast budynki inwentarskie tworzą formę czworoboku.

Ciekawe i różnorodne są też budynki gospodarcze. Mamy np. obórki z drewnianymi galeriami, a także obory i stodoły z przełomu XIX i XX wieku z dekoracyjnie ułożonymi pasmami cegieł.

Wojska radzieckie zajęły Kanin 7 marca 1945 roku. 13 października tego samego roku ludność niemiecka została wysiedlona.

W miejscowości w 1950 roku mieszkało 160, w 1990 – 151 i 2005 – 154 osoby

Liczba gospodarstw w miejscowości wynosi – 28. We wsi działa ochotnicza straż pożarna i koło gospodyń wiejskich, od 2006 roku nowa świetlica.

Karsino, gmina Postomino

Nazwa niemiecka: Karzin

Nazwa przejściowa: Karczyno

Pierwsza wzmianka:

Historia:

Karsino leży w gminie Postomino na równinnym terenie przy szosie z Darłowa do Ustki. Od zachodu graniczy z Sulimicami, od północy z Dzierżęcinem, od wschodu z Kaninem i od południa z Kowalewicami.

Jest ulicówką rozciągniętą na przestrzeni około 1 kilometra. Wieś ma rodowód średniowieczny. W 1275 roku książę Rugii Wisław II podarował ją klasztorowi Cystersów w Neuenkamp. Później Karsino przeszło w posiadanie rodów von Puttkamer i von Sanitz. Po 1400 roku wieś nabyli Kartuzi. Wprowadzenie reformacji spowodowało

rozwiązanie w 1535 roku klasztoru Marienkron, który miał siedzibę pod Darłowem. Karsino znalazło się w urzędzie darłowskim.

W dokumencie z 1628 roku wymieniono wieś z 48 łanami, z jednym małorolnym chłopem i młynarzem. W inwentarzu Urzędu Darłowskiego z 1648 roku wymienione zostały nazwiska kilku mieszkańców Karsina.

W końcu XVIII wieku wieś liczyła 10 chłopów, 1 sołtysa, 1 chłopca małorolnego, 5 chałupników. Posiadała chatę szkolną i chatę pasterza oraz młyn.

Ewangelicka ludność należała do parafii w Barzowicach.

W 1818 roku zamieszkiwało w wiosce 160 mieszkańców, w 1864 - 197, w 1885 - 202, w 1905 - 185, w 1933 - 179, w 1939 - 188.

Powierzchnia wioski wraz gruntami w 1864 roku wynosiła 448 hektarów, podobnie w roku 1939 (448,2 ha).

W 1871 roku wieś liczyła 32 gospodarstwa, w 1905 - 28, w 1939 - 38, z czego 8 gospodarstw miało do 30 hektarów, 5 od 10 do 20 ha, 6 - od 5 do 10 ha i 9 do 5 ha.

W 1927 zbudowano nową szkołę, a kilka lat później dobudowano do niej mieszkanie dla nauczyciela. Ostatnimi nauczycielami przed 1945 rokiem byli: Zenke, Wolter, Goede i Trenkler.

Przed 1939 roku we wsi był młyn, punkt pocztowy, sklep kolonialny, stolarz, szewc, kowal, krawiec. Działała ochotnicza straż pożarna. Ostatnim niemieckim sołtysem był O. Pommerening. Poczta dowożono z Darłowa bryczką konną. Od 1920 roku samochód pocztowy jeżdzący na trasie Sławno - Łącko- Jarosławiec- Zaleskie-Sławno docierał także do Karsina.

Istniejące zagrody powstały w XVIII, XIX i początkach XX stulecia. Najstarsze zakładane były na planie czworoboku. Młodsze budynki mieszkalne często nie mają powiązań z budynkami gospodarczymi. We wsi występują dwa typy zagrody zamkniętej: zagroda zamknięta od przodu budynkiem bramnym; dom mieszkalny znajduje się z tyłu zabudowy (np. zagrody 11, 25, 26, 27) oraz zagroda zamknięta od przodu budynkiem mieszkalnym (np. zagrody 5, 8, 16, 17). Kilka budynków zbudowanych jest w konstrukcji ryglowej.

Rosjanie zajęli wioskę 7 marca 1945 roku. Do wsi zaczęli napływać polscy osadnicy. Większość Niemców opuściło wioskę do końca 1946 roku. W grudniu 1945 roku otwarto polską szkołę podstawową,

która działała do 2000 roku. We wsi działa ochotnicza straż pożarna posiadająca remizę. Jest sklep spożywczy.

W Karsinie jest 20 gospodarstw rolnych. Do 1997 roku funkcjonowała tu poczta. Obecnie mieszka tu około 120 mieszkańców.

Karw, gmina Malechowo

Nazwa niemiecka: : Karwitzer Mühle

Historia:

Jest to pojedyncze gospodarstwo położone 1,5 kilometra na południe od Karwic. Gospodarstwo powstało w XVIII wieku jako zespół młyński majątku w Karwicach.

Obecnie mieszka tu 6 osób.

Karwice, gmina Malechowo

Nazwa niemiecka: Karwitz

Nazwa przejściowa: Korwica

Pierwsza wzmianka: 1488

Historia:

Karwice powstały w średniowieczu. Leżą przy drodze prowadzącej z Malechowa do Sławna. Wieś ma kształt owalnicowy.

Do XVI wieku wieś była własnością książąt pomorskich. W 1575 roku została przekazana w lenno rodzinie von Grape. W ich posiadaniu była niemal do końca XVIII wieku. W skład majątku wchodziły wtedy 2 folwarki – jeden w obrębie wsi, drugi w Karwiczkach. We wsi mieszkało 9 chłopów, 8 zagrodników. Wieś liczyła 27 domów, ponadto była tam karczma, kuźnia i kościół. Swoje gospodarstwo posiadał też nauczyciel.

Na przełomie XVIII i XIX wieku majątek znajdował się przejściowo w rękach rodziny von Billerbeck, a następnie von Steinkeller. W 1862 roku kupiła go rodzina von Grützmacher.

W końcu XIX wieku majątek zaczął się kurczyć i często zmieniał właścicieli. Byli nimi: rodziny Edelman, Keup i Anger. W 1939 roku majątek mający 343 hektary był własnością Minny Anger. We wsi istniał jeszcze jeden niewielki majątek, który liczył 90 ha gruntów i należał do Renholda Wetzela.

Zespół pałacowo – parkowy wraz z folwarkiem znajduje się w południowo – wschodniej części wsi. Pałac znajduje się w południowo –

zachodniej części zespołu przy głównej drodze wiejskiej. Jest murywany z cegły na fundamentach kamienno - ceglanych. Powstał w połowie XIX wieku, kiedy właścicielem Karwic był Carl von Grützmacher, na fundamentach dawnego domu myśliwskiego. Park założony został na przełomie XIX i XX wieku i ma powierzchnię 8 hektarów.

Część gospodarczą stanowią: zespół zabudowań folwarcznych (m.in. dom rządcy, spichlerz, obora, stajnie) oraz domy robotników folwarcznych.

W północno-zachodniej części wsi znajduje się gotycki kościół p.w. św. Józefa zbudowany na początku XV wieku. Przebudowywany był w XVIII i XIX stuleciu. Należy do parafii Słowo. Wokół kościoła znajduje się cmentarz powstały około 1500 roku o powierzchni 0,2 hektara. Na cmentarzu znajduje się pomnik poświęcony pamięci mieszkańców, którzy zginęli podczas I wojny światowej. Nie zachowały się dawne nagrobki. Zmarłych mieszkańców Karwic upamiętnia tablica wmurowana w ścianę wieży kościoła.

Dawny cmentarz ewangelicki znajduje się w południowej części wsi. Powstał w połowie XIX wieku i ma powierzchnię około 0,4 hektara. Tu także nie zachowały się nagrobki, z wyjątkiem płyty z nagrobka Sophie Vogelsang, która zmarła w 1923 roku.

W 1818 roku we wsi mieszkało 281 osób, w 1871 – 541, w 1905 – 580, w 1925 – 702 i w 1939 – 694. Obecnie w wiosce mieszka około 400 osób. W 1871 roku we wsi było 46 domów, a w 1939 - 155. Przed II wojną światową 17 rolników posiadało gospodarstwa o powierzchni do 5 hektarów, 20 od 5 do 10 hektarów, 24 – od 10 do 20 hektarów oraz 12 od 20 do 100 hektarów.

We wsi była gospoda, młyn, sklep kolonialny. Mieszkało kilku rzemieślników. Działały stowarzyszenie weteranów wojennych, stowarzyszenie sportowe „Germania” i stowarzyszenie jeździeckie. Działała też szkoła dwuklasowa, do której uczęszczało 80-100 dzieci. Budynek szkolny powstał w 1909 roku (poprzedni spłonął). Do szkoły należało 3,5 hektara ziemi. Także po 1945 roku we wsi działała polska szkoła. Z czasem została zlikwidowana w ramach łączenia szkół, co było wynikiem zarówno spadku liczby dzieci, jak również oszczędzania.

Wojska radzieckie zajęły wieś 6 marca 1945 roku. Pierwsi polscy mieszkańcy przybyli do wsi latem 1945 roku. Pałac i gospodarstwo

zajęła radziecka komendantura wojskowa. Następnie na gruntach majątku i zespołu podworskiego utworzono państwowe gospodarstwo rolne, które działało do początku lat 90-tych ubiegłego wieku.

Karwiczki, gmina Malechowo

Nazwa niemiecka: Neu Karwitz

Historia:

Wieś powstała w XVIII wieku jako folwark majątku w Karwicach. Osada została rozbudowana w XIX wieku. Znajduje się około 2 kilometrów na południowy - wschód od Karwic. Przed 1939 rokiem było tu 13 gospodarstw. Po 1945 roku zamieszkała przez rolników indywidualnych. Liczy około 50 mieszkańców.

Kawno, gmina Malechowo

Nazwa niemiecka: Kaunow

Historia:

Osiedle znajduje się dwa kilometry na południe od Pękanina. Przed 1939 rokiem znajdowało się tu duże gospodarstwo liczące 250 hektarów. Jego ostatnim niemieckim właścicielem był Pagel. Osada liczy obecnie niespełna 50 mieszkańców

Kopań, gmina Darłowo

Nazwa niemiecka: Kopahn

Nazwa przejściowa: Derłowice

Pierwsza wzmianka: 1285

Historia:

Wieś leży w północnej części gminy Darłowo na morenowym wzniesieniu opadającym w kierunku jeziora Kopań. Jezioro ma około 880 hektarów powierzchni. Jest płytkie – średnia głębokość to 2 metry. Od morza oddziela go wąski pasek lądu. W źródłach wieś pojawia się po raz pierwszy w 1285 roku. Należała do rodu Święców, a następnie podlegała władzy książęcej. Od XVII wieku podlegała domenie darłowskiej.

W 1648 roku w wiosce mieszkało 10 chłopów, 9 zagrodników i sołtys. Podobnie było w końcu następnego stulecia.

W 1818 roku wieś liczyła 432 hektary. Podobnie w roku 1939. W 1818 roku mieszkało tu 218 osób, w 1867 – 296 (najwięcej w histo-

rii), w 1895 – 275 i w 1939 roku 222 osoby. W 1871 roku było w wiosce 51 budynków, w 1905 – 40 i w 1939 – 54.

Prąd doprowadzono do Kopania w 1919 roku. We wsi mieszkało kilku rzemieślników, m.in. 4 murarzy, kowal, krawiec, szewc. Działało stowarzyszenie weteranów wojennych oraz straź pożarna, była także szkoła, do której uczęszczało około 50 dzieci.

Mieszkańcy zajmowali się hodowlą krów i świń oraz połowem ryb na jeziorze Kopań.

Każda zagroda posiadała własną studnię.

Ewangelicycy mieszkańcy należeli do kościoła w Cisowie.

W Kopaniu w 1849 roku urodził się Albert Fischer członek pruskiego landtagu w latach 1900-1918.

Wojska radzieckie zajęły wieś 7 marca 1945 roku. W sierpniu 1946 roku niemieccy mieszkańcy zostali wysiedleni.

W 2009 roku mieszkało tu 130 osób.

W pobliżu wsi, na polach położonych w stronę miejscowości Cisowo, znajdują się elektrownie wiatrowe mocno degradujące nadmorski krajobraz.

Kopnica, gmina Darłowo

Nazwa niemiecka: Köpnitz

Nazwa przejściowa: Kopanica

Pierwsza wzmianka: 1347

Historia:

Wieś leży w północno – wschodniej części gminy Darłowo pomiędzy miejscowościami Zakrzewo i Drozdowo.

W 1648 roku we wsi mieszkał sołtys, 10 chłopów i 1 zagrodnik. W 1784 roku – jak podaje Brüggemann – mieszkali tu: 10 chłopów, 8 zagrodników, sołtys i 2 budników.

Wieś wraz z gruntami miała 447 hektarów. Mieszkało w niej w 1818 roku 156 osób, w 1864 – 222 (najwięcej w dziejach), 1895 – 203, w 1925 – 154 i w 1939 – 178 osób. Liczba budynków wynosiła w 1871 roku 32, a w 1939 – 40.

W wiosce w latach 30-tych XX wieku było 7 gospodarstw o powierzchni do 7 hektarów, 9 od 7,5 do 15 hektarów, 4 od 16 do 24 hektarów i 6 od 25 do 40 hektarów.

We wsi mieszkało kilku rzemieślników, m.in. 2 krawców, stolarz, brukarz, murarz. Posiadali oni również gospodarstwa rolne.

Podstawą gospodarki była uprawa pszenicy, produkcja mleka i hodowla świń. W większych gospodarstwach były po 2- 4 konie, do 10 krów mlecznych i kilkadziesiąt świń. W jednym gospodarstwie był traktor, a w trzech snopowiązałki.

We wsi była remiza strażacka i działały organizacje społeczne oraz jednoklasowa szkoła, do której uczęszczało ponad 20 uczniów. Ewangelicy mieszkańcy należeli do kościoła Cisowie.

Wojska radzieckie zajęły wieś 7 marca 1945 roku.

Obecnie w Kopnicy działa zespół szkół w skład którego wchodzi: szkoła podstawowa, gimnazjum i oddział przedszkolny. W szkole działa także biblioteka.

We wsi znajdują się jeszcze budynki z XVIII i XIX wieku. W 2009 roku mieszkało tu około 120 osób.

Korlino

Nazwa niemiecka: Körlin.

Nazwa przejściowa: Przybudówka

Pierwsza wzmianka: 1347

Historia:

Korlino położone jest przy szosie łączącej Postomino z Darłowem. Sąsiaduje od północy z gruntami wsi Łącko, od wschodu z Królówem, od południa z Masłowicami i od zachodu z Nacmierzem. Około 500 metrów na wschód od wsi płynie kanał młyński, który łączy jezioro Marszewskie z jeziorem Wicko. Wpada do niego niewielka rzeczka Klasztorna. W środkowej części wsi znajduje się staw. Wieś ma kształt wielodrożnicy (pierwotnie była to okolnica).

Do wsi należał przysiółek Przybłocie (niem. Fichtkatzen) położony 2 kilometry na północny wschód. Składał się z czterech zagrod chłopskich.

Korlino ma metrykę średniowieczną. Pierwsza wzmianka o wiosce pochodzi z 1347 roku. Kolejny dokument z 1394 roku dotyczy zezwolenia udzielonego przez księżnę Adelajdę na założenie klasztoru Kartuzów na gruntach tej wsi.

W inwentarzu Urzędu Darłowskiego z 1648 roku wymienia się kilku mieszkańców wsi, w tym sołtysa Petera Schwarte. W 1784 roku wieś miała sołtysa, 11 chłopów, 2 chłopów małorolnych, 5 chałupników, z których jeden był nauczycielem.

W 1818 roku Korlino zamieszkiwało 170 osób, w 1864 – 338, w 1895 – 350, w 1925 – 307, w 1939 - 440. Powierzchnia wsi wraz z gruntami wynosiła w 1864 roku – 579 hektarów. Podobnie w roku 1939 – 578,4 ha. Liczba gospodarstw domowych wynosiła w 1871 roku 60, w 1895 – 58, w 1905 – 62 i w 1939 – 68.

Do wsi należały grunty dobrej jakości. Podstawą produkcji rolnej było mleczarstwo i hodowla trzody chlewnej. W niektórych gospodarstwach hodowano także konie. W 1939 roku 16 gospodarstw liczyło do 5 hektarów powierzchni, 16 do 10 ha, 15 do 15 ha i 7 powyżej 20 hektarów. W wiosce mieszkał muzyk, murarz, kowal, stolarz, siodlarz. Ostatnim niemieckim sołtysem był Wilhelm Pramschüfer. Działała ochotnicza straż pożarna. W centralnej części wsi była świetlica.

Od XVII wieku była tu także szkoła. W latach 20-tych XX wieku wzniesiono nowy budynek szkolny z dwoma pomieszczeniami klasowymi i mieszkaniem dla nauczyciela. Ostatnim nauczycielem niemieckim był Paul Burow.

Wieś miała połączenie autobusowe ze Sławnem i Darłowem. Ewan-gelicka ludność należała do parafii w Łącku.

W Korlinie przeważa typ zagrody zamkniętej w czworobok z budynkiem mieszkalnym z tyłu. Są także zagrody zamknięte z trzech stron z budynkiem mieszkalnym z tyłu i otwartym wjazdem. Część dawnej zabudowy jest w złym stanie. Najstarszym budynkiem jest chałupa mieszkalna, najprawdopodobniej z początku XIX wieku usytuowana w południowej części wsi (nr 28).

Armia Czerwona wkroczyła do wsi 7 marca 1945 roku. Ludność niemiecką stopniowo wysiedlano (ostatni transport w lipcu 1947 roku).

Organizatorem szkoły polskiej w wiosce był Władysław Szalewski. Od 1960 r. przez trzy lata trwała budowa kolejnego budynku szkolnego, który do dziś pełni funkcję bazy dydaktycznej.

Ostatni niemiecki nauczyciel prowadził od 1918 roku kronikę szkolną. Prowadzona była w zeszycie o formacie 21 x 30 cm i ręcznie pisana. Pierwszy zapis pochodzi z roku 1918, ostatni z 1939. Tekst niemiecki liczy 92 strony. Po wojnie kronika była kontynuowana w tym samym zeszycie. Pierwszy zapis pochodzi z 25 września 1945 roku. Polska kronika zawiera 35 stron. Ostatni zapis jest z 25 sierpnia 1964 roku.

Pierwszym polskim sołtysem był Franciszek Różański. We wsi działa ochotnicza straż pożarna. Przebudowana została droga biegnąca przez wieś Wzdłuż drogi zbudowano chodnik i założono oświetlenie (w 2005 roku).

Liczba gospodarstw rolnych wynosi 31.

Po likwidacji miejscowej szkoły podstawowej Stowarzyszenie Rozwoju Wsi Korlino, Łacko, Łęzek, Królewo „RAZEM” powołało Zespół Szkół Społecznych (gimnazjum, szkoła podstawowa i przedszkole)..

Kosierzewo, gmina Malechowo

Nazwa niemiecka: Kusserow

Nazwa przejściowa: Kozaczewo

Pierwsza wzmianka: 1230

Historia:

Wieś leży przy drodze Sławno – Polanów, w odległości około 1,5 kilometra od Ostrowca w gminie Malechowo. Powstała we wczesnym średniowieczu jako zaplecze grodziska w Ostrowcu. Pierwsza wzmianka o niej pojawia się w roku 1230 jako miejscowości należącej do joannitów. Ich własnością była do XV wieku. Joannici wybudowali w tym czasie kościół.

W 1487 roku część wsi znalazła się w rękach rodu von Glasenapp, a część rodu von Ramel. W rękach von Ramelów wieś pozostawała do 1756 roku.

L. Brüggemann zanotował że w końcu XVIII wieku znajdował się tu folwark, kościół, młyn wodny, kuźnia, owczarnia, gospodarstwo nauczyciela i 19 domów. Mieszkało w wiosce 11 chłopów. W końcu XVIII wieku majątek nabyła rodzina von Bonin, która posiadała go do początku XX wieku.

W latach 40-tych XIX wieku rodzina ta wybudowała dwór i duży zespół folwarczny. Dwór został rozebrany w latach 70-tych XX wieku. Wcześniej w latach 60-tych i 70-tych znajdowało się w nim przedszkole, do którego uczęszczały dzieci pracowników gospodarstwa hodowli zarodowej.

Duży park o charakterze leśnym i o powierzchni ponad 21 hektarów powstał w drugiej połowie XIX wieku.

Na początku XX wieku majątek nabyła rodzina Görlitz, która posiadała go do 1939 roku. Właścicielką była wtedy Maria Görlitz. Liczył on 1230 hektarów gruntów.

Rudolf Muchow, Pałac w Kosierzewie, litografia, 1924

Wieś wraz z gruntami liczyła w połowie XIX wieku 1444 hektary, a w 1939 - 1455 hektarów. W 1818 roku mieszkało tu 229 osób, w 1895 – 360, w 1905 – 394, w 1925 – 398 i w 1939 – 425 osób. W 1871 roku były we wsi 52 domy, w 1905 – 69 i w 1939 – 83.

W wiosce działała dwuoddziałowa szkoła ludowa, która znajdowała się na południowym krańcu miejscowości. Budynek z XIX wieku został w latach trzydziestych XX wieku rozbudowany. Mieściły się w nim dwa mieszkania dla nauczycieli. Ostatnim niemieckim nauczycielem był Hermann Hintze. Po wojnie działała tu polska szkoła. Ceglany kościół został zbudowany w XV wieku. Ołtarz przedstawiał ukrzyżowanie i pochodził z II połowy XVII wieku. Na ambonie znajdowały się postacie czterech ewangelistów. Chrzcielnica pocho-

działa z końca XVII wieku. W połowie lat 60-tych XX wieku kościół został rozebrany.

Cmentarz ewangelicki położony był między kościołem a parkiem. Pochodził z połowy XIX wieku i miał powierzchnię 0,33 hektara.

Układ wsi zdominowany był przez kompleks pałacowo-parkowy z kościołem. Nieco oddalony był zespół folwarczny. Zabudowę wsi stanowiły budynki czworakowe z gospodarczymi na zapleczu.

Rosjanie zajęli wieś na początku marca 1945 roku.

Po II wojnie światowej na gruntach majątku powstał najpierw majątek zarządzany przez Rosjan, a następnie państwowe gospodarstwo rolne, przekształcone z kolei na gospodarstwo hodowli zarodowej, podlegające pod Państwowy Ośrodek Hodowli Zarodowej w Ostrowcu. Część Niemców zmuszona była w nim pracować do 1957/1958 roku, kiedy to pozwolono im wyjechać do Niemiec Zachodnich.

Z pierwotnego zespołu pałacowo-parkowego z folwarkiem zachował się układ przestrzenny oraz obszar dawnego folwarku z częścią zabudowy gospodarczej. Z dawnej zabudowy pozostały magazyn zbożowy, stodoła, chlewnia, suszarnia. W północno - wschodniej części zespołu znajduje się dom administratora majątku zbudowany w latach międzywojennych XX wieku. Stan zachowania zespołu jest zły. Dawna zabudowa wsi uzupełniona została na potrzeby gospodarstwa rolnego zabudową blokami w części południowo - wschodniej.

Obecnie mieszka w wiosce około 260 osób.

Dwa kilometry na wschód od wsi znajduje się gospodarstwo Augstenhof, polska nazwa Mirogniew. Kolejne gospodarstwa leżące blisko wsi to: Lupinenhof, obecna nazwa to: Łupiny oraz Ujatzhal, obecna nazwa to Ugacie.

Kowalewice, gmina Darłowo

Nazwa niemiecka: Alt Kugelwitz

Nazwa przejściowa: Kowalewice Stare

Pierwsza wzmianka: 1347

Historia:

Wieś leży we wschodniej części gminy Darłowo przy drodze ze Starego Jarosławia do Sulimic. Graniczy z przepływającą rzeką Wieprzą, zabudowaniami Kowalewiczek oraz polami.

Pierwsza wzmianka o wsi pochodzi z 1347 roku (w dokumencie potwierdzającym przywilej miejski Sławna, w którym rycerz z Kowalewic występuje jako świadek).

Jest to wieś owalnicowa o zróżnicowanym terenie. W obrębie nawsia na wyniesieniu zbudowano kościół.

Pod koniec XV wieku wieś została kupiona przez darłowski klasztor Kartuzów. Po reformacji i rozwiązaniu zakonu wieś stała się własnością księżęcą podlegającą urzędowi darłowskiemu. W połowie XVI wieku (1648) we wsi mieszkał sołtys, 10 chłopów i 2 zagrodników. Brüggemann podaje, iż w 1784 roku we wsi mieszkał wolny sołtys, podleśniczy oraz 12 chłopów, 3 zagrodników i 3 chałupników. Był kościół, szkoła i 24 dymne chaty oraz owczarnia. Chłopi odrabiali pańszczyznę w folwarku leżącym na obszarze dzisiejszych Kowalewiczek.

W 1818 roku wieś liczyła 289 mieszkańców, w 1871 – 426, w 1905 – 399 i w 1939 - 375 osób. Powierzchnia wsi wraz z gruntami wynosiła w 1864 roku 530 hektarów, a 1939 roku – 569 hektarów. 14 gospodarstw miało powierzchnię do 5 hektarów, 39 do 10 hektarów, 5 powyżej 10 hektarów i 10 powyżej 20 hektarów. Największe gospodarstwo liczyło 38 hektarów i należało do Alberta Ahlerta

Ryglowa zabudowa wsi pochodzi z XIX i początku XX wieku. Była to wieś typowo rolnicza. Mieszkało w niej kilku rzemieślników, którzy także uprawiali rolę. We wsi znajdowała się poczta, gospoda, kuźnia, sklep. Działało stowarzyszenie weteranów wojennych i szkoła. Szkoła znajdowała się w budynku naprzeciw kościoła. Także po wojnie przez wiele lat działała tu szkoła polska (do czasu tworzenia szkół zbiorczych).

W miejscowości znajduje się neoromański kościół zbudowany w 1879 roku. Powstał na miejscu wcześniejszych świątyń pochodzących z okresu średniowiecza, które zostały rozebrane ze względu na zły stan. Znajduje się w nim część dawnego wyposażenia (mosiężna misa chrzcielna (1676), cynowy dzban (1732), dwa dzwony – jeden z okresu średniowiecza i drugi z 1752 roku. Wewnątrz kościół obiegały z trzech stron empory (obecnie pozostała tylko zachodnia).

Po wojnie został przejęty przez katolików i poświęcony 20 października 1945 roku. Nosi imię Najświętszego Serca Pana Jezusa i należy do parafii w Starym Jarosławiu.

Przy kościele założony został cmentarz. Nie zachowały się nagrobki. Dziś stanowi on plac przykościelny. Na placu postawiono pomnik poświęcony pamięci mieszkańców Kowalewic i Kowalewiczek, którzy zginęli w czasie I wojny światowej. Na postumencie znajdują się nazwiska 21 poległych z Kowalewiczek i 17 poległych mieszkańców Kowalewic.

W drugiej połowie XIX wieku na wschodnim krańcu wsi założony został cmentarz parafialny. Dawne groby zostały zniszczone. Pozostały tylko fragmenty nagrobków. Najstarsze powojenne nagrobki pochodzą z lat 50 – tych XX wieku. Obecnie cmentarz zagospodarowany jest w części północnej.

Wojska radzieckie zajęły wieś 7 marca 1945 roku. Ludność niemiecka została wysiedlona w końcu 1945 roku i w połowie 1947 roku.

W wiosce mieszkał i tworzył rzeźbiarz ludowy Kazimierz Konieczny. Obecnie część jego prac można zobaczyć w niewielkim muzeum w Starym Jarosławiu, które założył jego syn Tadeusz

W 2009 roku w miejscowości mieszkały 184 osoby.

Kowalewiczki, gmina Darłowo

Nazwa niemiecka: Neu Kugelwitz

Nazwy przejściowe: Kowalewko, Kowalewice Nowe

Pierwsza wzmianka: 1407

Historia:

Podobnie jak Kowalewice wieś leży we wschodniej części gminy Darłowo. Działał tu folwark należący do rodziny Sanitz (do tej rodziny należały także Kowalewice). W XV wieku rodzina Sanitzów sprzedała folwark zakonowi Kartuzów z Darłowa, a po reformacji folwark znalazł się w domenie darłowskiej. Na początku XVII wieku folwark rozbudowano o ziemie wyrugowanych chłopów. Brüggemann podaje (1784) że w folwarku obowiązek odrabiania pańszczyzny mieli chłopci i zagrodnicy z Masłowic, Kowalewic i Kanina. Folwark liczył 66 mórg.

Po zniesieniu w XIX wieku pańszczyzny ziemię zasiedlono osadnikami.

W 1918 roku w Kowalewiczkach mieszkały 44 osoby, w 1864 – 348, w 1865 – 375 (najwięcej w dziejach), w 1905 – 315 i w 1939 – 267 osób. Powierzchnia wsi wraz z gruntami wynosiła w 1939 roku 254

hektary. W 1871 było we wsi 76 zagród, a w 1939 roku – 69 zabudowań.

W wiosce istniała jednoklasowa szkoła zbudowana w XIX wieku. Ewangelicy mieszkańcy należeli do kościoła w Kowalewicach.

W wiosce były młyny – wietrzny i motorowy, kuźnia i sklep. Mieszkało kilku rzemieślników (m.in. szewc, cieśla, murarz).

Mieszkańcy – podobnie jak w Kowalewicach – zajmowali się uprawą ziemi i hodowlą bydła.

Wojska radzieckie wkroczyły do wsi 7 marca 1945 roku, a Niemiec- cy mieszkańcy zostali wysiedleni w połowie grudnia 1945 roku.

Obecnie we wsi mieszka około 160 osób.

Królewice, gmina Postomino

Nazwa niemiecka: Krolowstrand

Historia:

Królewice to nazwa nieistniejącej już wsi, która znajdowała się na północno - wschodnim brzegu jeziora Wicko. Graniczyła z gruntami wsi Górsko, Królewo oraz z jeziorem Wicko i brzegiem morskim. Wydmy w pobliżu Królewic dochodziły do wysokości 25 metrów. Dziś jest to teren poligonu wojskowego.

O historii wsi wiemy niewiele. Istniała już w XVIII stuleciu. Była wsią chłopską i rybacką.

Wioska w 1818 roku liczyła 70 mieszkańców, w 1871 już 330, w 1905 - 303, w 1925 - 329, w 1933 – 370, a w 1939 – 320. Liczba gospodarstw wynosiła w 1925 roku – 68, a w 1939 – 77. Powierzchnia wsi wraz z gruntami wynosiła przed II wojną światową 730,9 hektara.

Mieszkańcy zajmowali się uprawą roli i hodowlą. Uprawiano owies, jęczmień, żyto, ziemniaki. Hodowano bydło, konie, świnie, owce i drobny inwentarz. Mleko dostarczano do spółdzielni mleczarskiej w Nacmierzu.

Drugim ważnym zajęciem związanym z położeniem wsi – jezioro i morze - było rybołówstwo. Jezioro bogate było w ryby. Łowiono m.in. sandacze, leszcze, płocie, szczupaki, węgorze. Rybacy zrzeszeni byli w powstałej w 1924 roku spółdzielni rybackiej, która posiadała wędzarnię i chłodnię.

W wiosce była gospoda, sklep spożywczy, młyn, zbudowana w 1884 roku szkoła wraz mieszkaniem dla nauczyciela. Do szkoły uczęszczało około 60 dzieci.

Ewangelicy mieszkańcy wsi uczęszczali do kościoła w Łącku.

Przysiółkami wsi były: Görehäger Strand oraz Waldkaten (pol. Szyszków). Na początku marca 1945 roku wieś zajęły oddziały radzieckie. Ostatni niemieccy mieszkańcy Królewic zostali wysiedleni w 1947 roku.

Wieś została włączona do poligonu wojskowego, a w 1957 ostatecznie przestała istnieć. Budynki zostały zburzone.

Królewo, gmina Postomino

Nazwa niemiecka: Krolow

Pierwsza wzmianka: 1312

Historia:

Królewo leży przy drodze prowadzącej ze Słupska do Darłowa. Wieś ma wydłużony kształt rozciągający się wzdłuż drogi na długości około 1 kilometra i leży na terenie lekko pofalowanym.

Na północy zabudowa wsi dochodzi do jeziora Wicko, od zachodu sąsiaduje z gruntami wsi Łącko i Korlino, od wschodu z Górskiem i Marszewem.

Wieś o średniowiecznym rodowodzie, po raz pierwszy wymieniona została w dokumencie z początku XIV wieku. W 1490 roku książęcy radca Jürgen von Kleist otrzymał Królewo w lenno. Wcześniej krótko pozostawało w rękach von Zitzewitzów. Okresowo prawa do Królewa posiadały rodziny: von Webeser, von Mannteuffel, von Budritzke, von Münchow, von Natzmer. W 1770 roku wieś przechodzi w lenno znów na jednego z Kleistów.

Okolo 1780 roku we wsi były 2 siedziby rycerskie (dworskie), młyn wodny, karczma, kuźnia Mieszkał nauczyciel, 8 chłopów, 3 chłopów z połową nadziału ziemi i 1 chłop z ćwiartką nadziału. Wieś posiadała dostęp do brzegu jeziora Wicko z możliwością połowu ryb.

W 1821 roku wymienia się: młyn wodny, wiatrak, kuźnię, 3 dwory z 7 izbami, 2 chaty pasterskie, kościół i szkołę.

W 1827 Ludwik von Kleist sprzedał majątek urzędnikowi Ernestowi Kratzowi, a od 1842 r. majątek należał do Krügera. W 1854 majątek nabył Ernst Jules von Puttkamer, a w 1910 roku dla swego syna nabywa Królewo von Zitzewitz. Główną siedzibą majątku było Żłako-

wo. Królewo było zarządzane przez inspektora. W 1936 roku majątek kupuje Pomorska Spółka Krajowa, a zarządcą zostaje Zimer. W 1939 roku majątek zajmował 575 ha, a gospodarstwa chłopskie ok. 230 ha. Wieś liczyła 95 gospodarstw chłopskich. 4 gospodarstwa liczyły ponad 20 ha, 4 od 15 do 20 ha, 5 od 10 do 15 ha i 21 poniżej 10 ha. Uprawiano ziemniaki, buraki, żyto, jęczmień, owies, pszenicę i rzepak. Hodowano świnie i krowy mleczne. Znaczną część ziemniaków przerabiano na spirytus w gorzelnii majątku. Do prac polowych w majątku oprócz koni używano ciągnika.

Rudolf Hardow, Dwór w Królewie, tusz, 1921

W Królewie w 1939 roku była poczta (skąd kursował autobus do Sławna), wiatrak, gospoda, 2 sklepy, krawiec, szewc, malarz pokojowy, stolarz. Działała ochotnicza straż pożarna. Liczba mieszkańców wynosiła: w 1818 r. – 285, a w 1939 – 413. Mieszkańcy należeli do parafii w Łącku. Istniejący we wsi kościół został rozebrany w latach 70-tych XIX wieku.

We wsi działała szkoła prawdopodobnie już w XVII wieku. Budynek szkolny zbudowano w 1800 roku, a rozbudowywano w 1815 i 1842 roku. Nauczycielami byli m.in. Burow (1809-21), Martin Tramborg (1821-58), August Buchweitz (1858-1902), Ferdinad Pagel (1902-10), Wilhelm Gell (1910), Ernst Loose (1910-1925), Zimmermann (1925-1935), Petres (1935-1945). Drugim nauczycielem w latach 1929-33 był Wockenfuss, a od 1933 r. Dauer.

Na początku XX wieku rozbudowano majątek – powstały wtedy budynki gorzelni.

Ostatnim sołtysem przed 1945 rokiem był F. Schwarz.

Pierwotny układ wsi mógł być owalnicowy. Zabudowa wsi jest zróżnicowana. Przeważają budynki murowane, choć zdarzają się także o konstrukcji ryglowej.

8 marca 1945 roku do wsi wkroczyła Armia Czerwona. Do 1 stycznia 1947 roku we dworze mieściła się radziecka komendantura. Po przejęciu Królewa przez polską administrację, latem 1947 roku wysiedlono ludność niemiecką.

Dwór rozebrano na przełomie lat 60-tych i 70-tych ubiegłego wieku, a w jego miejscu powstał bezstyłowy biurowiec. We wsi działało państwowe gospodarstwo rolne.

Kolonie wsi Królewo:

Chemkowo (niem. Hüggenkatzen)

Leży 2,5 km na północny wschód od Królewa. Przed 1939 rokiem było tam gospodarstwo chłopskie około 20 - hektarowe. Powstało około 1845 r.

Królewko (niem. Neu Krolow)

Leży 3 km na południe od Królewa na granicy z Chudaczewem. Przed 1939 r. były tam dwa gospodarstwa chłopskie po około 20 ha. Powstało ok. 1790 r. jako folwark królewskich meliorantów.

Siodłowo (niem. Scheidelberg)

Położone jest na wschód od Królewa przy granicy z Chudaczewem i Pieńkowem. Były tam 4 gospodarstwa chłopskie założone na początku XIX wieku (6 hektarowe, 21 hektarowe i dwa po 8 ha).

Wicko (niem. Vietzke)

Położony na półwyspie jeziora Wicko dawny folwark majątku Królewo nastawiony na gospodarkę mleczną. Znajdowały się tu 3 domy

mieszkalne, stodoła, stajnie. Mieszkały 4 rodziny współpracujące z majątkiem w Królewie.

Krupy, gmina Darłowo

Nazwa niemiecka: Grupenhagen.

Nazwa przejściowa: Halinowo.

Pierwsza wzmianka: 1280

Historia:

Przy drodze wiodącej ze Sławna do Darłowa leży wieś o rodowodzie średniowiecznym. To Krupy w gminie Darłowo.

W pierwszej ćwierci XIV wieku wieś stała się własnością Darłowa. W 1614 roku mieszkało tu 24 chłopów i 9 zagrodników. Pół wieku później (1666) mieszkało tu 18 chłopów płacących czynsz pańszczyźniany, 6 chłopów zobowiązanych do pańszczyzny. Ponadto sołtys, 8 zagrodników. Byli wśród nich kowal i młynarz.

W czasie wojny 30-letniej wieś została splądrowana przez Szwedów (1638).

Na początku XVIII wieku w Krupach mieszkało 19 chłopów, z których każdy posiadał 3 włóki ziemi i 12 zagrodników. Natomiast w końcu XVIII wieku mieszkał tu pastor, kościelny, nauczyciel, 34 chłopów i 2 półchłopów. Stały 54 domy.

W XIX i XX wieku wieś się rozbudowuje. Przed II wojną światową był tu posterunek pocztowy, punkt towarzystwa kredytowego, dwa młyny i gospoda. Mieszkało kilku rzemieślników, m. in. krawiec, po dwóch kowali i szewców.

W 1818 roku wieś liczyła 467 osób, w 1864 – 628 (to najwięcej w dziejach Krup), w 1895 - 569 i w 1939 – 508 osób. W 1871 we wsi było 129 domostw, a w 1939 – 114. Powierzchnia wsi wraz z gruntami wynosiła 1514 hektarów. 28 gospodarstw miało powyżej 25 hektarów, 8 gospodarstw od 10 do 20 hektarów i 24 do 10 hektarów.

We wsi działała jednoklasowa szkoła. Ostatnim niemieckim nauczycielem był Wilhelm Otto. Także po wojnie działała we wsi szkoła, która w ramach reformy oświaty i tworzenia dużych szkół zbiorczych została w końcu XX wieku zlikwidowana.

Kościół w Krupach powstał w końcu XIV wieku. W 1570 roku uległ częściowemu zniszczeniu. Kilka lat później dobudowano zakrystię. W XVII i XIX wieku kościół został przebudowany. Jest to budowla murowana z zabytkowym wystrojem wnętrza z okresu powstania. Po

wojnie poświęcony został przez katolików 2 lutego 1946 roku. Należy do parafii w Starym Jarosławiu. Przy kościele znajdował się niewielki cmentarz (0,35 hektara). Po stronie południowej kościoła zachowany jest cokół pomnika poświęconego mieszkańcom wsi, którzy zginęli w I wojnie światowej. Na cokole ustawiona jest obecnie figura Matki Boskiej.

Na początku XX stulecia założono w zachodniej części wsi cmentarz parafialny. Z dawnej nekropolii zachowała się aleja prowadząca od szosy do cmentarza.

Wojska radzieckie zajęły wieś 6 marca 1945 roku.

Krupy są wsią chłopską. Liczą obecnie około 370 mieszkańców. Niedawno w czasie remontu drogi ze Sławna do Darłowa zbudowano obwodnicę wsi.

Od maja 2013 roku Krupy mają nową atrakcję – to Leonardia - Magiczny Ogród. Znajduje się na skraju wsi w kierunku wyjazdu do Darłowa. Stworzyli go Mirosława i Dariusz Sendalowie. Znajduje się tu około 100 gier wykonanych z drewna inspirowanych grammi z okresu średniowiecza i renesansu. Gry adresowane są do całych rodzin - dorosłych i dzieci.

Krzekoszewo, gmina Malechowo

Nazwa niemiecka: Luisenhof bei Kuhtz

Nazwa przejściowa: Krzekosze

Historia:

Wybudowania leżą przy drodze między Kusicami a Bartolinem, 1,5 kilometra na północny – wschód od Kusic.

Nazwa niemiecka brzmiała: Luisenhof bei Kuhtz. (niekiedy pisana: Louisenhof). Pochodzi od imienia córki Johanna Adolpha Heinricha von Schlieffena (właściciela majątku) - Luizy.

Wybudowania powstały w XVIII wieku na gruntach majątku w Kusic. Zrealizowała je rodzina von Schlieffena. Na przełomie XIX i XX wieku miejscowość rozbudowała się do formy niewielkiej osady.

Folwark liczył 194 hektary gruntu, 43 hektary pastwisk i 107 hektarów lasu. Ewangeliccy mieszkańcy należeli do kościoła w Niemicy.

Po wojnie istniało tu państwowe gospodarstwo rolne.

Z dawnego folwarku z sadem zachował się budynek mieszkalny i dwie chlewnie.

W 2011 roku mieszkało tu 11 osób.

Kukulczyn, gmina Malechowo

Nazwa niemiecka: Neuwelt

Historia:

Miejscowość leży pół kilometra na północ od Sulechówka.

Jest to pojedyncze gospodarstwo. Wybudowanie powstało w połowie XIX wieku na gruntach majątku w Sulechówku.

Znajduje się tam szachulcowy budynek mieszkalny wraz z drewnianym budynkiem gospodarczym.

Kusice, gmina Malechowo

Nazwa niemiecka: Kuhtz.

Historia:

Rudolf Muchow, Pałac w Kusicach, litografia, 1924

Kusice to wieś o metryce średniowiecznej leżąca 3 kilometry na południe od Niemicy.

W XII wieku należała do cystersów z Bukowa Morskiego. W XIV wieku wieś znalazła się w posiadaniu rodziny von Natzmer. W 1716 roku przejął ją Peter Heinrich von Münchow, a w 1747 roku majątek nabył Gustaw Erdman von Schliffen i jego żona Weronika z domu von Zitzewitz, z których inicjatywy powstał zachowany do dziś dwór, wybudowany prawdopodobnie na miejscu starszej siedziby Natzmerów.

Według Ludwiga Brüggemanna w 1784 roku we wsi mieszkało 6 chłopów, nauczyciel i strażnik leśny. Znajdowało się 14 domów, folwark i młyn wodny.

Pod koniec XVIII wieku właścicielem majątku była krótko rodzina von Kleist, a następnie ponownie rodzina von Schlieffen, w których posiadaniu Kusice pozostawały do 1945 roku. Ostatnim właścicielem majątku był Jaspas Limbrecht von Schlieffen.

Zespół pałacowy i folwark założony w 2 połowie XIX w. zachował układ w pierwotnych granicach. W zespole zabudowań folwarcznych zachowały się: dom zarządcy, magazyn zbożowy, stodoła, obora i świniażnia.

Park pałacowy o powierzchni dwóch hektarów założony został w drugiej połowie XIX wieku. Z dawnego układu kompozycyjnego zachowało się niewiele.

Powierzchnia wsi wraz z gruntami w 1939 roku wynosiła 1384 hektary. W 1818 roku mieszkały tu 154 osoby, w 1867 – 260, w 1905 – 231 i 1939 – 249 osób. W 1871 było we wsi 40 domów, w 1925 – 56 i w 1939 – 63.

Nowa szkoła zbudowana została pod koniec lat 20-tych XX wieku. Ewangelicy mieszkańcy uczęszczali do kościoła w Niemicy.

We wsi znajduje się także niewielki, obecnie nieczynny, cmentarz ewangelicki. Powstał w połowie XIX wieku w południowo-wschodniej części wioski.

W 1939 roku we wsi były 2 młyny, gospoda, mieszkało kilku rzemieślników.

Wojska radzieckie zajęły wieś 1 marca 1945 roku. Na gruntach majątku po II wojnie światowej założono państwowe gospodarstwo rolne, które przestało działać po reformie ustrojowej z przełomu lat 80-tych i 90-tych. Obok zabudowy dawnej - po 1945 roku powstało osiedle złożone z bloków dla pracowników gospodarstwa.

Obecnie Kusice liczą około 360 mieszkańców (2011).

Kusiczki, gmina Malechowo

Nazwa niemiecka: Bartliner S. M.

Osada położona jest 1,5 kilometra na wschód od Kusic przy drodze Kusice – Bartolino. Wybudowanie powstało w XIX wieku na gruntach majątku w Kusicach. Jest to budynek szachulcowy z niewielkim podwórzem.

Kwasowo, gmina Sławno

Nazwa niemiecka: Quatzow

Nazwy przejściowe: Kwakowo, Kwaców

Pierwsza wzmianka: 1273

Historia:

Kwasowo jest wsią sołecką położoną w południowej części gminy, oddległą od Sławna o około 4 kilometry. Sąsiaduje z gruntami Pomułowa, Bobrowiczek i Kosierzewa. Przez wieś przebiega droga prowadząca ze Sławna do Polanowa. Do roku 1945 przez wieś przechodziła linia kolejowa łącząca Sławno z Polanowem. W wiosce była też stacja kolejowa.

Kwasowo ma kształt ulicowo-placowy (pierwotnie była to wieś owalnicowa).

Wieś ma metrykę średniowieczną. Po raz pierwszy wzmiankowane zostało w 1273 roku w dokumencie biskupa kamieńskiego jako lenno Joannitów. W 1337 roku bracia Jaško i Stephanus von Quassow sprzedają część pól Sławnu. Następnie wieś staje się własnością rodu von Massow.

W 1636 roku na południowym krańcu wsi osiedlili się mieszkańcy zniszczonej wsi Reddichow, która leżała między Kwasowem a Bobrowicami. W 1683 roku wieś nabył Rudiger Otto von Zitzewitz. Na przestrzeni następných wieków często zmieniali się właściciele wsi. Należała m. in. do von Biebersteina, von Grape'a. von Schulenburga.

W 1819 roku prężnie rozwijający się majątek nabył Wilhelm von Michaelis. Do 1945 roku dobra pozostawały w rękach tej rodziny. Areal folwarku w 1892 roku wynosił 1118 hektarów, z czego grunty orne zajmowały 654 hektary. Hodowano głównie owce i bydło, a później także trzodę chlewną. Majątek posiadał także własne leśnictwo. W okresie międzywojennym z majątku dostarczano do Sławna warzywa i

kwiaty (m.in. białe orchidee). Do majątku należały folwark Dybowo i cegielnia Dammhof (800 metrów na południe od wsi). W 1939 roku oprócz majątku we wsi było 11 gospodarstw chłopskich od 10 do 20 ha, 13 o powierzchni od 5 do 10 ha i 24 do 5 ha.

Liczba ludności wynosiła: w 1864 - 635 osób, w 1895 - 539 osób, w 1905 - 547 osób, w 1939 - 498. Liczba gospodarstw domowych wynosiła: w 1871 roku -130, w 1905 roku - 117, i w 1939 -125. Kwasowo było wsią dworską i chłopską. Zabudowania chłopskie rozmieszczone były po obu stronach drogi. Pałac powstał na przełomie XVIII i XIX wieku na miejscu wcześniejszego, z XVII wieku, który był obiektem parterowym. Park przy pałacu założony został na początku XIX stulecia.

Gotycki kościół zlokalizowany jest we wschodniej części wsi na niewielkim wzniesieniu. Po pożarze drewnianego kościoła w latach 1732/33 ufundowana została przez ówczesnego właściciela von Biebersteina nowa murowana świątynia. Wieża pochodzi z wcześniejszego XVI wiecznego kościoła. Przy świątyni istniał cmentarz. Teren cmentarza jest splantowany i nie ma na nim nagrobków. Zachowany został drzewostan. Ewangelicki cmentarz wiejski położony na północnym wschodzie jest nieczynny. Ostatnimi pastorami przed 1945 rokiem byli Walter Paul (1926-1943) oraz Werner Schultz (1943-1945). Ostatnim organistą był Paul Selke. Po wojnie kościół został przejęty przez katolików i poświęcony 1 maja 1948 roku. Jest kościołem filialnym należącym do Parafii św. Antoniego w Sławnie.

Szkoła zlokalizowana była naprzeciw majątku. W 1938 roku przyłączono do niej zawodową szkołę rolniczą.

We wsi przed 1939 rokiem była gospoda, kuźnia, punkt pocztowy, kasa oszczędnościowa, urząd stanu cywilnego, ogrodnictwo. Wioskę zamieszkiwali liczni rzemieślnicy: krawiec, szewc, stolarz. Działały stowarzyszenia: związek strzelecki, związek sportowy, związek kolarski i towarzystwo śpiewacze.

Wojska radzieckie zajęły Kwasowo 10 marca 1945 roku.

Po II wojnie światowej majątek był do 1950 roku po zarządem Armii Czerwonej. W roku 1951 przejęty został przez Polaków. Powstało państwowe gospodarstwo rolne (od roku 1972 Państwowy Ośrodek Hodowli Zarodowej). Po likwidacji PGR-ów na początku lat 90-tych

majątek znalazł się w dzierżawie. W pałacu mieszkają dziś dawni pracownicy POHZ. Budynek jest mocno zaniedbany.

Powierzchnia wsi wraz z gruntami liczy dziś 1262 hektary. Wieś liczy niewiele ponad 500 mieszkańców.

Laski, gmina Malechowo

Nazwa niemiecka: Latzig

Nazwy przejściowe: Łącko i Niemce

Historia:

Laski leżą na południu gminy Malechowo przy drodze łączącej Borkowo i Jacinki.

Rudolf Muchow, Pałac w Laskach, litografia, 1924

Wieś powstała w średniowieczu. W XIV wieku należała do rodu Natzmerów, a na przełomie XIV i XV wieku została podzielona między rody Natzmerów i Podewilsów. W XVI wieku często zmieniali się właściciele. Były nimi rody: von Ramel, Köller, Münchow, Below i Kleist. Na początku XVIII stulecia właścicielami zostali

Podewilsowie z Kregu. Zbudowali oni zespół dworski, który spłonął w końcu XIX wieku (1892).

W 1828 roku majątek został sprzedany rodzinie Neumann, a następnie Otto Limanowi (w 1855 roku) i rodzinie Glagau (w 1861 roku). W latach 1905 – 1907 na miejscu spalonego rodzina ta wybudowała nowy pałac. Do dworu doprowadzono wodę, kanalizację i elektryczność.

Park przydworski powstał w połowie XIX wieku. Miał powierzchnię ponad 3 hektary i reprezentował styl angielski wykorzystując naturalne ukształtowanie terenu.

Zabudowa gospodarcza dawnego folwarku nadal obudowuje obszerne podwórze. Natomiast dwór został rozebrany po 1945 roku.

Kolejną właścicielką – od 1928 roku – była Elen Ermekeil.

Powierzchnia majątku miała w latach 30-tych ubiegłego wieku 1017 hektarów. W 1939 majątek należał do Heinricha Rittera von Xylandera.

W wiosce działała mleczarnia – budynek stoi do dziś. Znajdowała się gospoda i sklep. Mieszkało kilku rzemieślników.

Dwa mniejsze majątki liczyły 46 i 47 hektarów i należały do Augusta Garbe i Emila Garbe.

Wieś w 1939 roku liczyła wraz z gruntami 1141 hektarów. W 1818 roku mieszkało w Laskach 89 osób, w 1867 – 218, w 1885 – 256, w 1925 – 283 i w 1939 - 250. W 1871 roku we wsi było 36 gospodarstw domowych, a w 1939 – 57.

Szkoła w Laskach powstała na początku XIX wieku. W 1834 roku postawiono budynek szkolny. Należało do niego ponad 3 hektary ziemi, którą uprawiał nauczyciel. Ostatnim niemieckim nauczycielem był Hugo Frenk.

Od wschodniej strony wsi biegła linia kolejowa łącząca Sławno z Polanowem i znajdowała się stacja.

Cmentarz ewangelicki znajdował się na północny zachód od zabudowy wsi. Powstał w XIX wieku. Na cmentarzu o powierzchni nieco mniejszej niż pół hektara zachowały się nieliczne pozostałości dawnych nagrobków.

Ewangelicy mieszkańcy wsi uczęszczali do kościoła w Sierakowie. W centrum wsi w 1924 roku postawiono pomnik poświęcony pamięci mieszkańców wsi i okolicy, którzy zginęli w I wojnie światowej. Wykonali go miejscowi rzemieślnicy z bloków kamiennych. Ma

formę ściętego ostrosłupa spoczywającego na okrągłym cokole. Zwieńczony jest krzyżem łacińskim.

Wojska radzieckie zajęły Laski 1 marca 1945 roku. W 1946 roku ostatni Niemieccy mieszkańcy zostali wysiedleni.

Po 1945 roku na gruntach majątku utworzono państwowe gospodarstwo rolne, które zostało zlikwidowane po przemianie ustrojowej 1989 roku. W północnej części wsi powstała zabudowa blokowa, która negatywnie wpłynęła na wygląd wioski.

Z dawnego zespołu dworsko-parkowego z folwarkiem i kolonią domków mieszkalnych zachował się park wraz z częścią zabudowy folwarcznej.

We wsi działał od lat 60-tych XX wieku Klub Książki i Prasy „Ruch”. Ponadto znajdowała się szkoła i przedszkole zlikwidowane na początku lat 90-tych ubiegłego wieku.

Obecnie we wsi mieszka około 220 mieszkańców.

Lejkowo, gmina Malechowo

Nazwa niemiecka: Leikow

Nazwa przejściowa: Łykowo

Pierwsza wzmianka: 1267

Historia:

Wieś powstała w średniowieczu. Położona jest około 8 kilometrów od Malechowa przy lokalnej drodze łączącej Sulechowo z Borkowem i dalej z Polanowem.

Właścicielami wsi była rodzina von Leikow. Hans Leikow wymieniany jest w dokumencie z 1433 roku.

W drugiej połowie XVIII wieku istniał we wsi folwark, którego właścicielem był Christian Heinrich von Schlieffen. Ponadto było tu 8 gospodarstw chłopskich, 13 domów, młyn, cegielnia i szkoła.

W końcu XVIII wieku, na gruntach majątku, nieopodal wsi założony został nowy folwark zwany **Lambrechtshof**. **Obecna nazwa Darskowo.**

W 1918 roku w Lejkowie mieszkały 184 osoby, w 1895 - 336, w 1925 - 445 i w 1939 - 456 osób. W 1939 roku we wsi były 102 budynki. Wraz z gruntami miejscowość liczyła 1561 hektarów. 9 gospodarstw liczyło do 5 hektarów, 23 do 10 hektarów, 27 do 20 hektarów, 10 powyżej 20 hektarów i 2 powyżej 100 hektarów.

Nowy budynek jednodziałowej szkoły ludowej z mieszkaniem dla nauczyciela zbudowano około 1900 roku.

W Lejkowie przed 1939 rokiem mieszkało kilku rzemieślników, znajdował się sklep i gospoda oraz kasa oszczędnościowa.

Wieś została zajęta przez Rosjan 2 marca 1945 roku. Niemcy zostali wysiedleni głównie w 1946 roku.

Rudolf Muchow, Pałac w Lejkowie, litografia, 1924

We wsi istnieje szkoła podstawowa nosząca od 2011 roku imię znanego trenera piłkarskiego Kazimierza Górskiego. Nowy budynek szkolny powstał w 1959 roku. Obecnie przy szkole znajduje się hala sportowa i boiska piłkarskie.

We wsi istnieje także filia biblioteki gminnej w Malechowie oraz ośrodek zdrowia należący do ZOZ w Malechowie.

W Lejkowie nie ma kościoła. Wieś należy do parafii w Sulechówku. We wsi przy skrzyżowaniu dróg stoi murowana kapliczka.

Cmentarz wiejski powstał na początku XX wieku i zlokalizowany był w północno-zachodniej części wsi. Z dawnego cmentarza dziś niewiele się zachowało.

Obecnie we wsi mieszka około 130 osób.

Lejkówko, gmina Malechowo

Nazwa niemiecka: Leikower Mühle

Historia:

W odległości około jednego kilometra od Lejkowa leży Lejkówko. Osada z młynem założona została w XVIII wieku i należała do rodziny Schlieffenów. Po 1945 roku mieszka tu jedna rodzina.

Leśnica, gmina Darłowo

Nazwa niemiecka: Fiechtberg

Historia:

Osada położona jest około 1 kilometra na wschód od Bukowa Morskiego. Wiedzie do niej brukowa droga z Bukowa.

Jest to osada leśna założona na początku XIX stulecia. W drugiej połowie wieku została rozbudowana – składała się z 16 niewielkich gospodarstw, w których mieszkali robotnicy leśni. Obecnie zachowały się cztery zagrody i mieszka tu około 25 osób.

Łącko, gmina Postomino

Nazwa niemiecka: Lanzig

Pierwsza wzmianka: 1394

Historia:

Łącko położone jest przy południowym brzegu jeziora Wicko. Graniczy z gruntami wsi Jezierzany, Wicko Morskie, Nacmierz i Korlino. Do wsi prowadzi asfaltowa droga odchodząca od szosy Nacmierz – Korlino, która przy pierwszych zabudowaniach przechodzi w drogę brukową. Wioska leży na pagórku morenowym. Była wsią chłopską i kościelną. Posiada kształt regularnej okolicy z owalnym placem pośrodku, na którym znajduje się kościół i stary cmentarz. Układ wsi zachował się do dziś.

Najstarsza wiadomość o wsi pochodzi z 1394 roku (poświadczenie założenia klasztoru Marienkron na terenie Korlina w pobliżu Łącka). Łącko należało do Urzędu Darłowskiego.

W dokumencie z początku XVII wieku wymienia się 11 chłopów posiadających zagrodę, 3 chałupników, kowala, 2 chałupników zajmujących się drogami. Natomiast w spisie mieszkańców z 1648 roku wymieniono sołtysa, 14 chłopów, 3 chałupników. W wiosce było wtedy 80 koni, 29 źrebaków, 103 krowy i jałówki, 13 owiec, 169 świń.

Rudolf Hardow, Kościół w Łąku, tusz, 1921

W 1784 roku wieś miała kaznodzieję, zakrystiana, zagrodę sołecką, 13 zagród chłopskich, 4 chałupników zajmujących się drogami, 3 małorolnych, kuźnię, i chatę pasterza.

W 1864 roku wieś wraz z gruntami liczyła 658,7 hektara. Podobnie w 1939 roku – 659,9 ha. Liczba ludności wynosiła: w 1818 roku –

288, w 1864 roku – 476, w 1905 roku – 427, w 1939 – 365 osób. Liczba gospodarstw domowych wynosiła w 1871 roku – 85, w 1905 – 87, w 1939 – 89. W 1939 roku 16 gospodarzy posiadało do 5 hektarów gruntów, 28 od 10 do 20 ha, 4 od 20 do 100 ha. W 1914 roku wieś została zelektryfikowana.

Ostatnim sołtysiem przed 1945 rokiem był Willi Frenz.

W końcu lat 30-tych we wsi były dwa młyny wiatrowe, 2 gospody, sklep, 2 kowali, kołodziej, piekarz, ogrodnik, szewc, bednarz, stolarz, 2 krawców, murarz, zawodowy muzyk. Działał punkt pocztowy i bankowy oraz stowarzyszenia: weteranów wojennych, jeździeckie, gimnastyczne, śpiewacze oraz ochotnicza straż pożarna.

Trzynowowy kościół – ceglany na kamiennej podmurówce - zbudowany został około 1500 roku. Odnawiano go w latach 1855-1860. Kościół posiadał 3 średniowieczne dzwony. Jeden z dzwonów zdjęto podczas II wojny światowej i przeniesiono do kościoła w Heidbergu koło Kolonii. W 1945 roku kościół został uszkodzony. Do parafii należały Nacmierz, Wszedzień, Jezierzany, Wicko, Królewo i Korlino. Ostatnim pastorem był Gädicke (w latach 1927-1945). Z cmentarza przykościelnego zachowało się kamienne ogrodzenie, gotycka ceglana brama oraz szpaler pomnikowych lip. Obok kościoła stał pomnik poświęcony poległym w I wojnie światowej. Zachował się jego cokół, na którym znajduje się figura Matki Boskiej. Od reformacji do 1945 roku była to świątynia ewangelicka.

Po wojnie kościół przejęli nowi, katoliccy mieszkańcy wsi. Poświęcony został 1 lutego 1946 roku. Parafia w Łącku utworzona została 1 czerwca 1951 roku. Kościoły filialne parafii znajdują się w Jarosławcu (p.w. Przemienienia Pańskiego) i w Rusinowie (p.w. Narodzenia NMP).

Już około 1600 roku pastor Christian Bilang urządził prywatną szkołę dla synów zamożnych chłopów. Była to najstarsza szkoła na ziemi postomińskiej. Nauczycielem był kościelny. W 1854 roku zbudowana została szkoła jednoklasowa. W okresie międzywojennym uczęszczało do niej 25-30 dzieci. Ostatnim niemieckim nauczycielem był Pommerening (w latach 1930-1945).

Większość zagród wzniesiona została w konstrukcji ryglowej w formie czworoboku i pochodzi z XIX wieku. Wiele z nich zachowało się do dziś.

Z Łąckiem związanych jest kilka legend, m.in. o Hansie Langu, widmie przy murze kościelnym, kościelnych dzwonach.

Armia Czerwona wkroczyła do Łącka 8 marca 1945 roku. W listopadzie 1945 roku ludność niemiecka została wysiedlona.

W październiku 1945 roku działał już urząd pocztowy. Do lat 90 tych XX wieku działała rolnicza spółdzielnia produkcyjna. We wsi działał też klub książki i prasy.

W wiosce działa Ochotnicza Straż Pożarna, Stowarzyszenie Agroturystyczne „Strzecha”. Są dwa sklepy. Nad jeziorem jest przystań rybacka. Coraz lepiej rozwija się agroturystyka.

Stowarzyszenie Agroturystyczne „Strzecha” oraz Wydział Architektury Politechniki Poznańskiej i Grupa „Wędrownych Architektów” przez kilka lat realizowała projekt „Zobaczyć Łącko”. W lecie organizowany był festyn i warsztaty szachulcowe poświęcone budownictwu ryglowemu.

Przez kilka lat małżeństwo Ewa i Andrzej Safaderowie organizowali w swoim gospodarstwie agroturystycznym międzynarodowy plener plastyczny, którego efektem jest bogaty zbiór widoków Łącka.

W 2007 roku wyremontowano i wyposażono świetlicę. Nad jeziorem znajduje się pomost. Działają sklepy spożywczo-prze-mysłowe oraz piekarnia. Znajdują się 73 gospodarstwa rolne, w tym 5 powyżej 15 ha.

We wsi mieszka około 240 osób.

Łętowo, gmina Sławno

Nazwa niemiecka: Lantow

Pierwsza wzmianka: 1331

Historia:

Wieś sołecka położona w południowej części gminy na północnym – zachodzie brzegu jeziora łętowskiego. Oddalona około 12 kilometrów od Sławna. Sąsiaduje z gruntami Żukowa, Janiewicz oraz Korzybia.

Łętowo ma kształt wielodrożnicowy z zespołem folwarcznym.

Wieś o metryce średniowiecznej po raz pierwszy wymieniona została w źródłach w 1331 roku jako własność Joanitów. Wtedy to Gerhard von Bortfeld - zastępca mistrza zakonu sprzedał wieś, by pokryć zadłużenie wobec Sławna. W 1410 r. wieś należy do Henninga Massowa. Lennem tego rodu pozostała do 2. połowy XVII w. W końcu XVII wieku (1690) jako właściciel wsi wymieniany jest Adam von Podewils

z Kręgu. Na początku XVIII wieku przez Łętowo przechodzi granica powiatów miastecckiego i sławieńskiego.

W 1784 roku Brüggemann wymienia w Łętowie folwark, 6 chłopów, 3 zagrodników, 1 strażnika drewna. Funkcjonowała także szkoła.

W 1844 roku w wyniku rodzinnych koneksji majątek dziedziczny Werner von Blumenthal, a w 1874 roku jego syn sprzedaje wieś księżętom Hohenzolern-Siegmaringen.

W 1931 roku Hohenzollernowie przekazują 250 hektarów Pomorskiemu Związкови Wiejskiemu pod kolonizację. Folwark zostaje rozparcelowany. Powstaje 6 nowych gospodarstw oraz 12 w przebudowanych obiektach folwarku. Robotnicy leśni otrzymują po 15 mórg ziemi (morga pruska to nieco ponad pół hektara).

W okresie międzywojennym w wiosce działają: gospoda, kuźnia, warsztat siodlarski i kołodziejski, rzeźnik, handlarz, murarz, gospodarstwo rybne. Istniała także ochotnicza straż pożarna oraz szkoła. Mieszkańcy należeli do parafii w Żukowie.

W 1818 roku we wsi mieszkało 139 osób, w 1864 - 302, w 1895 - 294, w 1925 - 310, w 1939 roku - 339. Liczba gospodarstw rolnych wynosiła w 1871 roku - 54, w 1895 roku 57, w 1925 - 67, w 1939 - 75. Powierzchnia wsi wraz z gruntami w 1939 roku wynosiła 1925 ha.

Wojska radzieckie wkroczyły do wsi 7 marca 1945 roku. W 1946 roku niemieccy mieszkańcy zostali wysiedleni. Po 1945 roku funkcjonowała tu rolnicza spółdzielnia produkcyjna i leśnictwo.

Powierzchnia wsi wraz z gruntami liczy 2498 ha. Mieszka w niej niewiele ponad 290 osób. Po 1945 roku zbudowano kapliczkę usytuowaną w centrum wsi. W środku wsi znajduje się również sklep. Działa gospodarstwo rybackie dysponujące domkami letniskowymi, a także ośrodek wypoczynkowy nad jeziorem i świetlica wiejska.

We wrześniu rozgrywany jest bieg wokół jeziora łętowskiego na 12 kilometrowej trasie.

Malechowo, gmina Malechowo

Nazwa niemiecka: Malchow.

Nazwy przejściowe: Stare Malechowo, Stary Malchów

Pierwsza wzmianka: 1274

Historia:

Malechowo jest siedzibą władz gminy. Leży przy trasie Szczecin – Gdańsk. Jest to wieś wielodrożnicowa, posiadająca rodowód śre-

dniowieczny. W latach 1275-1285 wioska należała do biskupów kamińskich, a następnie wchodziła w skład posiadłości klasztoru cystersów z Bukowa Morskiego. W 1296 roku część wsi była w posiadaniu rodziny von Gletze.

Po reformacji wchodziła w skład domeny darłowskiej.

W końcu XIX wieku we wsi powstał niewielki majątek, który przed 1939 rokiem należał do Wilhelma Schmidta.

W wiosce istniała dwuklasowa szkoła, do której uczęszczało około 100 dzieci. Ostatnim niemieckim nauczycielem był Darske.

Przed II wojną światową we wsi działała poczta, mleczarnia, kasa oszczędnościowa, gospoda wraz z salą wiejską i sklep.

W 1818 roku Malechowo zamieszkiwało 367 osób, w 1864 – 987, w 1905 – 892, a w 1939 – 807. Aktualnie we wsi mieszka około 600 osób.

Liczba gospodarstw w 1871 roku wynosiła – 206, w 1905 – 196 i 1939 – 191. W 1939 roku 10 gospodarstw liczyło ponad 20 hektarów, 36 – od 10 do 20 hektarów i 35 od 5 do 10 hektarów. Największe gospodarstwo liczyło 75 hektarów i należało do Wilhelma Schmidta.

Gotycki kościół pochodzi z XV wieku, częściowo był przebudowany w wieku XIX. Zabytkowy wystrój stanowi XVII wieczny ołtarz główny. Z tego samego okresu pochodzi ambona i chrzcielnica. Po roku 1535 był świątynią ewangelicką, a w 1945 roku został przejęty przez katolików. Poświęcenie świątyni p. w. Matki Boskiej Częstochowskiej odbyło się 2 lutego 1946 roku. Parafię malechowską erygowano 2 października 1973 roku.

Obok kościoła istniał cmentarz. W końcu XIX wieku cmentarz wiejski zbudowano za wsią przy drodze do Pękanina. Dawny ewangelicki cmentarz został w latach 60-tych zlikwidowany, a na jego miejscu założono cmentarz komunalny.

Po I wojnie światowej na placu przykościelnym postawiono pomnik poświęcony mieszkańcom, którzy zginęli podczas wojny. Po 1945 roku „przerobiono” go na postument Chrystusa Króla.

Wojska radzieckie zajęły wieś 6 marca 1945 roku. W październiku tego roku do wsi przybyły rodziny polskich osadników. Dotychczasowi mieszkańcy – Niemcy – zostali wysiedleni.

Obecnie we wsi znajdują się sklepy, w tym sklep z antykami, bank spółdzielczy, działa gimnazjum i przedszkole, znajduje się urząd

gminy, przychodnia lekarska i apteka oraz restauracje i urząd pocztowy. Od roku 1960 prowadzi działalność Gminna Biblioteka Publiczna. Jej pierwszym kierownikiem była Zofia Koral. Natomiast od 1994 roku działa Młodzieżowa Orkiestra Dęta.

Malechówko, gmina Malechowo

Nazwa niemiecka: Neumalchow

Historia

Leży około 1,5 kilometra od Malechowa po obu stronach drogi Koszalin – Słupsk. Kolonia została zbudowana w XVIII wieku, a w następnych stuleciach rozbudowana. Wieś liczy około 200 mieszkańców.

Marszewo, gmina Postomino

Nazwa niemiecka: Marsow

Nazwy przejściowe: Marzewo, Maszewo.

Historia:

Marszewo położone jest przy drodze Postomino – Górsko, około 16 kilometrów od Sławna. Od zachodu sąsiaduje z gruntami wsi Królewko, od północy z Górskiem, od wschodu ze Złakowem, a od południa z Postominem i Pieńkowem.

Jest wsią okoliczną powstałą wokół kościoła i dawnej siedziby rycerskiej. Dawny majątek i skupisko zagród znajdowało się na południowy zachód, około 800 metrów od kościoła.

Około $\frac{3}{4}$ wsi wraz z kościołem znajduje się po wschodniej stronie szosy Postomino – Górsko, pozostała część po stronie zachodniej.

Pół kilometra od centrum wsi znajduje się jezioro Marszewskie mające wydłużony kształt (długość około 1 km, powierzchnia 18 hektarów). Jezioro połączone jest rowem młyńskim z odległym o około 4 km jeziorem Wicko. Pierwotny układ wsi zachował się do dziś. Zachowała się także duża część starej zabudowy.

Na początku XVI wieku wraz z Górskiem i Złakowem wieś była lennem rodziny von Puttkamer. W tym czasie we wsi mieszkało 2 zagrodników, młynarz i owczarz.

W końcu XVIII wieku w Marszewie oprócz trzech majątków funkcjonowały: wiatrak, młyn wodny i kuźnia. Łącznie było 31 zabudowań. Wieś zamieszkiwali m.in.: zakrystian, pastor, kowal, 13 kmieci (bogaty chłopek), jeden półkmięć i dwóch zagrodników.

W 1911 roku dobra nabył hrabia Wilhelm von Zitzewitz, który w 1916 roku przekazał je synowi Georgowi. W 1936 roku nastąpił podział ziemi. Majątek o powierzchni 63,5 ha został nabyty przez Otto Hellinga. Część majątku Georg von Zitzewitz sprzedał Pomorskiemu Towarzystwu Ziemskiemu.

W 1818 roku wieś liczyła 184 mieszkańców, w 1864 - 412, w 1895 - 327, w 1905 - 355, w 1939 - 381. Liczba gospodarstw wynosiła: w 1871 roku - 84, w 1905 roku - 83, w 1939 - 93.

Przed 1939 rokiem w wiosce była gospoda ze sklepem, drugi sklep, młyn, mieszkało kilku rzemieślników, którzy posiadali gospodarstwa rolne, szewc, 4 krawców, murarz, stolarz, cieśla, 2 kowali, piekarz, ponadto: handlarz bydła, dróżnik, akuszerka. Działały stowarzyszenia: weteranów wojennych, strzeleckie, kolarskie.

W wiosce było 1 gospodarstwo powyżej 20 ha, 21 od 10 do 20 ha, także 21 od 5 do 10 ha oraz 28 poniżej 5 ha. Większość mieszkańców utrzymywało się z rolnictwa, część była robotnikami, a 8 było urzędnikami.

Kościół marszewski zbudowany został w XIV stuleciu. Z tego okresu z pewnością pochodzi wieża. Korpus wzniesiono w 1863 roku w miejsce wcześniejszego. Świątynia usytuowana jest w centrum wsi na niewielkim wzniesieniu. Wokół kościoła znajdował się cmentarz. W XIX wieku powstał nowy cmentarz na północno - zachodnim krańcu wsi.

W kościele znajduje się renesansowa ambona z początku XVII w. z figurami ewangelistów oraz barokowy ołtarz z XVIII w.

Po II wojnie światowej kościół w Marszewie został poświęcony 3 lutego 1946 roku i był kościołem filialnym parafii w Łącku, a od 1973 roku jest kościołem filialnym parafii Postomino.

Szkoła istniała we wsi już w XVII wieku. Naukę prowadził pastor lub kościelny. Budynek szkolny składał się z izby lekcyjnej i mieszkania dla nauczyciela. W 1881 roku zbudowano nową szkołę jednoklasową. Ostatnim nauczycielem przed 1945 rokiem był Stritzel.

6 marca 1945 roku do wsi wkroczyły wojska radzieckie. Ludność niemiecka została wysiedlona w grudniu 1945 roku.

Liczba gospodarstw rolnych obecnie wynosi 45, w tym 16 powyżej 15 ha. We wsi działa ochotnicza straż pożarna, funkcjonuje sklep. Po wojnie w Marszewie przez wiele lat funkcjonowała szkoła podstawowa - dziś już nie istnieje.

We wsi mieszka nieco ponad 220 osób.

Masłowice, gmina Postomino

Nazwa niemiecka: Masselwitz

Nazwa przejściowa: Masławice

Historia:

Masłowice leżą przy drodze z Darłowa do Ustki, która przecina wieś dzieląc ją na część południową (około 1/3 wsi) i północną (2/3 wsi). Wieś na zachodzie graniczy z Kaninem, a na wschodzie z Roninem. Ma kształt rozbudowanej ulicówki zbudowanej na osi północ-południe.

Wieś założona została przez rycerza Domasława. Należała do urzędu darłowskiego. Około 1780 roku w wiosce był 1 wolny sołtys, 8 chłopów, 2 chałupników, podleśniczy, pasterz oraz 18 chałup dymnych. Mieszkańcy wyznania ewangelickiego należeli do parafii w Chudaczewie.

Powierzchnia wsi wraz z gruntami wynosiła: w 1864 roku – 448,6 hektara, a w 1939 – 852,8 ha. Liczba mieszkańców wynosiła: w 1818 r. – 116, w 1864 – 211, w 1895 – 178, w 1905 – 185, w 1939 – 234. Liczba gospodarstw domowych: w 1871 r. – 32, w 1905 – 31, w 1939 – 63.

W wiosce działała jednoklasowa szkoła. Nowy budynek powstał w roku 1935. Ostatnim niemieckim nauczycielem był Ernst Wocken-fuss. Uczęszczało do niej około 30 uczniów.

W okresie międzywojennym we wsi był sołtys, agencja pocztowa, gospoda, warsztat krawiecki, szewski, przedsiębiorstwa budowlane i naprawy maszyn, młyn Fritza Müllera. Działała spółdzielnia mleczarska (mleczarnia zbudowana została w latach 1909/10). Dla potrzeb budowy dróg wydobywano piasek. Działało stowarzyszenie jeździeckie.

Dobrze zachowany został pierwotny układ wsi. Większość zagród pochodzi z końca XVIII i początków XIX wieku. W miejsce nie zachowanych na przełomie XIX i XX wieku powstawały nowe.

We wsi występują zagrody zamknięte i nieliczne otwarte.

Do pierwszego typu należy zagroda nr 17 otwarta od drogi niedużym przejazdem między budynkami gospodarczymi. Dom mieszkalny znajduje się z tyłu. Budynek mieszkalny pochodzi z 1816 r. Zabudowania wykonane są w konstrukcji ryglowej. Zagrody 14, 16 repre-

zientują nieco inny typ zagrody zamkniętej. Budynek mieszkalny znajduje się od frontu. W zagrodzie nr 14 stodoła pochodzi z drugiej połowy XVIII wieku.

Mniej liczne są zagrody otwarte z domem mieszkalnym z tyłu zagrody i budynkami gospodarczymi po bokach podwórza, które jest otwarte od drogi.

Na początku marca 1945 roku wieś zajęli Rosjanie, a niemieccy mieszkańcy zostali wysiedleni.

Liczba ludności w 1950 roku wynosiła 157 osób, w 1990 – 154, w 2005 - 153. Liczba gospodarstw rolnych wynosi 19. Obecnie we wsi działa ochotnicza straż pożarna i funkcjonuje sklep.

Mazów, gmina Postomino

Nazwa niemiecka: Meitzow

Nazwa przejściowa: Jankowice

Historia:

Wieś położona jest w dolinie Wieprzy, która opływa ją od północy i zachodu, Otoczona jest lasami. Droga do wioski wiedzie z Wilkowic. Jest to mała wieś chłopska istniejąca już w XIII wieku. Najpierw należała do Joanitów (przekazana im przez księcia pomorskiego Świętopelka), a później do urzędu darłowskiego. W końcu XVIII wieku miała wg Brüggemanna zagrodę sołecką, 5 chłopów, 5 chałupników, 2 chłopów małorolnych, chałupę w której mieściła się szkoła oraz chałupę pasterza.

Powierzchnia wsi wraz z gruntami w 1864 roku wynosiła 278 hektarów, a w 1939 roku 280 hektarów. Wieś zamieszkiwało w 1818 roku 141 osób, w 1864 roku – 228, w 1885 – 157, w 1925 – 162 i w 1939 – 136 osób. Liczba gospodarstw rolnych wynosiła: w 1871 roku – 36, w 1895 – 34, w 1905 – 31 i w 1939 – 34.

Mazów był wsią typowo rolniczą. Przed II wojną światową tylko 3 chłopów wykonywało oprócz uprawy roli zawód cieśli. Podstawą gospodarki była hodowla bydła mlecznego i świń oraz gęsi i kaczek. Mleko dostarczano do mleczarni w Sławsku. Uprawiano także zboża i rośliny okopowe. Elektryczność dotarła do wioski w 1934 roku.

We wsi istniała jednoklasowa szkoła. Ostatnim niemieckim nauczycielem był Eduard Zühlke. W tym czasie do szkoły uczęszczało około 20 uczniów. Ewangelicka ludność Mazowa należała do parafii w Starym Krakowie.

Ostatnimi niemieckimi sołtysami byli: Wilhelm Schwolow (do 1935 r.), a następnie Georg Segler i Gustaw Vehlow.

Wkroczenie wojsk radzieckich tak wspomina jeden z dawnych mieszkańców Helmut Kräfft: „7 marca 1945 roku około godziny 17.00 wojska radzieckie zajęły naszą wieś. Prawie wszyscy mieszkańcy, szczególnie kobiety i dzieci, uciekli w śmiertelnym strachu do lasu za Wieprzą przez uprzednio przygotowaną kładkę. Po dwóch tygodniach 20 żołnierzy wjechało do wsi, wypędzili z domu młode kobiety i zabrali do Sławna, a następnie, jak się później dowiedzieliśmy, dalej do Grudziądza. Wśród nich była moja siostra Irma. Kobiety wywożono na Sybir.”

Obecnie liczba gospodarstw wynosi 14. Wieś zamieszkuje około 90 osób.

Miłomyśl, gmina Malechowo

Nazwa niemiecka: Karlsau

Historia:

Jest to pojedyncze gospodarstwo powstałe w XIX wieku około 1 kilometra od stacji Karwice. Powstało na gruncie majątku w Karwicach. Dojazd do miejscowości drogą gruntową z Sęczkowa.

Obecnie mieszka tu około 10 osób.

Mszane, gmina Postomino

Nazwa niemiecka: Gross Waldhof

Historia:

Osada położona 1,5 kilometra na południe od Pieńkowa związana ze wsią Pieńkowo. W XIX wieku należała do rodziny Wittenau, która w 1885 roku buduje tu cegielnię wraz z towarzyszącymi jej zabudowaniami gospodarczymi i mieszkalnymi. Przed 1939 rokiem był to duży, posiadający kilka pawilonów, zakład produkcyjny zatrudniający 30 robotników i produkujący różne wyroby ceramiki budowlanej i melioracyjnej.

Zabudowania cegielni i dworu zostały rozebrane. Zachowały się jedynie budynki mieszkalne.

Nacmierz, gmina Postomino

Nazwa niemiecka: Natzmershagen

Nazwa przejściowa: Naćmierz

Historia:

Wieś położona jest na północy gminy Postomino około 3 kilometrów od Bałtyku. Od zachodu graniczy z Rusinowem i Bylicą, na południu z Wszedzieniem, na wschodzie z Łąckiem. Jest to wieś ulicowa rozciągająca się na długości około 2 kilometrów wzdłuż drogi Darłowo – Ustka. Od początku była to wieś chłopska. Pierwotny układ wsi zachowany został do czasów współczesnych.

Rudolf Hardow, Zagroda rodziny Spitzpappel w Nacmierzu, tusz, 1921

Nazwa Naćmierz z błędnym zmiękczeniem występuje dość powszechnie do dziś. Nazwa wsi pochodzi od nazwiska założyciela - z rodu von Natmer. W I połowie XV stulecia księżna Adelheid podarowała wioskę klasztorowi Kartuzów. Po kasacji klasztoru wieś włączono do urzędu darłowskiego. W wiosce w XVII wieku mieszkało 12 chłopów i 2 chałupników. Był młyn.

Powierzchnia wsi wraz z gruntami w 1864 roku wynosiła 829,1 ha, podobnie w 1939 roku – 831,6 ha. Liczba ludności mieszkającej w Nacmierzu wynosiła: w 1818 r. – 240, w 1864 – 391, w 1885 – 425, w 1905 – 414, w 1925 – 401, w 1939 – 408 osób. Liczba gospodarstw domowych wynosiła: w 1871 - 69, w 1905 – 71, w 1939 – 90. Przed 1939 rokiem w wiosce były 3 młyny, gospoda ze sklepem kolonialnym, stanowisko pocztowe, 2 zakłady kowalskie, drugi sklep kolonialny, przedsiębiorstwo przewozowe, spółdzielnia mleczarska z zakładem produkcyjnym, urząd stanu cywilnego. Mieszkał m.in. szewc, cieśla, 2 stolarzy.

W wiosce nie było kościoła. Ewangelicka ludność należała do parafii w Łącku. Działała jednoklasowa szkoła. Nowy budynek szkolny wzniesiony został około 1914 roku. Nauczycielem w latach 1907 – 1945 był Gustav Böttcher. Podczas II wojny światowej w budynku szkolnym była letnia ochronka dla dzieci.

Wojska radzieckie zajęły Nacmierz 7 marca 1945 roku. Większość Niemców wysiedlono w połowie 1946 roku.

W 1950 roku wieś zamieszkiwały 362 osoby, w 1980 – 361, w 1990 – 364 i w 2006 - 374. Obecnie około 360 osób. Liczba gospodarstw wynosi 69. Działają ochotnicza straż pożarna i koło gospodyń wiejskich oraz Bałtyckie Stowarzyszenie Agroturystyczne. Są dwa sklepy spożywczo - przemysłowe i piekarnia. Mieszkańcy oprócz rolnictwa coraz częściej zajmują się turystyką.

W Nacmierzu od kilku lat mieszka pisarz Jan Stanisław Smalewski, autor książek o tematyce historycznej i obyczajowej oraz kilku tomików poetyckich.

Niemica, gmina Malechowo

Nazwa niemiecka: Nemitz.

Nazwy przejściowe: Lacko i Owocówka

Pierwsza wzmianka: 1250

Historia:

Niemica leży przy drodze krajowej nr 6. Wieś ma rodowód średniowieczny. Powstała na miejscu wczesnośredniowiecznego grodziska. W 1267 roku powstała tu jedna z najstarszych parafii w okolicy.

W XIII stuleciu miała się tu znajdować siedziba Święców, a następnie Puttkamerów i Zitzewitzów. W 1443 r. wieś stała się lennem rodu von Ramel, pozostając własnością tego rodu do XVII wieku. Na-

stepnie właścicielem Niemicy został ród von Bellow. W 1714 roku sprzedał on majątek swemu zięciowi Jürgenowi Valentinowi von Kleist, który założył tu siedzibę rodu. W końcu XVIII wieku powstał tu okazały dwór oraz park krajobrazowy o powierzchni ponad 6 hektarów. W tym czasie powstała także cegielnia i fabryka papy, później zmieniona na przędzalnię.

Rudolf Muchow, Pałac w Niemicy, litografia, 1924

W końcu XVIII wieku we wsi oprócz kościoła i folwarku z dworem, znajdował się młyn wodny, wiatrak, owczarnia, karczma, kuźnia oraz 5 gospodarstw chłopskich, 3 pełne gospodarstwa zagrodników. Było też gospodarstwo kaznodziei i zakrystianina. We wsi stały wówczas 24 domy.

W rękach von Kleistów majątek znajdował się do końca XIX wieku, następnie przeszedł w ręce rodziny von Natzmer.

W 1928 roku majątek liczył 943 hektary gruntów. We wsi znajdował się dalej młyn wodny, wiatrak, fabryka papy i cegielnia. W 1939 roku właścicielem majątku liczącego już tylko 116 ha był Bogusław von Natzmer.

Po 1945 roku na bazie majątku i zespołu podworskiego utworzone zostało państwowe gospodarstwo rolne. Pałac rozebrano w 1959 roku. Z dawnej zabudowy gospodarczej folwarku zachowały się: dawna oficyna dworska (obecnie dom mieszkalny) obora-magazyn i remiza folwarczna.

Pierwszy budynek szkolny w Niemicy zbudowano w 1819 roku w ogrodzie plebanii. Nowy budynek szkolny powstał w połowie lat 20-tych XX wieku. Mieściły się w nim dwie sale lekcyjne i dwa mieszkania dla nauczycieli. Przy szkole znajdowało się spore boisko. Ostatnimi nauczycielami przed 1945 rokiem byli: Franz Heese i Wilhelm Selke.

Po wojnie mieściła się tu szkoła podstawowa. W latach 90-tych oddano do użytku nową część szkoły wraz z salą gimnastyczną. Pierwszym polskim nauczycielem w Niemicy był Czarski.

W 1939 roku w Niemicy było 17 gospodarstw rolnych do 5 ha, 8 do 10 ha, 42 do 20 ha, 17 powyżej 20 ha i 1 powyżej 100 hektarów. Liczba ludności wynosiła w 1818 roku 303 osoby, w 1895 – 507 osób i w 1939 roku – 653 osoby.

W XV wieku, na miejscu starszej, drewnianej świątyni zbudowano nowy kościół parafialny.

Przebudowano go częściowo w XIX w. Jest murowany z cegły i kamienia polnego, na rzucie prostokąta. W kościele znajduje się renesansowy ołtarz główny z 1626 r. i renesansowa ambona z 1648 r. Od czasów reformacji do 1945 roku był kościołem protestanckim. Poświęcenie świątyni po wojnie odbyło się 1 grudnia 1946 r. Obecnie należy do parafii w Sulechowie.

Cmentarz przykościelny założony w czasach średniowiecznych, rozbudowany został w XV stuleciu po wybudowaniu nowego kościoła. Zlikwidowano go w latach 60-tych ubiegłego wieku. Obecnie przy północnej nawie kościoła ustawionych jest kilka niemieckich nagrobków, m.in. płyta z nagrobka Dubisława Natzmera, właściciela Niemicy zmarłego w 1937 roku.

Ewangelicki cmentarz komunalny założony został na południowo-zachodnim krańcu wsi w drugiej połowie XIX wieku. Po II wojnie światowej stare nagrobki usunięto i urządzono cmentarz komunalny. Przy kościele znajdował się postawiony w latach 20-tych ubiegłego wieku pomnik poświęcony poległym w I wojnie światowej mieszkańcom Niemicy, Bartolina i Kusic. Obecnie – od lat 90-tych - znajduje się poza ogrodzeniem obecnego placu kościelnego.

Wojska radzieckie zajęły wieś 1 marca 1945 roku. Obecnie we wsi znajduje się filia biblioteki publicznej oraz w dawnej remizie folwarcznej muzeum wsi założone przez Edwarda Struzika.

Wieś zamieszkuje około 360 osób.

Nosalin, gmina Postomino

Nazwa niemiecka: Nitzlin

Nazwa przejściowa: Nieczynino

Historia:

Nosalin to wieś owalnicowa położona w południowej części gminy. Graniczy ze Staniewicami, Pieszczem, Pałowem i Wrześnicą.

Nosalin był zawsze wsią chłopską, bez majątku dworskiego. Od 1466 należał do rodu Belowów. W latach 1635-37 wieś podzielona została na trzy części między rody Belowów i Krockowów. Część A z 7 chłopami przypada Krockowom, część B należy do Belowów, a część C należała do lenna Zębowa (najprawdopodobniej była w posiadaniu jakiejś linii rodziny Belowów).

Według Brüggemanna około 1780 roku Nosalin należy do większych wsi w okolicy. Mieszkało w nim 17 chłopów. We wsi była też kuźnia.

W 1804 roku cały Nosalin należy powtórnie do rodziny Belowów, którzy w 1835 roku sprzedają go państwu pruskiemu.

Powierzchnia wsi wraz z gruntami wynosiła: w 1864 roku – 663,9 ha, w 1905 - 708,2 ha, w 1925 i 1939 roku – 801,8 ha. Liczba ludności zamieszkującej wieś wynosiła: w 1818 roku – 223, w 1864 – 435, w 1885 – 480, w 1905 – 407, w 1933 – 398 i w 1939 – 379 osób. Liczba gospodarstw domowych wynosiła: w 1871 – 92, w 1905 - 85, w 1939 - 93.

Ludność zajmowała się uprawą żyta, owsa, jęczmienia, pszenicy, koniczyny, ziemniaków, brukwi i buraków pastewnych. Duża ilość

łąk w dolinie Wieprzy umożliwiała hodowle – hodowano krowy, świnie i konie.

Przed 1939 rokiem w wiosce działała dwuklasowa szkoła z mieszkaniem dla nauczyciela. Nowy budynek szkolny powstał około 1930 roku. Ostatnimi niemieckimi nauczycielami byli: E. Segler i W. Ählmann. Ewangelicka ludność należała do parafii w Pieszczu.

We wsi był młyn, 2 gospody, kuźnia. Mieszkał krawiec, 2 szewców, 2 handlarzy bydłem, 2 murarzy, ślusarz, szlifierz, stolarz.

Działało stowarzyszenie strzeleckie, które posiadało strzelnicę położoną około 500 metrów na południe od wsi (przy drodze do Wrzeźnicy).

Wojska radzieckie wkroczyły do Nosalina 8 marca 1945 roku. Ludność niemiecka została wysiedlona w kwietniu 1947 roku.

W wiosce są 42 gospodarstwa rolne, sklep spożywczy, świetlica.

Nieliczne zabudowania Nosalina zachowały pierwotną formę, większość została przebudowana.

We wsi mieszka około 170 osób.

Noskowo, gmina Sławno

Nazwa niemiecka: Notzkow

Pierwsza wzmianka: 1317

Historia:

Noskowo to wieś sołecka leżąca na południowym wschodzie gminy Sławno, około 9 kilometrów od Sławna. Sąsiaduje z gruntami wsi Wrzeźnica, Komorzyn, Warszakówko. Wieś powstała w średniowieczu. Pierwsza wzmianka o niej pochodzi z dokumentu z 1317 roku, w którym książęta Bogusław, Barnim i Warcisław potwierdzają Sławnu jego przywileje (jako świadek występuje Stanislaus de Nossikow z rodu von Pirch). Następnie wieś przechodzi na własność rodu von Natzmer. Od 1656 roku majątek należy do rodziny von Zitzewitz.

Ludwig Briüggemann w 1784 roku zanotował we wsi 9 gospodarstw chłopskich, 2 półchłopskie, kuźnię, szkołę. Na początku XIX wieku majątek należy do rodu von Schwichow. Powierzchnia majątku wynosi 813 ha. W 1834 roku majątek nabył Wilhelm Zutz, a w 1908 kupił go właściciel dóbr w Sycewicach Heinrich von Zitzewitz. Majątek pozostał w rękach tej rodziny do 1945 r.

W okresie międzywojennym grunty orne wioski wynosiły 1255 hektarów, z czego do majątku należało 838 ha. Hodowano tu głównie bydło oraz owce. Do majątku należało także 185 hektarów lasu. Liczba ludności wynosiła w 1818 roku - 234, w 1864 - 400, w 1905 - 449, w 1939 - 430 osób. Liczba gospodarstw chłopskich wynosiła: w 1871 roku - 81, w 1905 - 79, w 1939 - 95. 22 gospodarstwa chłopskie miały ponad 10 hektarów, a 11 poniżej 10 ha.

Rudolf Muchow, Pałac w Noskowie, litografia, 1924

We wsi działała kuźnia, wiatrak, stolarnia, gospoda, sklep kolonialny, kasa oszczędnościowo - pożyczkowa, mleczarnia, piekarnia, poczta, ochotnicza straż pożarna, związki śpiewaczy i sportowy. Weterani wojenni należeli do stowarzyszenia we Wrześnicy. Mieszkał tu także dentysta.

Wieś ma kształt ulicówki. Była to wieś chłopska i folwarczna. Zagrody chłopskie zlokalizowane były w południowo - wschodniej części wsi, w południowej mieszkali robotnicy folwarczni. Zespół folwarczno - pałacowo- parkowy znajdował się w północno-zachodniej części wsi. Pałac zbudowany został w końcu XIX wieku

przez ówczesnych właścicieli (Zutz). W początkach XX wieku został rozbudowany o część wieżową. Park powstał przypuszczalnie około połowy XIX stulecia.

Do majątku należały Chlebowe Wrześnickie (niem. Paulinenhof) i Podmokłe (niem. Heinrichsthal).

Szkoła zbudowana została w 1870 roku, wcześniej nauka odbywała się w mieszkaniu nauczyciela. Ostatnim przed 1945 rokiem nauczycielem był Wilhelm Vilbrandt.

Cmentarz ewangelicki zlokalizowany był na południe od wsi, założony został w 1885 roku, obecnie nieczynny. Mieszkańcy uczęszczali do pobliskiego kościoła w Tychowie.

Rosjanie wkroczyli do wsi 7 marca 1945 roku. W folwarku ustanowiono komendanturę wojskową i powołano gospodarstwo radzieckie istniejące do 1947 roku. W końcu tego roku wieś zasiedlili polscy osadnicy, a w majątku utworzono państwowe gospodarstwo rolne.

Ostatni Niemcy opuścili Noskowo w połowie roku 1950. W pałacu mieścił się m.in. hotel junaków Ochotniczych Hufców Pracy, przedszkole, mieszkania.

W okresie powojennym Noskowo utraciło wiele z pierwotnego charakteru. Zniknęły prawie zupełnie pełnorolne zagrody chłopskie. Powstało wiele nowych obiektów, w tym bloki dla pracowników PGR-u.

W Noskowie urodził się w 1925 roku malarz i rzeźbiarz Heinrich Eugen von Zitzewitz, który uczęszczał do sławieńskiego gimnazjum (obecne liceum). Większość powojennego życia spędził w Brunszwiku. W 1995 roku zaprojektował dla Sławna pomnik, który nazwał „Chrystus przybywa do Sławna”. Pomnik znajduje się przy Bramie Koszalińskiej.

Obecnie wieś liczy 505 mieszkańców.

Nowy Jarosław, gmina Darłowo

Nazwa niemiecka: Neu Jarshagen

Pierwsza wzmianka: 1573

Historia:

Wieś leży w bezpośrednim sąsiedztwie Starego Jarosławia. Pierwsza wzmianka o niej pochodzi z 1573 roku i dotyczy folwarku. Folwark miał około 126 hektarów i pracowali tu chłopcy ze Starego Jarosławia.

Wieś w obecnym kształcie istnieje od początku XIX wieku, po przeprowadzeniu w Prusach reformy uwłaszczeniowej. Folwark należący do Darłowa został podzielony na 44 parcele.

W 1864 roku wieś liczyła 208 hektarów, a w 1939 - 214 ha. W 1864 mieszkały we wsi 324 osoby, w 1905- 273, a 1939 - 278.

W 1871 roku stało tu 69 domów, a w 1939 – 70.

W latach 30-tych XX wieku w Nowym Jarosławiu była karczma, dwa sklepy kolonialne. Mieszkało dwóch handlarzy, szewc, stolarz, dekarz, murarz, 3 młynarzy. Podstawą gospodarki było rolnictwo. Działało stowarzyszenie strzeleckie oraz szkoła. W 1934 roku wieś zelektryfikowano.

W 1878 roku otwarto linię kolejową z Korzybia przez Sławno do Darłowa. Jeden z przystanków znajdował się w Nowym Jarosławiu.

Wojska radzieckie zajęły wieś 7 marca 1945 roku. Obecnie mieszka tu niespełna 200 osób.

Nowy Kraków, gmina Darłowo

Nazwa niemiecka: Neu Krakow, Forstamt

Historia:

To osada oddalona około 3 kilometry na wschód od Jeżyc i około 1 kilometra od zabudowań kolonii tej wsi. Jest to osada leśna o luźnej zabudowie. Powstała w latach 30-tych XX wieku. W osadzie mieszka obecnie około 20 osób.

Ostrowiec, gmina Malechowo

Nazwa niemiecka: Wusterwitz

Pierwsza wzmianka: 1345

Historia:

Wieś leży w odległości 10 kilometrów od Sławna przy drodze prowadzącej do Polanowa. Jest to wieś wielodrożnicowa.

W okresie wczesnego średniowiecza - między VII a X wiekiem - nad jeziorem Ostrowieckim funkcjonowało grodzisko. W XII wieku w jego sąsiedztwie założona została wieś. W źródłach wymieniana jest po raz pierwszy w 1345 roku. Wtedy była lennem rycerza de Wustrouits. Następnie – od połowy XV do połowy XVII stulecia – znajdowała się w rękach rodu von Ramel.

W połowie XVII stulecia właścicielem wsi krótko był von Below, a następnie Podewilsowie z Kręgu, którzy we wsi wybudowali dwór

w stylu barokowym z zabudowaniami gospodarczymi. Obiekty zostały rozbudowane w XVIII stuleciu. Majątek w rękach Podewilsów pozostawał do połowy XIX wieku.

Pałac znajduje się w południowo – wschodniej części wsi. Z zespołu pałacowego przetrwały obok pałacu gorzelnia, wozownia i dwa budynki gospodarcze. Park pałacowy powstał w XIX wieku.

Pod koniec XVIII wieku oprócz folwarku we wsi znajdowało się 13 gospodarstw chłopskich i 2 zagrodnicze. Oprócz tego we wsi mieszkało 16 kolonistów (czyli chłopów, którzy zostali tu przesiedleni z innych terenów Prus). W wiosce była karczma, kuźnia, stały 32 domy.

W połowie XIX wieku majątek kupił Oskar Schimmelpfennig, a następnie Heinrich von Pless. Kolejne zmiany właścicieli majątku następowały w XX wieku. W 1928 roku znalazł się w rękach Heinricha von Stenzela, a niedługo potem Hosta von Vollfa.

Majątek liczył wtedy 640 hektarów. W wiosce znajdowały się jeszcze dwa małe majątki - Paula Klatta liczący 23 hektary oraz Johanna Vilbrandta liczący 30 hektarów.

Dzięki rodowi von Ramel w XV stuleciu zbudowano we wsi kościół. Przebudowany częściowo został w 1664 roku, a następnie na początku XVIII wieku, kiedy to otrzymał barokowy wystrój istniejący do dziś. Jest to jednonawowy kościół murowany z cegły i kamienia. Od strony zachodniej znajduje się dobudowana w 1702 roku wieża. Zabytkowy wystrój kościoła stanowią: barokowy ołtarz z tryptykiem, który przedstawia w środkowej części Ukrzyżowanie. Ponadto w świątyni znajdują się: barokowa ambona i chrzcielnica oraz epitafia Joachima (z 1678 roku) i Adama (z 1731 roku) Podewilsów. Ostatnim niemieckim pastorem był August Pagel. Po II wojnie światowej świątynie przejęli katolicy i poświęcili w grudniu 1947 roku. Obok kościoła znajduje się dawny cmentarz założony w XV wieku. Na cmentarzu znajdują się groby rodziny Stenzel z lat 30-tych XX wieku. Cmentarz komunalny znajduje się w północno – zachodniej części wsi. Powstał najprawdopodobniej w drugiej połowie XIX wieku. Niemiecki cmentarz ewangelicki został zniszczony w latach 60-tych. Obecnie na cmentarzu znajduje się współczesna kaplica.

Po II wojnie światowej w wiosce istniał pomnik poświęcony pamięci żołnierzy radzieckich, którzy polegli w tym rejonie. W latach 90-tych został „przerobiony” na kapliczkę.

Od końca XIX wieku (1897) przez Ostrowiec wiodła trasa kolei ze Sławna do Polanowa. We wsi znajdowała się stacja. Najpierw była to kolej wąskotorowa, a od roku 1934 kolej szerokotorowa. W 1938 roku pociągi pasażerskie kursowały przez Ostrowiec w obie strony pięć razy dziennie. Pociąg trasę Sławno – Ostrowiec pokonywał w 16 minut. W 1945 roku tory kolei do Polanowa zostały rozebrane przez Rosjan.

Wojska radzieckie zajęły wieś 7 marca 1945 roku. Pałac zajęty został przez Rosjan. Później na gruntach majątku i zespołu folwarcznego utworzone zostało państwowe gospodarstwo rolne, które istniało do czasów przemiany ustrojowej lat 90-tych – kiedy to PGR-y masowo upadały. Tworzone były po wojnie ze względów ideologicznych i z takich samych powodów po roku 1990 upadły.

Niemieckie rodziny były stopniowo wysiedlane, choć wiele z nich pracowało w gospodarstwie rolnym jeszcze przez kilka lat. Ostatnie rodziny niemieckie wyjeżdżały z Ostrowca w 1958 roku. Dla dzieci Niemców pracujących przymusowo w gospodarstwach rolnych tworzono w latach 50-tych szkoły podstawowe z niemieckim językiem nauczania. Taka szkoła działała także w Ostrowcu

Szkoła w Ostrowcu istniała już w XVII wieku. Przed pierwszą wojną światową była to szkoła czterooddziałowa zatrudniająca dwóch nauczycieli. Po II wojnie światowej polska szkoła rozpoczęła działalność w 1946 roku. W 1986 roku oddano do użytku nowy budynek szkolny. Obecnie we wsi działa szkoła podstawowa i przedszkole. Szkoła prowadzi muzeum wsi i rolnictwa.

W wiosce działa zespół ludowy „Ostrowianie” założony w 2003 roku. Jego kierownikiem muzycznym jest Jan Świdorski.

Na początku XX wieku wieś zamieszkiwało 851 osób (1905 rok), a w 1939 - 757 osób. Liczba gospodarstw domowych wynosiła wtedy 194. Obecnie we wsi mieszka ponad 850 osób.

Palczewice, gmina Darłowo

Nazwa niemiecka: Palzwitz

Nazwa przejściowa: Przybrzezie

Historia:

Wieś leży w północnej części gminy Darłowo w odległości około 1 kilometra od jeziora Kopań.

Wieś istniała w średniowieczu. W końcu XII wieku należała do klasztoru premonstratensów (norbertanów) ze Słupska. Po reformacji podlegała domenie darłowskiej. Wzmiankowana jest w wykazie folwarków domeny w połowie XVI wieku. Folwark wtedy liczył około 360 hektarów. W połowie XVII wieku poza folwarkiem znajdowały się tu jeszcze dwa zabudowania zagrodników. Na folwarku pańszczyzną obowiązani byli odrabiać chłopcy z Barzowic, Kopnicy i Rusinowa.

Od lat 20-tych XIX wieku Palczewice dzierżawiła rodzina Taucherów. Na folwarku uprawiano zboża i hodowano bydło rzeźne oraz krowy mleczne i świnie. W folwarku znajdował się m.in. traktor, snopowiązałka, młockarnia.

W wiosce istniał park o powierzchni około 2 hektarów założony w końcu XIX wieku. Na jego północnym krańcu znajdował się dwór i zabudowania gospodarcze. Dwór istnieje do dziś.

Nadto we wsi znajdowały się trzy gospodarstwa chłopskie o powierzchni 20, 17,5 i 6 hektarów.

W 1939 roku w wiosce mieszkało 156 osób w 35 budynkach. Istniała też jednoklasowa szkoła.

Wojska radzieckie zajęły wieś 6 marca 1945 roku. Dawny folwark zajmowali przez pięć lat Rosjanie. Później utworzono tu państwowe gospodarstwo rolne. W gospodarstwie pracowali zatrzymani tu Niemcy. Na wyjazd do Niemiec zezwolono im między 1956 a 1958 rokiem. Gospodarstwo zostało zlikwidowane na początku lat 90-tych XX wieku.

W 2009 roku w wiosce mieszkały 94 osoby.

Pałowo, gmina Postomino

Nazwa niemiecka: Alt-Paalow

Nazwa przejściowa: Pałowo

Historia:

Pałowo leży na średniowiecznym trakcie z Darłowa przez Staniewice do Słupska (dziś jest to polna droga). Na północy wsi płynie potok Moszczeniczka wpadający w okolicach Staniewic do Wieprzy. Wieś ma czytelny do dziś kształt owalnicy.

Historia wsi ma średniowieczny rodowód. Założycielem mógł być Jakub Pałowe (wymieniany w dokumencie z 1456 roku). Była to wieś chłopska z majątkiem. Od 1466 roku Pałowo należy do rodu von Belowów. W 1637 roku Hans Caspar von Krockow przez małżeństwo z córką Belowa wchodzi w posiadanie części dóbr belowskich. Wtedy wieś zostaje podzielona na dwie części: część A – należąca do Belowów i część B – należąca do Krockowów.

W 1784 roku - jak podaje Brüggemann - do Pałowa A należy folwark z 2/3 powierzchni wsi, mieszkało tam 8 chłopów. Do Pałowa B – należy 1/3 powierzchni wsi i mieszka tu 3 chłopów i 1 bezrolny.

W 1829 wieś zostaje sprzedana państwu pruskiemu, które zakłada głównie na gruntach majątku B nową wieś Pałówko. Od tego czasu wieś zmienia nazwę na Alt Paalow.

Na przełomie XIX i XX wieku władze pruskie zlikwidowały majątek. Na początku XX wieku Ernst von Below zbudował dwór. Wokół dworu powstał park o powierzchni 3,2 hektara. Do dziś zachował się układ ścieżek i oczko wodne.

Powierzchnia wsi wraz z gruntami wynosiła w 1864 r. 616,7 ha, w 1939 – 613,9 ha. W 1818 roku Pałowo zamieszkiwało 217 osób, w 1871 – 311, w 1905 – 290 i w 1939 – 262. Liczba gospodarstw domowych wynosiła: w 1871 – 60, w 1905 – 51, w 1939 – 59.

Przed 1939 rokiem we wsi była gospoda, restauracja, sklep, młyn, piekarnia, poczta. Mieszkał szewc, krawiec, siodlarz, stolarz, dwóch kowali, cieśla, handlarz bydłem. Istniała jednoklasowa szkoła zbudowana w końcu XIX wieku. Ostatnim nauczycielem niemieckim był Hans Grotewendt. Ostatnim niemieckim sołtysem był Friedrich Granzow. Działał chór mieszany pod kierunkiem nauczyciela Grotewendta oraz 5 - osobowa orkiestra dęta.

Obecny kościół powstał w obrębie placu owalnicowego w 1898 roku (wcześniejszy usytuowany był po przeciwnej stronie obecnego). Budowla w stylu neoromańskim została po wojnie poświęcona 1 września 1945 roku. Obecnie należy do parafii w Sycewicach. Przy kościele znajduje się cmentarz. Na nim zbudowano pomnik poświęcony poległym w I wojnie światowej mieszkańcom Pałowa i Pałówka. Na cmentarzu zachowały się kute krzyże żelazne z lat 30-tych XX wieku.

Armia Czerwona zajęła wieś 8 marca 1945 r.

Wieś w 1950 roku liczyła 238 mieszkańców, a w 2006 roku 235. Liczba gospodarstw domowych wynosi 46, a gospodarstw rolnych 30. W wiosce działa koło gospodyń wiejskich i ochotnicza straż pożarna.

Pałówko, gmina Postomino

Nazwa niemiecka: Neu Paalow

Nazwa przejściowa: Pawłowice

Historia:

Pałówko założone zostało w 1830 roku. Jest to ulicówka, która z czasem – pod koniec XIX wieku - rozrosła się w kształt litery „T”. Od północy graniczy z Pałowem. Przez wieś przebiega droga do Pałowa i Pieszcza.

Powierzchnia wsi wraz z gruntami w 1864 roku wynosiła – 222,2 ha, w 1885 r. 285 ha, a w 1939 – 383,2 ha. Liczba ludności: w 1867 r. – 334, w 1895 – 311, w 1925 - 340, w 1939 – 285 mieszkańców. Liczba gospodarstw domowych wynosiła: w 1871 roku – 67, w 1895 – 64, w 1905 – 62 i w 1939 – 69.

Przed 1939 rokiem w wiosce było 14 gospodarstw do 5 hektarów, 24 do 10 ha, 18 do 20 ha i 1 powyżej 20 ha. W 1936 roku do wsi dotarła energia elektryczna. Podstawą gospodarowania była hodowla bydła i świń. W wiosce znajdowały się duże sady wiśniowoczereśniowe. Istniała gospoda. Mieszkali: młynarz, dwóch stolarzy, kowal, krawiec, cieśla, szewc, kołodziej, handlarz rowerów. Ostatnim sołtysiem niemieckim był Karl Müller. Działała jednoklasowa szkoła. Ostatnim niemieckim nauczycielem był Karl Töpfer.

Ewangelicka ludność należała do parafii w Pałowie.

We wsi dominuje zabudowa zagrodowa. Domy mieszkalne usytuowane są przy drodze wiejskiej, a budynki gospodarcze zajmują boki i tył podwórza.

Wojska radzieckie zajęły wioskę – podobnie jak Pałowo - 8 marca 1945 r.

Liczba ludności w wiosce w 1950 roku wynosiła – 148 osób, a w 2006 – 162. Liczba gospodarstw domowych wynosiła 33, a gospodarstw rolnych – 25.

W wiosce znajduje się sklep spożywczo - przemysłowy. Działa ochotnicza straż pożarna.

Paproty, gmina Malechowo

Nazwa niemiecka: Parpart

Nazwa przejściowa: Stare Paprotki

Pierwsza wzmianka: 1262

Historia:

Wioska leży 3 kilometry na południowy wschód od Malechowa przy drodze, która łączy Malechowo z Polanowem. Wieś składa się z dwóch części: północnej - zwartej zabudowy wokół nawsia i południowej z zabudową zagrodową.

Pierwszy raz w źródłach pojawia się w 1262 roku. Kilka lat później (1271) książę Warcisław podarował wieś cystersom z Bukowa Morskiego. Do zakonu należała do reformacji. Następnie przejęta została przez rodzinę książęcą i weszła w skład domeny darłowskiej.

Brüggemann podaje, że w 1784 roku w wiosce było 11 gospodarstw chłopskich, 3 gospodarstwa budników oraz gospodarstwa sołtysa i nauczyciela. We wsi stało 16 domów. Była to wieś chłopska.

Liczyła zarówno w XIX wieku jak również w roku 1939 około 1040 hektarów. W 1818 roku mieszkały tu 164 osoby, w 1864 - 521, w 1905 - 501 i w 1939 - 443 mieszkańców. Liczba domów wynosiła w 1871 - 106 i w 1939 - 105. Przeważały budynki w konstrukcji szachulcowej.

Pod koniec XIX wieku powstały tu 4 niewielkie majątki liczące ponad 50 hektarów powierzchni. Największy liczył 67,5 hektara i należał do Erwina Wetzela. 7 gospodarstw liczyło od 20 do 50 hektarów, 13 od 10 do 20 hektarów i 21 do 10 hektarów.

Przed II wojną światową w wiosce była gospoda ze sklepem kolonialnym, drugi sklep kolonialny, działali rzemieślnicy, m.in. ślusarz i stolarz. Prowadziło działalność stowarzyszenie sportowe, w ramach którego były sekcje piłki nożnej, gimnastyki i lekkoatletyczna. Ostatnim niemieckim sołtysiem był Otto Totzke.

W Paprotach była jednoklasowa szkoła, a od 1931 roku po połączeniu ze szkołą w Paprotkach - dwuklasowa. Ewangelicy mieszkańcy należeli do parafii w Malechowie.

W połowie XIX wieku założony został w południowo - zachodniej części wsi cmentarz. Od zakończenia II wojny światowej jest nieczynny. Zachowały się fragmenty nagrobków z początku XX wieku. Na cmentarzu stał pomnik poświęcony pamięci mieszkańców, którzy

polegli w I wojnie światowej. Zachował się fragment pomnika. Na cokole zachowały się wyryte napisy i nazwiska poległych.

Wojska radzieckie zajęły wieś 7 marca 1945 roku.

We wsi działa wioska tematyczna. W Paprotach to wioska Labiryntów i Źródeł. Odbывают się tu również plenery wikliniarskie.

Obecnie w Paprotach mieszka około 150 osób.

Paprotki, gmina Malechowo

Nazwa niemiecka: Neu Parpart

Nazwa przejściowa: Nowe Paprotki

Historia:

Jest to niewielka osada powstała w XIX stuleciu na gruntach wsi Paproty. Położona jest około 1,5 kilometra na zachód od Paprot. W XX wieku osada się rozbudowała. Liczyła 21 gospodarstw. Największe gospodarstwa liczyły od 12 do 15 hektarów.

Obecnie mieszka tu 36 osób (2011)

Pęciszewko, gmina Darłowo

Nazwa niemiecka: Petershagen

Nazwy przejściowe: Pęciszewo, Pęciszewo, Piotrkowo i Pleciszewko.

Historia:

Wieś leży w gminie Darłowo i graniczy z zabudowaniami Porzecza. Najprawdopodobniej założyli ją Święcowie. Następnie stała się własnością księżęcą i należała do urzędu darłowskiego.

Folwark w Pęciszewku powstał w połowie XVI wieku. Obowiązek pracy pańszczyźnianej mieli tu nie tylko chłopci z tej wsi, ale i z Porzecza i Jeżyc. W połowie XVII wieku Pęciszewko dzierżawił Joachim Schünemann.

W końcu XVIII wieku – jak podaje L. Brügemann – we wsi poza folwarkiem mieszkał pastor i kościelny. We wsi był kościół (należeli do niego mieszkańcy Jeżyc, Porzecza i Jeżyczek). O kościele – czasie powstania i lokalizacji – nic nie wiemy. W drugiej połowie XIX wieku jego rolę przejął nowo zbudowany kościół w Jeżycach.

Na przełomie XIX i XX wieku w skład folwarku wchodził dwór, park, 2 duże stodoły oraz 7 domów robotników folwarcznych. Hodowano tu krowy mleczne, a mleko odstawiano do mleczarni w Darłowie.

W folwarku mieszkał kowal, stelmach, ogrodnik, nadzorca, 4 robotników oraz rządca czuwający nad wszystkimi pracami folwarcznymi. Ostatnim dzierżawcą majątku w Pęciszewku był Böldeke. Folwark usytuowany był wzdłuż drogi głównej. Obecnie we wsi mieszka około 110 mieszkańców.

Pękanino, gmina Malechowo

Nazwa niemiecka: Panknin.

Historia:

Pierwotnie była to ulicówka, która została rozdzielona na dwie części przez przebiegającą przez nią drogę. Obecnie to droga krajowa prowadząca z Gdańska do Szczecina o dużym natężeniu ruchu.

Wieś powstała w średniowieczu. W 1270 roku książę Warcisław podarował ją cystersom z Bukowa Morskiego. Do czasów reformacji należała do opactwa bukowskiego. Następnie podlegała książętom pomorskim, a później domenie darłowskiej.

Jak podaje Brüggemann – w 1784 roku – wieś liczyła 10 gospodarstw chłopskich, jedno półchłopskie i jedno leśne. Mieszkali tu także: jeden zagrodnik i 4 budników. W wiosce stało 18 domów.

W następnym stuleciu z gruntów wiejskich wyodrębniono 3 duże gospodarstwa. W latach 20-tych XX wieku największe liczyło ponad 83 hektary i należało do Paula Völкера, dwa pozostałe liczyły - 80 hektarów (należało do Antona Kruckowa) i 78 hektarów (należało do Otto Tietza). 33 gospodarstwa liczyły do 5 hektarów powierzchni, 15 do 10 hektarów, także 15 do 20 hektarów i 16 powyżej 20 hektarów.

We wsi działały liczne stowarzyszenia: weteranów wojennych, kobiet, śpiewacze (chór), sportowe, straży pożarnej, charytatywne. W latach 20-tych XX wieku powstał tu pomnik poświęcony pamięci mieszkańców wsi, którzy zginęli w I wojnie światowej. Obecnie pomnik zwieńczony jest figurą świętego.

Przed 1939 rokiem znajdowała się w wiosce gospoda i sklep kolonialny, mleczarnia do której przywożono mleko z sąsiednich miejscowości, poczta, kasa pożyczkowa, młyn. Mieszkali także liczni rzemieślnicy.

W 1864 wieś wraz z gruntami liczyła 1203 hektary, a w 1939 roku 1208 hektarów. W 1819 roku mieszkało tu 198 osób, w 1864 – 439, w 1885 – 476, w 1925 - 503 (najwięcej w historii wsi), a w 1939 ro-

ku – 418 osób. W 1871 roku we wsi stało 91 domów, w 1905 – 107, a w 1939 - 106.

Pierwszy budynek szkolny powstał w 1813 roku, choć nauczanie w domach chłopskich odbywało się już w XVIII wieku. Szkoła została ze względu na wzrost liczby dzieci rozbudowana w 1855 roku. Przed II wojną światową działała tu jednoklasowa szkoła, a ostatnim niemieckim nauczycielem był Willi Block. Do szkoły chodziło wtedy około 50 uczniów.

Wojska radzieckie zajęły wieś z 6 na 7 marca 1945 roku.

Po wojnie działała we wsi szkoła podstawowa zlikwidowana z powodu niewielkiej liczby dzieci. Znajduje się tu filia gminnej biblioteki, działa ochotnicza straż pożarna. We wsi mieszka około 400 osób.

Pięćmiechowo, gmina Malechowo

Nazwa niemiecka: Badelhörne

Historia:

Osada leży około pół kilometra na północny zachód od Przystaw. Założona została w XIX stuleciu na gruntach majątku w Przystawach. Rozbudowała się w XX wieku. Obecnie (2011) liczy około 50 mieszkańców

Pieńkowo, gmina Postomino

Nazwa niemiecka: Pennekow

Nazwa przejściowa: Pieńkowo Stare

Pierwsza wzmianka: 1308

Historia:

Pieńkowo to wielodrożna ulicówka leżąca przy drodze Darłowo – Ustka. Grunty wioski graniczą z Chudaczewem, Królewem, Wilkowicami i Postominem.

Dzieje Pieńkowa sięgają średniowiecza. Od XIV stulecia do 1945 roku wieś należała do rodziny von Below, która była właścicielem także sąsiednich wsi: Pałowa, Postomina, Pieszca.

W 1784 roku w Pieńkowie były dwa folwarki. Mieszkało 17 chłopów, 6 chałupników, nauczyciel. Była także kuźnia. Do Belowów należał folwark Seehof (Stawiska), Kleinwaldhof, Heinrichsfelde (Budziesław) oraz Pieńkówko i cegielnia Nowe Pieńkówko (Mszana). Folwarki razem ze wsią miały 36 gospodarstw.

Przed II wojną światową majątek należał do Sybille Schach von Wittenau z domu Below. Miał 818 hektarów, w tym 529 ha pól uprawnych, 49 ha łąk oraz 220 ha lasów.

We wsi były 43 gospodarstwa poniżej 10 ha, 30 od 10 do 20 ha oraz 6 powyżej 20 ha. Była to wtedy jedna z większych wsi w okolicy. Głównym zajęciem rolników była hodowla krów mlecznych. Mleko odstawiano do mleczarni w Masłowicach.

Pieńkowo zamieszkiwało w 1939 roku 701 mieszkańców (w 1818 – 336, w 1871 – 825, w 1905 - 774, w 1925 – 848). Wieś liczyła 164 gospodarstwa. 136 mieszkańców zatrudnionych było w rzemiośle i przemyśle. Najwięcej osób pracowało w cegielni w Nowym Pieńkoku. We wsi była gospoda ze sklepem, 2 młyny, kuźnia. Mieszkał cieśla, 2 młynarzy, 2 murarzy, 2 kołodziei, 3 stolarzy, 3 kowali, 3 szewców, 2 ogrodników, piekarz, rzeźnik i wielu innych rzemieślników. Działało stowarzyszenie weteranów wojennych i sportowe oraz szkoła.

Kościół znajdował się w środku wsi. Zbudowany został w XVII stuleciu - do starszej, XV-wiecznej wieży - dobudowano nową nawę. Wyposażenie kościoła pochodzi głównie z XVIII wieku. Cmentarz przykościelny pochodzi z XVI wieku. Zachował się tu cokół pomnika poświęconego pamięci mieszkańców, którzy polegli w I wojnie światowej. Na przelomie XIX i XX wieku założono cmentarz wiejski. Znajduje się na nim niewielka kaplica pochodząca z tego samego okresu.

Kompleks pałacowo - parkowy i folwarczny znajduje się w centrum wsi.

Heinrich Friedrich von Below w 1851 roku wybudował pałac w Stawiskach (Seehof). Obecnie to część Pieńkowa. Jego wnuk Gerhard Heinrich Philipp von Below, w latach 1892-1906 starosta sławieński, wznosił nowoczesną siedzibę z wykorzystaniem części starego domu. Budowę ukończono w 1907 roku. Po II wojnie światowej mieścił się tu Państwowy Ośrodek Hodowli Zarodowej. Mieścił się w nim także dom kultury i biblioteka. Obecnie stanowi własność prywatną.

Wojska radzieckie wkroczyły do Pieńkowa 8 marca 1945 roku. Ludność niemiecka wysiedlona została w grudniu tego samego roku. Obecnie jest to jedna z większych wsi w gminie licząca około 700 mieszkańców.

We wsi przez 40 lat działała szkoła podstawowa i zakład doskonalenia zawodowego. Od 2007 roku działa Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju i Aktywności Pieńkowo-Pieńkówko „Razem Lepiej”. To tutaj powstał przed laty pomysł utworzenia kapeli ludowej „Pieńkowanie”, czy wydawani miesięcznika „Szept Postomina”.

Pieńkówko, gmina Postomino

Nazwa niemiecka: Neu Pennekow

Nazwa przejściowa: Pieńkówko Nowe

Pierwsza wzmianka:

Historia:

Jest to wieś położona 2,5 kilometra na południe od Pieńkowa. Wioska jest typową ulicówką z zagrodami po obu stronach drogi wiejskiej. Powstała jako kolonia Pieńkowa w XVIII wieku. Wg Brüggemanna w końcu XVIII wieku były tu 4 zagrody związane zapewne z folwarkiem w Pieńkowie. W XIX wieku miejscowość rozbudowana została o kilka zagród.

Pieszcz, gmina Postomino

Nazwa niemiecka: Peest.

Nazwy przejściowe: Piasto, Piastko

Historia:

Pieszcz leży około 7 kilometrów na północ od drogi Szczecin – Gdańsk i graniczy z gruntami wsi Pałowo, Gać, Krzemienica i Tyn. Przez całą długość wsi płynie Moszczeniczka.

Wieś na rodowód średniowieczny. Od 1335 roku wymieniana jest jako siedziba rodu von Below. W XV wieku Klaus von Below dokonuje podziału wsi na dwa majątki. Większy „A” – obejmujący teren obecnego pałacu oraz południową część wsi otrzymuje jego syn Schier. Majątek „B” utworzony w północnej i zachodniej części wsi otrzymuje Gerd.

W wyniku rodzinnych koligacji w XVII wieku majątek „A” znalazł się w rękach rodziny von Krockow, a następnie rodziny Reinholdów. W połowie XIX wieku powstaje nowy dwór, który w 1904 roku zostaje rozbudowany. Po II wojnie światowej stacjonowali tam żołnierze Armii Radzieckiej, a w latach 50-tych przerobiono go na magazyn zbożowy. Dziś istnieją tylko ruiny zabudowań gospodarczych.

Ostatnim właścicielem majątku Pieszcza „A” przed 1945 rokiem był Hans von Krockow.

Pieszcza „B” pozostawał w rękach rodziny von Below do 1847 roku, kiedy to został sprzedany Johannowi Zaruke. Później zmieniali właściciele wiele razy. Pod koniec I wojny światowej zakupił go kapitan Joachim Deicke zmarły w 1945 roku. Dwór tego majątku znajdował się w północnej części wsi. Powstał w XVIII wieku, a przebudowany został w końcu wieku XIX. Obecnie pełni funkcje mieszkalne.

Oba dwory miały wieloboczne podwórza, po kilka budynków gospodarczych oraz kilkuhektarowe parki.

Wieś była wsią chłopską i kościelną, związaną z majątkami ziemskimi. Miała kształt owalnicy. W końcu XVIII wieku liczyła 53 domy. Nad rzeką Moszczeniczką były trzy mosty. Rzeka napędzała dwa młyny, tartak i kuźnię. W środku wsi rozciągał się na długości około 1,5 kilometra długi staw. Była to w owym czasie duża wieś. W 1818 roku Pieszcza liczył 536, a w 1905 roku 959 mieszkańców i 179 budynków mieszkalnych.

Ludność wsi była wyznania ewangelickiego. Kościół zbudowano w XV wieku. Jest to jednonawowa bryła z dwoma kaplicami. W kościele istniały loże patronów oraz krypty rodzin von Below i von Krockow. Probostwo posiadało po południowo-zachodniej stronie kościoła solidne zabudowania, które w 1941 roku spłonęły. Jeszcze kilka lat po wojnie w kościele odprawiano nabożeństwa dla ewangelików z Pieszcza i ościennych wsi. Od końca XIX wieku cmentarz znajdował się przy drodze do Pałowa (dziś znajduje się tam część zniszczonych nagrobków).

W księdze parafii Pieszcza z 1584 roku istnieje wzmianka o nauczaniu katechizmu i przygotowaniu do konfirmacji. W XIX stuleciu (a być może i wcześniej) z pewnością istniała we wsi szkoła. W roku szkolnym 1916/1917 uczęszczało do niej 140 dzieci. Nowy budynek szkoły zbudowano na przełomie lat 20 i 30-tych XX wieku w centrum wsi. Przy niej znajdowały się mieszkania dla nauczycieli.

W 1939 roku we wsi był urząd pocztowy, dwa zajazdy ze sklepami, dwie piekarnie, rzeźnia ze sklepem, cegielnia, dwa wiatraki, jeden młyn wodny, zakład budowlany, oddział kasy oszczędnościowej.

Byli także liczni rzemieślnicy, m.in.: 2 szewców, 2 krawców, 2 młynarzy, kowal, stolarz, kołodziej, instalator urządzeń elektrycznych.

17 chłopów posiadało gospodarstwa poniżej 10 hektarów, 13 zaś powyżej 10 ha. Wieś wraz z gruntami liczyła 1902 hektary. Mieszkało w niej 720 osób. Liczba budynków mieszkalnych liczyła 191. W majątkach hodowano krowy mleczne, konie, owce oraz prowadzono hodowle ryb. Wysiewano: żyto, owies, jęczmień i koniczynę.

Przed II wojną światową do majątku Pieszcz „A” należały osady Eichenrode (obecnie Chełmki), Ziegelei (obecnie Glinka), gdzie znajdowała się cegielnia, Louisenhof (obecnie Niesiedlin), gdzie była owczarnia, Prettmín (obecnie Przetmino), gdzie była spółka pasterska oraz Hammermühle (obecnie Tłuki), gdzie był młyn wodny, tartak spalony w 1940 roku oraz nieduży dworek z zabudowaniami gospodarczymi. Do majątku Pieszcz „B” należała Henningswalde (obecnie Ilnica), gdzie było 5 zagród chłopskich.

Wojska radzieckie wkroczyły do Pieszcz 8 marca 1945 roku. Duża część mieszkańców Pieszcz musiała pracować w gospodarstwie rolnym założonym przez Armię Czerwoną. Ostatnie rodziny niemieckie wyjechały ze wsi dopiero w drugiej połowie lat 50-tych.

Pieszcz stał się wsią PGR-owską. Upadek gospodarstw rolnych na początku lat 90-tych spowodował ubożenie mieszkańców.

Liczba ludności w powojennym Pieszczu wynosiła: w 1950 roku - 509, a w 2006 – 516 osób. Liczba gospodarstw domowych wynosi 126, a gospodarstw rolnych 28. We wsi działa ochotnicza straż pożarna, są dwa sklepy, świetlica, działa szkoła podstawowa i gimnazjum, zbudowano nowy cmentarz i dom przedpogrzebowy, a także boisko sportowe „Orlik”.

Podgórki, gmina Malechowo

Nazwa niemiecka: Deutsch Puddiger

Nazwy przejściowe: Podgórski, Podgóry

Pierwsza wzmianka: 1321

Historia:

Podgórki leżą dwa kilometry na zachód od Ostrowca przy drodze prowadzącej do Malechowa. Wioska składa się z zespołu pałacowo – parkowego z folwarkiem oraz wsi o układzie ulicówki.

Wieś ma korzenie średniowieczne. W źródłach wymieniana jest już w 1321 roku. (wymienia się Martinusa Podgura – mógł on być właścicielem wioski). W 1325 roku stanowiła własność Berndta Heyde-

brecka i w rękach tej rodziny pozostawała do XVIII wieku. Następnie majątek przejęła rodzina Podewilsów z Ostrowca.

Rudolf Muchow, Pałac w Podgórkach, litografia, 1924

W 1784 roku – jak podaje w opisie miejscowości Pomorza L. Brüggemann - we wsi oprócz folwarku było 9 gospodarstw chłopskich, nauczyciel, który posiadał gospodarstwo rolne oraz 9 rodzin kolonistów. Stało też 16 domów.

W 1844 roku Podewilsowie sprzedali Podgórkę właścicielowi Żegocina Gustawowi von Blumenthalowi. W rękach tej rodziny majątek znajdował się do 1945 roku. Pod koniec XIX stulecia w zespole folwarcznym zbudowany został pałac. Zespół pałacowy znajduje się we wschodniej części wsi. Park pałacowy założony został w połowie wieku XIX i zajmował obszar około 7 hektarów. Park jest dość dobrze zachowany.

Folwark w latach dwudziestych liczył 597 hektarów, w tym 273 hektary pól, 131 hektarów łąk i 150 hektarów lasu. Hodowano w nim krowy mleczne, świnie, uprawiano ziemniaki.

Po wojnie w pałacu mieścił się ośrodek rolny, ośrodek wypoczynkowy zakładu porcelany stołowej z Jaworzyny Śląskiej, a następnie ośrodek szkolno – wychowawczy.

Przed 1945 rokiem w pałacu spotykali się na plenerach malarze. Do tych tradycji powrócono w 2000 roku organizując w nim plenery artystyczne dla młodzieży.

W 2012 roku zlikwidowano ośrodek szkolno-wychowawczy motywując to względami ekonomicznymi.

Na przełomie XV i XVI wieku zbudowano kościół, który usytuowany jest na niewielkim wzgórzu na południu wsi. Przez katolików został przejęty w lipcu 1947 roku. Obecnie należy do parafii w Ostrowcu. Charakterystycznymi elementami kościoła w Podgórkach są koła młyńskie wmurowane w wieże.

Przy kościele znajduje się niewielki - pochodzący z przełomu XV i XVI wieku - cmentarz. Cmentarz otoczony został kamiennym murem. Zachowały się nieliczne mogiły z XIX i XX wieku, m.in. grób rodziny Schlieffenów. Przy kościele po I wojnie światowej wzniesiono pomnik poświęcony pamięci mieszkańców wsi, którzy zginęli w walkach 1914-1918. Dziś tablice z ich nazwiskami nie istnieją.

Drugi wiejski ewangelicki cmentarz położony jest w południowo – zachodniej części wsi. Założony został w połowie XIX stulecia i ma około 1 hektara powierzchni. Był miejscem pochówków mieszkańców Podgórek, Żegocina i Świącianowa. Zachowały się fragmenty nagrobków.

W wiosce istniała szkoła jednoklasowa z mieszkaniem dla nauczyciela. Nowy budynek powstał w 1910 roku. Do szkoły uczęszczało około 30-35 dzieci. Ostatnim niemieckim nauczycielem był Walter Gerth.

Ponadto znajdowała się we wsi gospoda z salą taneczną, mieszkał kowal i kołodziej.

W 1818 roku w wiosce mieszkało 157 mieszkańców, w 1895 - 262, w 1939 - 252. Obecnie mieszka tu około 200 osób. W 1871 roku były we wsi 32 gospodarstwa, a w 1939 – 65.

Ostatnim niemieckim właścicielem majątku była Annette von Blumenthal.

W 1897 roku w Podgórkach urodził się Kurt Schwerdtfeger, niemiecki rzeźbiarz i pedagog. Studiował w Bauhausie w Weimarze m.in. u W. Kandinskiego. Pracował jako pedagog w Szczecinie, a po II wojnie światowej w Alfeld w tamtejszej Wyższej Szkole Sztuki. Tworzył w wielu materiałach, m.in. w kamieniu, brązie, glinie, betonie. Zmarł w 1966 roku. W Koszalinie znajdują się na budynku dawnego oddziału Banku Pomorskiego (obecnie ulica Zwycięstwa 42) cztery płaskorzeźby jego autorstwa. Reliefy przedstawiają ludzi różnych zawodów, przy ich codziennej pracy - murarzy, rybaków, chłopów przy żniwach, pracowników przemysłu.

Wojska radzieckie zajęły wieś na początku marca 1945 roku. Część niemieckich mieszkańców wysiedlono, natomiast niektórzy przymusowo zatrudnieni byli w państwowym gospodarstwie rolnym. Wyjechali dopiero w 1957 roku.

Pomiłowo, gmina Sławno

Nazwa niemiecka: Marienthal.

Nazwy przejściowe: - Marianowo, Pomoino

Historia:

Pomiłowo oddalone jest około 3 kilometry od Sławna. Sąsiaduje z Kwasowem i Bobrowiczkami. Ukształtowany w XIX wieku układ wsi - widlica - zachowany został do dziś.

Wieś powstała w XIX stuleciu, około roku 1820, przypuszczalnie na gruntach majątku w Kwasowie. Jest typową osadą kolonizacyjną z okresu reform rolnych Steina-Hardenberga. Składała się z 25 jednorodnych, wzniesionych w technice ryglowej zagród. Budynek mieszkalny miał 8x12 metrów, podwórze znajdowało się od ulicy, z prawej strony była stodoła, z lewej budynek inwentarski.

W wiosce istniała szkoła . Po I wojnie światowej wyburzono stary budynek i postawiono nowy. Ostatnim niemieckim nauczycielem był

Ernst Rätzke. Szkoła działała także przez wiele lat po wojnie. Z czasem została zlikwidowana w ramach powoływania szkół zbiorczych.

Od 1897 roku przez wieś przechodziła linia kolejowa łącząca Sławno z Polanowem. Najpierw była to kolej wąskotorowa, przystanek znajdował się naprzeciw szkoły, a od 1934 roku szerokotorowa. Po I wojnie światowej powstały nowe budynki. W 1923 roku wieś zelektryfikowano. W wiosce był punkt pocztowy, gospoda z salą wiejską, działał związek śpiewaczy i sportowy. Cegielnia znajdowała się w znacznej odległości na południe od zabudowań wiejskich. W 1864 roku wieś liczyła 227 mieszkańców, w 1905 – 181, a 1939 roku mieszkały tu 173 osoby. W 1939 roku w wiosce było 33 gospodarstwa i 43 budynki.

We wsi znajdował się pomnik poświęcony pamięci poległych w I wojnie światowej. Ewangelicy mieszkańcy należeli do parafii w Kwasowie.

Wojska radzieckie zajęły wieś 8 marca 1945 roku. Pierwsze rodziny polskie przyjeżdżały do wsi na przełomie lipca i sierpnia 1945 roku. Część Niemców wysiedlono w październiku 1945 roku, a część niemieckich mieszkańców wsi pracowała w gospodarstwie rolnym w Kwasowie. Wyjechali do Niemiec dopiero w 1957 roku.

Po 1945 roku Pomiłowo stało się wioską rolników indywidualnych. W końcu 2005 roku liczyło około 160 mieszkańców.

W wiosce otwarto w 2012 roku Centrum Promocji Rzeki Wieprzy.

Porzeczce, gmina Darłowo

Nazwa niemiecka: Preetz

Pierwsza wzmianka: 1267

Historia:

Wieś ma rodowód XIII-wieczny. Pierwsza wzmianka o niej pochodzi z 1267 roku i mówi o tym, że biskup kamieński podarował ją klasztorowi cystersów w Bukowie Morskim. Do czasów reformacji wieś należała do opactwa cystersów. Później stała się własnością księżęcą i podlegała urzędowi darłowskiemu. W tym czasie mieszkało tu 11 chłopów, 4 zagrodników (wśród nich kowal), 5 chałupników oraz wolny od służby pańszczyźnianej sołtys.

Chłopi musieli pełnić służbę pańszczyźnianą na rzecz Darłowa, m.in. dostarczali mleko.

W czasie wojen napoleońskich mieszkańcy musieli utrzymywać przechodzące przez wieś oddziały wojska. Po uwłaszczeniu na początku XIX wieku wieś zaczęła się rozwijać.

W 1818 roku w wiosce mieszkało 306 osób, a w 1939 – 341. Wieś wraz z gruntami liczyła 1028 hektarów. Liczba domów w 1871 wynosiła 55, a w 1939 roku – 76.

Mieszkańcy zajmowali się rolnictwem – uprawiali zboża (głównie zboża ozime), hodowali bydło (krowy mleczne), świnie i konie. Łowili także ryby w rzece o nazwie Grabowa. 12 dużych gospodarstw miało po 45-50 hektarów powierzchni.

W wiosce istniała jednoklasowa szkoła.

Rosjanie zajęli wieś 6 marca 1945 roku. W Porzeczcu mieszka obecnie około 175 mieszkańców

Postomino, gmina Postomino

Nazwa niemiecka: Pustamin

Nazwa przejściowa: Postamino

Pierwsza wzmianka: 1301

Historia:

Wieś leży w północno-wschodniej części powiatu sławieńskiego, oddalona o 16 kilometrów od Sławna, na rozwidleniu dróg Darłowo – Słupsk i Sławno – Ustka. Teren wsi jest płaski, a wieś ma wąski kształt (ulicówka) i ciągnie się na długości ponad 1,5 kilometra.

Postomino było wsią mieszaną – składało się z majątku i licznych zagród chłopskich. Najstarsza część wsi znajduje się w rejonie kościoła i nieistniejącego dworu.

Okolice Postomina są bardzo starym obszarem osadniczym. W 1329 roku Postomino i okolice otrzymał jako lenno Gerd von Below. W 1798 roku Paul Jakob von Below sprzedaje wioskę staroście ze Sławna Wendelinowi von Bilfinger. W 1908 roku małżeństwo Fritza von Denzin i Gabriele von Below adoptują bratanicę – Erikę von Below, która do 1945 roku była właścicielką wsi.

Wieś kilkakrotnie niszczyły wielkie pożary (m.in. w 1819, 1847, 1868, 1898 r.).

W okolicy przeważają grunty uprawne, jest mało łąk i pastwisk. Ziemia należy do dobrej klasy i umożliwia uprawę: żyta, ziemniaków, buraków, rzepaku, pszenicy. Gospodarstwo na majątku osiągało najwyższe plony w regionie. Hodowano tu bydło i trzodę chlew-

ną, a także konie. Właściciel majątku w okresie międzywojennym posiadał 70 koni, 25 źrebiąt, 100 krów mlecznych, 100 sztuk jałowizny i 500 tuczników. Stado bydła mlecznego należało do najlepszych w powiecie. W 1940 roku osiągnano 3915 litrów mleka i 133 kg tłuszczu od jednej krowy. Na 857 hektarach pracowały 4 traktory. W skład majątku wchodziło 621 ha ziemi ornej, 28 hektarów pastwisk, 69 hektarów łąk, 74 hektary wyrębów drewna, 61 hektarów nieużytków i dróg, 3,5 hektara wód oraz folwarki w Kłośniku (niem. Niederland) – mieszkało tu 10 rodzin (62 osoby) i Wykrotach (niem. Grünhof) - mieszkało tu 13 rodzin (59 osób) . Majątek posiadał cegielnię.

Pałac z końca XVIII wieku, przebudowany w wieku XIX znajdował się w południowo - wschodniej części wsi. Otoczony był parkiem w stylu angielskim o powierzchni 3,9 hektara, z cennym drzewostanem. Dziś już nie istnieje, a dawny układ parku uległ zatarciu. Zachowały się jedynie zarysy dwóch alei – bukowej, która prowadziła do pałacu oraz lipowej, która ukośnie przecinała park.

W XIX wieku rozwijająca się wieś uzyskała lepsze połączenia drogowe ze Sławnem, Darłowem i Ustką. W 1893 roku powstała szosa ze Sławna przez Staniewice do Postomina.

Połączenie kolejowe ze Sławnem i Ustką uzyskało Postomino w 1911 roku. Trasa wiodła ze Sławna przez Radosław, Staniewice, Postomino, Marszewo i Złakowo. 18 - kilometrową trasę pociąg w 1914 roku pokonywał w 36 minut. Stacja kolejowa znajdowała się około 500 metrów na południowy zachód od krańca wsi za szosą do Pieńkowa. Malowniczo zaprojektowany, murowany i otynkowany budynek dworca składał się z dwóch skrzydeł – parterowego i piętrowego. Obok dworca stały małe budynki pomocnicze oraz wieża ciśnień.

W XX wieku wieś rozwijała się prężnie. W 1939 roku mieszkało tu 706 osób (dla porównania: w 1818 – 416, 1905 – 795, 1925 – 822), w tym 73 rzemieślników, 43 handlowców, 38 urzędników, 319 robotników, 44 rolników, 32 pracowników majątku, w tym leśniczy, zarządca, dojarz, inspektor, ogrodnik, księgowy, kołodziej, kowal. We wsi było 5 małych gospodarstw poniżej 5 hektarów, 5 do 10 hektarów, 3 do 20 i 12 powyżej 20 hektarów. Podstawową działalnością tych gospodarstw była – podobnie jak majątku – produkcja mleka i

hodowla trzody chlewnej. Mleko dostarczano do mleczarni w Możdżanowie.

W Postominie było znacznie więcej zakładów rzemieślniczych, niż w innych miejscowościach powiatu. Były też dwie karczmy ze sklepami wielobranżowymi, stacja paliw, młyn, drogeria, sklep tekstylny. Urzędowali: lekarz, weterynarz, dentysta, który dwa razy w tygodniu dojeżdżał z Darłowa, urzędnicy kolejowi i gminni, pocztowcy i drogowcy. Ponadto we wsi działały: kasa pożyczkowo-oszczędnościowa, zakłady maszyn rolniczych, naprawy rowerów i maszyn do szycia, rzeźnik, fryzjer, kowal, 2 murarzy, malarz, 2 stolarzy, 3 krawców, 2 szewców, rymarz, siodlarz. Był też posterunek żandarmerii i 2 dozorców dróg. Od 1864 roku funkcjonowała tu poczta. Istniał związek śpiewaczy, związek weteranów wojennych, związek rowerowy i ochotnicza straż pożarna.

Pierwsza wzmianka o szkole pochodzi z 1751 roku. Była to jednoklasowa szkoła przykościelna, w której uczył kościelny. W 1800 roku liczba uczniów wynosiła 50. Ze względu na dużą liczbę dzieci drugą klasę uruchomiono w 1851 roku. W 1876 do szkoły uczęszczało 90 uczniów, w 1900 roku 132, w 1914 - 149, w 1934 – 132. W 1861 roku oddano do użytku nowy, dwuklasowy budynek szkolny. Znajdował się naprzeciwko domu inspektora, w dolnej części wsi. Były tam dwa mieszkania dla nauczycieli i obok boisko. Szkoła posiadała też ziemię, którą wydzierżawiała. Oprócz gotówki za dzierżawę nauczyciele otrzymywali masło, mleko i zboże jako dodatek do pensji. W 1876 roku oficjalnie zatwierdzono dwa etaty szkolne.

W 1866 roku po raz pierwszy uregulowano ogólnie kwestię wynagradzania nauczycieli. Dostawał on 269 talarów i dodatkowo miał bezpłatne mieszkanie i opał. Drugi nauczyciel zarabiał 220 talarów.

Od 1888 roku nauczycielem był Robert Kohlhoff, który pracował do roku 1917. Był twórcą chóru i stowarzyszenia weteranów wojennych (Kriegerverein), w latach 1818-1932 nauczycielem był Gustaw Bwersdorff, a od 1933 roku Fritz Papenfuss.

Pierwszy kościół w Postominie istniał już prawdopodobnie w średniowieczu. Obecny zbudowany został w XIX wieku (1882) na miejscu poprzedniego, który uległ zniszczeniu w pożarze. Kościół zbudowany jest w stylu neobarokowym bez wyodrębnienia prezbiterium. Wieża nadbudowana jest na nawie kościoła. Dach dwuspadowy, kryty dachówką. W kościele pozostało stare wyposażenie – oł-

tarz barokowy i ambona, sześciokątna chrzcielnica, grupa przedstawiająca Marię, Jana i Chrystusa na Krzyżu oraz późnogotycki kielich. Po I wojnie światowej zamontowano w kościele nowe dzwony. Zbudowana w 1869 roku plebania spłonęła podczas dużego pożaru wsi w 1879 roku. W latach 1817-1863 kościół był kościołem filialnym parafii w Marszewie. Później był kościołem zbiorczym, któremu podlegały kościoły filialne w Pieńkowie i Marszewie.

Do 1946 roku był to kościół ewangelicki. Ostatnim pastorem był Samuel Jobst (nazwiska pastorów znane są od 1594 roku). Po wysiedleniu mieszkańców pochodzenia niemieckiego kościół przejęli katolicy. Kościołowi nadano imię św. Floriana. Parafię w Postominie ustanowiono w 1973 roku. Pierwszym proboszczem parafii św. Floriana był ks. Franciszek Pacholski. Kościołami filialnymi parafii są świątynie w Marszewie i Pieńkowie.

Obok kościoła znajduje się pomnik poświęcony poległym w I wojnie światowej. Od frontu znajduje się na nim płaskorzeźba ukazująca postać żołnierza kroczącego na boso. Zwieńczenie pomnika jest współczesne – figura Madonny.

Cmentarz wiejski założony w XIX wieku leży przy drodze na Zaleskie. Na terenie cmentarza znajduje się kaplica wzniesiona w połowie lat 90-tych XX wieku w stylu neoromańskim zlokalizowana na wprost wejścia głównego.

W Postominie zachowała się większość dawnej zabudowy zagrodowej. Dominującym typem zagrody chłopskiej były obejścia z regularnym układem prostokątnego podwórza otoczonego dość ciasno budynkami gospodarczymi i mieszkalnym. Przeważał układ, w którym dom mieszkalny był w tyle zabudowy.

8 marca 1945 roku do wsi wkroczyła Armia Czerwona. Prawie cała ludność niemiecka pozostała we wsi. Latem 1945 roku zagrody przejmowane zostały stopniowo przez Polaków. Niemcy opuszczali wieś w 1945, a znaczna część w roku 1946. Ostatni Niemcy wyjeżdżali z Postomina w roku 1955.

Postomino z tamtego czasu tak opisuje jeden z mieszkańców: „Postomino – malowniczy widok przedstawia wieś i okolica Postomina. Sady pełne rumianych owoców, na opustoszałych polach sterczą stogi zbóż. Ludzi tu mało. Wśród nielicznych rodzin niemieckich uwijają się nieliczni osadnicy. Jest ich 10 rodzin. Pierwszym sołtysem zo-

stał Józef Białkowski. Budynek szkolny zajęty przez wojska radzieckie, które przeznaczyły go na szpital”.

Współczesne Postomino jest siedzibą władz gminy. Jest jedną z najprężniej rozwijających się gmin i zajmuje w rankingach czołowe miejsca w kraju. Wójtami byli: Zbigniew Galek, Andrzej Kruczkowski i obecnie Janusz Bojkowski

W 2009 roku Postomino liczyło 631 mieszkańców (w 1950 mieszkało w wiosce 619 osób, w 1960 – 618, w 1970 – 621, w 1980 – 628, w 1990 – 623).

We wsi działa: apteka, zakład opieki zdrowotnej, komisariat policji, Gminna Spółdzielnia „Samopomoc Chłopska”, poczta, bank spółdzielczy, zakład usług transportowych, sklepy spożywczo – przemysłowe. Znajduje się tu szkoła podstawowa i gimnazjum z halą sportową, pełnowymiarowy stadion sportowy, biblioteka gminna – licząca około 13 tys. woluminów oraz dom kultury. Działają koło gospodyń wiejskich i ochotnicza straż pożarna.

Kolonie wokół Postomina:

Dukla (niem. Dudel): zagroda chłopska około 1 km na południe od Pieńkowa

Wykroty (niem. Grünhof) folwark majątku położony 2 km na wschód od Postomina. Do 1784 roku jedna z dwóch siedzib rycerskich. Mieszkańcami byli robotnicy majątku. Hodowano młode bydło i krowy mleczne.

Ciechosław (niem. Hasenkrug) zagroda chłopska 2 kilometry od Postomina przy drodze tuż przed rozwidleniem do Ustki. Prawdopodobnie dawna karczma.

Kłośnik (niem. Niederwold) folwark majątku przy szosie Postomino – Tyn, około 2,5 kilometra od wsi. Założony w połowie XIX wieku. Mieszkańcami byli robotnicy majątku. Hodowano tu przede wszystkim owce. Po wojnie znajdowała się tu cegielnia.

Narząż (niem. Noros): zagroda chłopska 1 km na północ od Postomina przy drodze polnej do Złakowa. Tu znajdował się postomiński młyn.

Postomiński Młyn (niem. Pustaminer Mühle): nieistniejący już wiatrak na północnym krańcu Postomina na Górze Młyńskiej.

Rogacz (niem. Rabenkrug): grupa zagród na południe od Dukli.

Przystawy, gmina Malechowo

Nazwa niemiecka: Pirbstow

Nazwy przejściowe: Pierzchalin i Przystaw

Historia:

Wieś leży przy szosie łączącej Malechowo z Bukowem Morskim. Jest to rozbudowana ulicówka. Jak większość wsi powiatu sławieńskiego miejscowość ma rodowód średniowieczny. W XIII wieku została nadana cystersom z Bukowa Morskiego i była ich własnością do czasu reformacji. Następnie była własnością rodziny książęcej. W XVII wieku przeszła pod zarządek domeny darłowskiej.

L. Brüggemann podaje (1784), że we wsi znajdowały się 24 domy. Było 21 gospodarstw, w tym gospodarstwa nauczyciela i kowala. Mieszkał tu także leśniczy i budnik.

Rudolf Hardow, Kościół w Przystawach, tusz, 1914

W następnym stuleciu wieś się rozbudowała.

W 1818 roku mieszkało tu 289 osób, w 1871 – 613 (najwięcej w historii), w 1905 – 480 i w 1939 roku 421 osób. Powierzchnia wsi wraz z gruntami wynosiła w 1864 roku 643 hektary, a w 1939 - 678,7 hektara. W 1871 roku w wiosce było 113 budynków, w 1905 – 112 i w 1939 - 102 budynki.

We wsi istniał niewielki majątek. Ponadto w latach 30-tych XX wieku był tu sklep kolonialny i gospoda, poczta, dwa młyny: wiatrowy i wodny. Mieszkało kilku rzemieślników. Działała straż pożarna oraz towarzystwo strzeleckie i niewielka strzelnica.

W Przystawach działała również szkoła. Budynek znajdował się pośrodku wsi. Na parterze mieściły się sale lekcyjne, na piętrze mieszkania nauczycieli. Uczęszczało do niej około 70 dzieci. Po II wojnie światowej polska szkoła rozpoczęła działalność w 1948 roku, a pierwszym nauczycielem był Franciszek Wera. Dziś szkoła nie istnieje. Spotkał ją los małych placówek oświatowych – została zlikwidowana.

Kościół powstał we wsi w XV wieku. W XVIII wieku uległ zniszczeniu, a na jego miejscu w 1780 roku wzniesiono nowy w konstrukcji ryglowej. Został on rozebrany w latach 60-tych XX wieku. Od 2006 roku powstaje nowy obiekt sakralny.

Przy kościele istniał cmentarz założony w średniowieczu. Nowy ewangelicki cmentarz założono w połowie XIX wieku na wschodnim krańcu wioski. Obszar cmentarza to około 0,45 hektara. Cmentarz jest nieczynny. Znajdują się na nim rozrzucone fragmenty nagrobków.

Wojska radzieckie zajęły wieś 7 marca 1945 roku. W 2011 roku w Przystawach mieszkało 301 osób.

Radosław, gmina Sławno

Nazwa niemiecka: Coccejendorf

Nazwa przejściowa: Piotrków

Historia:

Radosław leży w północnej części gminy Sławno i sąsiaduje z miejscowościami Tokary i Warginie.

Na miejscu dzisiejszej miejscowości istniała wieś o nazwie Swenzenhagen. W źródłach wymieniana jest w 1354 roku (wtedy została sprzedana Sławnu przez rodzinę Swenzonen).

O miejscowości niewiele wiemy. Na jej miejscu w 1759 roku założono nową wieś. Powstała w ramach akcji zasiedlania Pomorza prowadzonej przez Fryderyka Wielkiego. Przeniesieni zostali tu osadnicy z Palatynatu – łącznie 12 rodzin. Wieś była ulicówką – po każdej stronie drogi zlokalizowano po 6 gospodarstw. Koloniści sami musieli karczować i przygotowywać teren oraz budować domy i budynki gospodarcze. Wieś była własnością Sławna.

Niemiecka nazwa wsi brzmiała Coccejendorf. - na cześć niemieckiego ministra Samuela von Cocceji.

Mieszkańcy po osiedleniu się zajmowali się rolnictwem, zwłaszcza uprawą lnu. W ich domach znajdowały się warsztaty tkackie. Produkty sprzedawali głównie w Sławnie i Słupsku.

Wieś była wsią zagrodową składającą się z zagród 3-4 budynkowych.

Osadnicy założyli we wsi cmentarz oraz szkołę. W 1870 roku powstał nowy budynek szkolny, do którego chodziło około 70 dzieci.

W 1860 powstał tu wiatrak koźlak (postawił go młynarz Daniel Dubberke). W pierwszych latach XX wieku został wyposażony w maszynę parową, a w 1928 roku został zelektryfikowany. Rozebrano go po wojnie, w 1950 roku.

Także w 1928 roku powstała we wsi piekarnia zaopatrująca w pieczywo także sąsiednie miejscowości. Istniała też kuźnia i cegielnia zlokalizowana około 3 kilometry od wsi.

Leśnictwo Radosław znajdowało się około 2,5 kilometra od zabudowań wiejskich. Powstało w 1938 roku na miejscu wcześniejszego. Jest to 3-budynkowa zagroda.

Wieś liczyła w 1939 roku 467 hektarów powierzchni. W 1818 roku mieszkały tu 162 osoby, w 1867 – 347 (najwięcej w dziejach wsi), w 1905 – 328, a w 1939 – 319. W 1871 we wsi znajdowały się 72 budynki, a w 1939 – 87. Każde gospodarstwo posiadało także działkę leśną.

W latach 20-tych ubiegłego wieku powstał we wsi kościół w stylu neoromańskim. W marcu 1946 roku został przejęty przez katolików. Obecnie należy do parafii w Sławsku. W połowie lat 20-tych zbudowano pomnik poświęcony pamięci mieszkańców wsi, którzy zginęli w I wojnie światowej.

Cmentarz wiejski znajdował się przy drodze polnej, na południowy wschód od Radosławia. Powstał w połowie XVIII wieku, a w wieku

XIX został powiększony. W marcu 1945 roku pochowano tu żołnierzy Wehrmachtu. Obecnie cmentarz jest nieczynny i zaniedbany.

W Radosławiu powstał także dworzec kolejowy na trasie Sławno – Ustka (około 1 kilometra od wsi). Od 1945 roku linia kolejowa jest nieczynny (tory zostały rozebrane przez Rosjan).

Droga łącząca Radosław ze Sławskiem powstała w 1928 roku.

Wojska radzieckie zajęły wieś 7 marca 1945 roku. Ostatni niemieccy mieszkańcy wsi opuścili ją 1947 roku. Przez wiele powojennych lat działała tu szkoła. Działał zbudowany po wojnie sklep. Obecnie we wsi mieszka około 260 mieszkańców..

Rusinowo, gmina Postomino

Nazwa niemiecka: Rützenhagen.

Nazwa przejściowa: Rucinowo.

Historia:

Rusinowo to wieś ulicowa rozciągająca się na odcinku około 2 kilometrów wzdłuż drogi z Barzowic do Nacmierza. Graniczy z gruntami wsi Jarosławiec, Nacmierz, Bylica, Barzowice i Wicie. Od morza jest odległa około 2 kilometry. Na północ od wsi przepływa potok Głowniczka.

O historii wsi niewiele wiadomo. Założona została około 1300 roku przez niemieckich osadników. Należała do urzędu darłowskiego. Była wsią chłopską i kościelną. W dokumencie z 1648 roku wymieniono mieszkających tam 19 chłopów, 3 chałupników i sołtysa.

W 1818 roku wieś liczyła 336 mieszkańców, w 1864 – 575, w 1871 - 582, w 1905 - 623, w 1925 – 501, w 1939 – 409. Rusinowo wraz z gruntami w 1864 roku liczyło 1035,2 hektara, podobnie w 1939 roku – 1036,2 ha. Liczba gospodarstw domowych wynosiła w 1871 – 100, w 1895 – 98, w 1905 – 108, w 1925 – 93 i w 1939 – 109.

Kościół zbudowany został prawdopodobnie w II połowie XIV wieku pośrodku wsi, na wzniesieniu. Do kościoła przylegał cmentarz. Pierwsza wzmianka o kościele pochodzi z 1493 roku. W 1873 roku na miejscu dawnego kościoła zbudowano jednonawową ceglana świątynię. Ze starego kościoła przejęto tylko chrzcielnicę. W wyposażeniu nowego kościoła znalazł się obraz olejny „Opłakiwanie Chrystusa” oraz rzeźbiony model żaglowca zwisający z sufitu. Do parafii w Rusinowie należały wsie Jarosławiec i Bylica. Ostatnim niemieckim pastorem był Köppen.

Obok kościoła znajdował się cmentarz oraz pomnik poświęcony pamięci mieszkańców wsi, którzy zginęli w I wojnie światowej. Nauczaniem dzieci zajmował się kościelny. Najstarsza wzmianka o szkole pochodzi z początku XVII wieku. Około 1820 roku wybudowano jednoklasowy budynek szkolny obok kościoła. Od 1936 roku do szkoły w Rusinowie uczęszczały także dzieci z Wicia. Mieszkańcy Rusinowa zajmowali się produkcją lnu, hodowlą gęsi i bydła mlecznego, także rybołówstwem.

Rudolf Hardow, Chalupa dymna w Rusinowie, tusz, 1914

Na początku XX wieku wieś otrzymała połączenie drogowe z Darłowem, co pozwoliło uruchomić komunikację autobusową. Elektryczność dotarła do wsi w 1912 roku.

W okresie międzywojennym Rusinowo miało agencję pocztową (mieściła się w gospodzie Gruela), wiatrak – młyn, 2 kuźnie, 2 gospody, kołodzieja, 4 szewców, 2 krawców, 2 stolarzy, 3 murarzy, malarza, kamieniarza.

Działały: kasa oszczędnościowo - pożyczkowa, towarzystwo gimnastyczne i sportowe, ochotnicza straż pożarna, związek weteranów wojennych.

W 1939 roku w Rusinowie było 77 gospodarstw rolnych, z tego 21 do 5 hektarów, 36 od 5 do 10 ha, 6 od 10 do 20 ha, 14 od 20 do 100 hektarów.

Wojska radzieckie zajęły Rusinowo 9 marca 1945 roku. Od września tego roku do wsi zaczęli napływać polscy osadnicy. Ostatni Niemcy wysiedleni zostali w czerwcu 1947 roku. Kościół został przejęty przez katolików i poświęcony w kwietniu 1946 roku. Obecnie jest kościołem filialnym parafii w Łącku.

Wieś liczy około 300 mieszkańców. Liczba gospodarstw wynosi - 53.

We wsi działa ochotnicza straż pożarna. Mieszkańcy zajmują się rolnictwem oraz agroturystyką.

Rusko, gmina Darłowo

Nazwa niemiecka: Russhagen

Historia:

Wieś leży około dwa kilometry od Darłowa na rozwidleniu dróg Darłowo - Słowino i Darłowo – Porzecze. Data powstania wsi jest nieznana. Pierwsza wzmianka o niej pochodzi z XIV wieku. Wtedy wieś podlegała miastu Darłowo.

W XVII wieku było tu 11 zagród chłopskich. Brüggemann notuje, iż w końcu XVIII wieku zamieszkiwało we wsi 11 chłopów, 1 zagrodnik, 5 chałupników, nauczyciel. Wieś liczyła 20 dymnych chat i należała do parafii w Darłowie.

Rusko zaczęło się rozwijać w XIX wieku po reformach uwłaszczeniowych.

Powierzchnia wsi wraz z gruntami w połowie XIX wieku wynosiła 350 hektarów, podobnie w 1939 roku. W 1818 roku w Rusku mieszkały 122 osoby, w 1895 – 219, w 1933 – 262 i w 1939 – 251 osób. W 1871 roku były tu 42 domy, w 1925 – 60 i w 1939 – 69.

Przed II wojną światową było w Rusku 13 gospodarstw o powierzchni do 5 hektarów, 10 do 20 hektarów i 4 powyżej 20 hektarów. Największe należało do Herberta Vehlwa i miało powierzchnię 27, 5 hektara.

Podstawą gospodarki była produkcja mleka i hodowla świń oraz koni. Część mieszkańców wioski pracowała w Darłowie. W wiosce mieszkało kilku rzemieślników, m.in. piekarz, kowal, stolarz, elektryk, malarze pokojowi, mechanik samochodowy, kierowca, elektrycy i handlarz bydłem. Łącznie 59 mieszkańców pracowało w rzemiośle i przemyśle, a 12 w handlu.

Na początku XIX wieku na północno – zachodnim krańcu wsi założono cmentarz dla darłowskiej gminy żydowskiej o powierzchni 0,12 hektara. W 1938 roku podczas kryształowej nocy cmentarz został zdewastowany. Część macew z cmentarza znajduje się w lapidarium przy kościele Mariackim w Darłowie.

W latach 20-tych ubiegłego wieku na cmentarzu umieszczono tablicę dla upamiętnienia żołnierzy pochodzenia żydowskiego, którzy zginęli w I wojnie światowej.

We wsi znajdowała się jednoklasowa szkoła, a ostatnim niemieckim nauczycielem był Paul Jäger. Także po wojnie działała tu polska szkoła.

Wojska radzieckie zajęły wieś 6 marca 1945 roku. Ostatnich Niemców wysiedlono w sierpniu 1946 roku. Obecnie we wsi mieszka około 240 osób.

Rzyszczewo, gmina Sławno

Nazwa niemiecka: Ristow

Nazwy przejściowe: Stare Ryszczewo, Ryszczewo, Ryszewo.

Pierwsza wzmianka: 1317

Historia:

Rzyszczewo to wieś sołecka w położona w zachodniej części gminy Sławno. Grunty wsi sąsiadują z Rzyszczewskim, Bobrowicami i Karwicami.

Wioska powstała w średniowieczu, najprawdopodobniej w XII wieku. Należała wtedy do rodziny von Ristow. Ród pierwszych właścicieli podzielił się na dwie gałęzie: von Ristow i von Natzmer. I do nich należała wieś do 2 połowy XVIII wieku.

Według Brüggemanna w 1784 roku były tu 3 folwarki, młyn wodny, cegielnia, kuźnia, dwie owczarnie, 9 gospodarstw chłopskich i 3 chałupników.

W XIX wieku często zmieniali się właściciele. Byli nimi von Steinkelier z Boleszewa (1804), von Bonin, Mellenthin (1835), Johannes Gloxin (1873).

W końcu XIX wieku majątek miał powierzchnię 993 hektarów. Hodowano w nim owce oraz bydło. W 1939 roku areal majątku zmniejszył się do 792 hektarów. Właścicielką była wtedy Dorothea Bloedom (z domu Gloxim).

W 1818 roku w wiosce mieszkało 280 osób, a 1939 – 412. W tym samym roku były we wsi 104 budynki. 10 gospodarstw liczyło poniżej 5 hektarów, 3 - od 5 do 10 hektarów, 14 - od 10 do 20 hektarów i 6 powyżej 20 hektarów.

W Rzyszczewie mieszkało kilku rzemieślników, była gospoda, działał związek strzelecki. Do nowej szkoły zbudowanej w 1932 roku uczęszczało 30-40 dzieci.

Wieś posiadała układ ulicowy z zespołem pałacowym. Zespół folwarczno – pałacowy znajdował się w północnej części wsi. Obecnie nie istnieje. Wyburzono wszystkie obiekty łącznie z pałacem. Na południe od podwórzy folwarcznych znajdowała się kolonia mieszkalna robotników folwarcznych. Po 1945 roku znaczna część budynków została zniszczona lub przebudowana.

Park dworski o powierzchni 2 hektarów powstał pod koniec XIX wieku.

Kościół w Rzyszczewie, obecnie p.w. Niepokalanego Poczęcia NMP, istniał już prawdopodobnie w XIII wieku. Zlokalizowany jest w części północnej układu przestrzennego wsi i stanowi jego najcenniejszy element architektoniczny. Przy kościele znajduje się cmentarz, który powstał w średniowieczu. Obecnie jest splantowany, bez śladów nagrobków. Na cmentarzu znajduje się pomnik poświęcony mieszkańcom, którzy zginęli w I wojnie światowej. Obecnie zwieńczony jest figurką Matki Bożej. Kościół należy do parafii w Malechowie. Na północny - zachód od kościoła – na froncie gospodarstwa parafialnego liczącego kiedyś 65 hektarów - znajdowała się plebania.

Cmentarz wiejski zlokalizowany jest w środkowej części wsi. Założony został w drugiej połowie XIX wieku. Obecnie jest nieczynny.

Wojska radzieckie zajęły Rzyszczewo 7 marca 1945 roku. Na terenie folwarku Rosjanie założyli gospodarstwo rolne istniejące do 1950 roku. W listopadzie tego roku majątek przeszedł w ręce polskie

– utworzono tu państwowe gospodarstwo rolne, które istniało do 1991 roku.

Gospodarstwa indywidualne zostały - po wojnie - przejęte przez Polaków. Ostatni Niemcy wyjechali z Rzyszczewa dopiero w 1957 roku.

W latach 60-tych i 70-tych powstało we wsi wiele bloków mieszkalnych dla pracowników PGR-u, burząc dawny charakter miejscowości.

Obecnie w Rzyszczewie mieszka około 420 osób. Działa Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Wsi Rzyszczewo i Rzyszczewko, klub sportowy „Kolorowi”, świetlica wiejska. Przez wiele lat po wojnie działała tu szkoła podstawowa zlikwidowana z powodu małej liczby dzieci i ogólnopolskiej tendencji do likwidowania małych szkół.

Ryszczewko, gmina Sławno

Nazwa niemiecka: Neu Ristow

Nazwy przejściowe: Ryszczewko, Nowe Ryszczewo

Historia:

Obok głównego folwarku do majątku w Rzyszczewie należały: Ryszczewko i Barnimek.

Osada powstała w 1773 roku. Wtedy zbudowano tu 9 gospodarstw chłopskich oraz młyn. Gospodarstwa liczyły od 8 do 24 hektarów powierzchni. Właścicielem osady była rodzina von Grappe. Jest to osada o układzie ulicowym oddalona od Rzyszczewa około 1,5 kilometra na południowy - wschód.

Niemiecka nazwa **Barnimka** brzmiała: Friedrichshof. Było to gospodarstwo pomocnicze Rzyszczewa (owczarnia).

Sęczkowo, gmina Malechowo

Nazwa niemiecka: Erlenhof

Historia:

Osada założona została w XIX wieku, a w następnym rozbudowana. Znajduje się około 2 kilometrów na północny - zachód od Karwic. W osadzie znajduje się stacja kolejowa Karwice. Dworzec powstał podczas budowy linii kolejowej Szczecin – Gdańsk w końcu lat 60-tych XIX wieku.

Sławsko, gmina Sławno

Nazwa niemiecka: Alt Schlawe

Nazwy przejściowe: Stare Sławno i Stare Sławsko

Pierwsza wzmianka: 1186

Historia:

Sławsko - to wieś sołecka położona około 4 kilometry od Sławna przy drodze biegnącej ze Sławna do Postomina i dalej do Ustki. W X wieku wybudowano tu gród, który był ważnym ośrodkiem politycznym i gospodarczym na Pomorzu Środkowym. Od XII wieku mieściła się tu stolica Księstwa Sławieńskiego. Prawdopodobnie już wtedy zbudowano tu pierwszy kościół parafialny. Znaczenie grodu podniosło osiedlenie się w nim Joanitów (około 1155 r.). Około 1200 roku była tu jedna z 5 komandorii zakonu w północno - wschodniej Europie

Powstanie Nowego Sławna - dzisiejszego Sławna – spowodowało stopniowe zmniejszanie roli Sławska. Pierwszym przejawem ofensywy sławieńskiego mieszczaństwa było przeniesienie już 1320 roku baliwatu joanickiego do Sławna

W 1402 roku uzbrojeni mieszczanie z Nowego Sławna napadli na Sławsko. Słabo obsadzony zamek został zniszczony wraz z podgrodziami. Stare Sławno jako gród książęcy przestało istnieć.

W spisach z 1540 i 1628 roku wieś określana jest jako własność książąt zachodniopomorskich. Kosztem chłopów, którzy byli rugowani z ziemi w połowie XVI wieku powstał tu folwark wraz owczarnią. Na blisko połowie arealu wysiewano żyto.

W końcu XVIII wieku w folwarku liczącym 163 hektary pracowało 32 chłopów i 7 zagrodników odrabiających pańszczyznę. W tym okresie we wsi mieszkał wolny sołtys, 17 chłopów, 7 zagrodników, 6 budników oraz bakałarz (nauczyciel). Wieś liczyła 38 domów i była jedną z największych w powiecie.

W pierwszej połowie XIX stulecia wzrasta liczba ludności. W 1818 roku wieś zamieszkiwało 411 osób. Powierzchnia wsi wraz z gruntami wynosiła 1089 hektarów (podobnie było w 1939 r -1087 ha). W wyniku reform agrarnych folwark został rozparcelowany.

W kolejnych latach liczba ludności nadal wzrastała. W 1864 roku mieszkało w Sławsku 987 osób, w 1867 - 1060, w 1885 - 978, w 1895 - 1046, w 1905 - 910, w 1925 - 844 i w 1939 - 852. Liczba go-

spodarstw wiejskich wynosiła w 1871 roku 211, w 1895 - 224, w 1905 - 191, w 1925 - 210 i w 1939 roku - 219.

Na początku XX wieku była tu agenda pocztowa, szkoła zatrudniała 2 nauczycieli (1913 r.), a kilka lat później – już trzech (1916).

W wiosce działało stowarzyszenie weteranów wojennych, sportowe oraz śpiewacze.

W 1939 roku we wsi było 16 dużych gospodarstw liczących od 20 do 50 ha, 19 liczących od 10 do 20 ha, 49 - od 5 do 10 ha i 36 od 1 do 5 ha. Z rolnictwa utrzymywało się 525 osób. Czynna była cegielnia (zlokalizowana na wschód od zabudowy wiejskiej), młyn wodny (na Wieprzy, w znacznym oddaleniu od wsi, na drodze do Wrześnicy), kasa oszczędnościowa, mleczarnia, urząd stanu cywilnego, gospoda, sklep kolonialny, piekarnia oraz liczne warsztaty (w wsi mieszkali m.in. ogrodnik, 2 kołodziei, 2 kowali, mistrz ciesielski, 3 stolarzy, 2 wikliniarzy, murarz, 2 krawców, 2 szewców).

Nad wsią dominował położony na wzgórzu kościół, jeden z najciekawszych zabytków wiejskiej architektury gotyckiej zbudowany w końcu XIV lub na początku XV stulecia. Od czasów reformacji do 1945 roku była to świątynia ewangelicka. Podczas remontu w 1966 roku odkryto tu gotyckie malowidła na sklepieniu, a w 1992 roku fragmenty gotyckiej posadzki. Gotycki wystrój dopełnia portal oraz kamienna chrzcielnica w kruchcie wykuta z gładu narzutowego. Przy kościele zlokalizowany był cmentarz.

Historycznie ukształtowany układ przestrzenny Sławska zachował się do dziś.

W marcu 1945 roku wieś zajęli Rosjanie. W 1946 roku Niemcy zostali wysiedleni.

Wieś liczy dziś ponad 900 mieszkańców i jest największą po Warszkwie pod względem ludności wsią w gminie. W wiosce znajduje się szkoła podstawowa i gimnazjum, ochotnicza straż pożarna, świetlica wiejska. W ostatnich latach powstają coraz liczniej nowe domy jednorodzinne. Przez wiele lat we wsi odbywała się impreza historyczno-rekreacyjna „Sobota na grodzisku” organizowana przez Fundację „Dziedzictwo”.

Sińczyca, gmina Darłowo

Nazwa niemiecka: Schöningswalde

Pierwsza wzmianka: 1748

Historia:

Wieś położona jest około 6 kilometrów na wschód od Darłowa, po południowej stronie drogi do Krup i Starego Jarosławia.

Pierwsza wzmianka o miejscowości pochodzi z 1748 roku. Wieś powstała na terenach po wykarczowanym lesie w połowie XVIII wieku i otrzymała nazwę Neuendorf. W 1771 roku nazwa jej została zmieniona na cześć prezesa Pomorskiej Kamery Wojennej Hansa Friedricha von Schöninga na Schöningswalde.

Plan zasiedlenia wsi zakładał powstanie 16 zagród, budowanych na obszarze 5 mórg, do których przydzielono 30 mórg pola i 10 mórg łąk. Pierwszym osadnikiem we wsi był kupiec z Darłowa Gumme, który osiedlił się w 1753 roku. W końcu kwietnia roku następnego zamieszkał drugi osadnik, a w ciągu lata przybyli następni. Pod koniec 1754 roku we wsi było 12 zagród, w tym jedna należąca do sołtysa i 11 chłopskich.

Do czasów wprowadzenia reform rolnych i uwłaszczenia chłopów Sińczycza należała do miasta Darłowa.

Na początku XX wieku wieś rozbudowała się o położoną na południowy zachód od zabudowań stację kolejową, (trasa Sławno - Darłowo) oraz kilka dwubudynkowych zagród w północnej części wsi.

Powierzchnia wsi wraz z gruntami wynosiła w połowie XIX wieku i w roku 1939 – 243 hektary. W 1818 roku mieszkało w Sińczycy 132 mieszkańców, w 1895 - 156, w 1937 – 170 i w 1939 – 150. W 1871 roku było we wsi 29 zagród, w 1925 – 31 i w 1939 – 29.

Mieszkańcy zajmowali się przede wszystkim rolnictwem. Podstawą była uprawa zbóż oraz hodowla krów mlecznych, świń i koni. We wsi było 12 dużych gospodarstw oraz 14 małych.

W wiosce istniała szkoła i dom dla ludzi biednych. Ewangelicy mieszkańcy należeli do parafii w Krupach.

Wojska radzieckie zajęły wieś 6 marca 1945 roku. Niemcy zostali wysiedleni w sierpniu 1946 roku. Współcześnie we wsi mieszka około 140 mieszkańców.

Słowino, gmina Darłowo

Nazwa niemiecka: Alt Schlawin

Nazwa przejściowa: Słowin

Pierwsza wzmianka: 1262

Historia:

Słowino to wieś sołecka znajdująca się na południowym wschodzie gminy darłowskiej. Przez wieś przebiega droga krajowa łącząca Darłowo z szosą Gdańsk – Szczecin. Droga zbudowana została w roku 1836. Wieś na kształt owalnicy.

Pierwsza wzmianka o wsi pojawia się w roku 1262, kolejne w 1270, 1271, 1275 i 1290 roku. Wzmianki pojawiały się w dokumentach dotyczących nadania ziemi w okolicach dzisiejszego Słowina klasztorowi cystersów z Bukowa Morskiego.

Wieś powstała w końcu XIII wieku i należała do klasztoru cystersów. Po wprowadzeniu reformacji na Pomorzu i przejęciu dóbr klasztornych stała się własnością księżęcą (1537) i wchodziła w skład urzędu darłowskiego.

W połowie XVII wieku mieszkało tu 13 chłopów, 3 zagrodników i sołtys. Ludwíg Brüggemann w swoim opisie Pomorza z 1784 roku podaje, że we wsi był pastor, kościelny, sołtys, 18 chłopów, 3 półchłopów, 5 zagrodników i 13 chałupników. W wiosce znajdowały się 43 chaty.

W XIX stuleciu wieś się rozbudowała. Tuż przed I wojną światową została zelektryfikowana.

Powierzchnia wsi wraz z gruntami w 1864 roku wynosiła 976,6 hektara, a w roku 1925 - 1034 hektary. Wieś zamieszkiwało w 1818 roku 396 osób, w 1864 - 983, w 1905 - 981 i w 1939 - 862 osób. Liczba budynków we wsi w 1939 roku wynosiła 244. Była to jedna z większych wsi w powiecie sławieńskim. Obecnie wieś liczy około 400 mieszkańców.

Przed II wojną światową ponad 100 mieszkańców pracowało w przemyśle, 25 zajmowało się handlem, 35 było urzędnikami, a ponad 200 było robotnikami. Pozostali mieszkańcy pracowali w rolnictwie. Rolnicy zajmowali się przede wszystkim hodowlą świń i produkcją mleka, które dostarczano do istniejącego na miejscu punktu mleczarskiego. Uprawiano także ziemniaki i zboża.

Dominowały małe gospodarstwa rolne: 77 do 5 hektarów, 54 o powierzchni do 10 hektarów oraz 19 do 20 hektarów. Dużych gospodarstw – powyżej 20 hektarów było 9.

We wsi działał punkt bankowy, fabryka konserw i wędlin, tartak, leśnictwo, punkt medyczny, znajdował się dom dla ubogich.

Mieszkali liczni rzemieślnicy: zegarmistrz, 2 szewców, 2 handlarzy bydłem, akuszerka, kamieniarz, malarz pokojowy. Ponadto kilku kowali, murarzy, stolarzy.

Świątynia zbudowana w średniowieczu spłonęła w czasie pożaru wsi w 1808 roku. Nowy neogotycki, ceglany kościół ewangelicki zbudowano w latach 70-tych XIX wieku. Jest to kościół salowy z kwadratową wieżą. W 1947 roku przejęty został przez katolików.

Przy kościele znajdował się cmentarz. Na cmentarzu w 1925 roku został postawiony pomnik poświęcony pamięci mieszkańców wsi poległych w I wojnie światowej. Autorem pomnika był rzeźbiarz i grafik urodzony w Sławnie Wilhelm Gross. Na pomniku znajdowały się tablice z nazwiskami poległych. Zwieńczenie pomnika stanowiła figura klęczącego żołnierza trzymającego w dłoniach hełm i wieniec. Po wojnie figura została zrzucana z cokołu, a na jej miejscu pojawiła się w latach 60-tych kapliczka z figurą Chrystusa.

Na przełomie XIX i XX wieku powstał nowy cmentarz oddalony od zabudowań około jednego kilometra. Zlokalizowano go przy drodze do Darłowa.

W 2007 roku na dawnym cmentarzu przy kościele p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego powstało lapidarium. Znalazła się na nim uszkodzona postać żołnierza z pomnika W. Grossa.

W wiosce istniała dwuklasowa szkoła niemiecka. Po wojnie utworzono szkołę polską. Jej pierwszym kierownikiem był S. Motas. Obecnie jest to społeczna szkoła podstawowa. W szkole działa biblioteka oraz oddział przedszkolny.

Wojska radzieckie weszły do wsi 6 marca 1945 roku.

W Słownie zachowały się liczne budynki ryglowe. Od połowy I dekady XXI wieku w lipcu odbywają się warsztaty konserwatorsko - budowlane poświęcone budownictwu ryglowemu oraz festyn folklorystyczny.

W latach 30-tych XIX wieku około 1 kilometra od wsi powstała kolonia Neu Schlawin. Powstało tu wówczas 9 zagród, kilka kolejnych w latach następnych. Polska nazwa kolonii brzmi – Słowinko. Obecnie kolonię zamieszkuje niewiele ponad 30 osób.

Smardzewo, gmina Sławno

Nazwa niemiecka: Schmarsow

Nazwy przejściowe: Smaczewo, Smarzewo

Pierwsza wzmianka: 1665

Historia:

Smardzewo to wieś sołecka oddalona od Sławna około 7 kilometrów. Grunty wsi sąsiadują z Rzyszczewem i Żegocinem. W sąsiedztwie wsi leży jezioro Smardzewo.

Wieś ma rodowód średniowieczny, choć pierwsza wzmianka o niej pochodzi dopiero z roku 1665. Wtedy należała do wdowy po Niklasie von Below. W 1680 roku przeszła w ręce Rudigera Ottona von Zitzewitza. Jego syn Ernst sprzedał majątek w 1731 roku kapitanowi Ludwigowi F. Marschall von Bieberstein. W 1740 roku Smardzewo nabył minister Otto von Podewils-Krangen.

Pod koniec XVIII wieku był tu folwark, 5 gospodarstw chłopskich. W 1772 roku założono nowy folwark (przez następnne lata funkcjonowały jako majątki „A” i „B”). Po likwidacji pańszczyzny – na początku XIX wieku - wieś składała się z 2 majątków, wiatraka, 4 dużych i 5 średnich gospodarstw. W 1861 roku wdowa Schmid kupiła majątek „A”. Na początku XX wieku oba majątki połączono.

W 1818 roku w wiosce mieszkało 120 osób, w 1864 – 269, w 1895 - 285, w 1925 – 340. Liczba gospodarstw domowych wynosiła: w 1871 roku - 57, w 1895 - 58, w 1925 - 67.

Po I wojnie światowej wieś rozwijała się w wyniku wykupu gruntów majątku Żegocino. W 1938 roku na wykupionych gruntach dawnego majątku na północ od jeziora Smardzewo powstało 11 gospodarstw oraz 21 gospodarstw w obrębie wsi.

W wiosce działała dwuklasowa szkoła podstawowa zlokalizowana w środkowej części wsi wzniesiona w latach 20-tych ubiegłego wieku. Ostatnim nauczycielem niemieckim był Arthur Gieseler. Ponadto były w Smardzewie: gospoda wraz ze sklepem kolonialnym, kuźnia, wiatrak, punkt pocztowy, stowarzyszenia sportowe i śpiewacze, przytułek. We wsi nie było kościoła. Ewangelicka ludność należała do parafii w Rzyszczewie.

W odległości 3 kilometrów od wsi była stacja kolejowa na trasie Sławno - Polanów.

W 1939 roku wieś wraz z gruntami liczyła 699 hektarów i mieszkało w niej 247 osób. Liczba gospodarstw wynosiła 61. Pierwotnie wieś była owalnicą, z czasem przekształciła się w wielodrożnicę z zespołem folwarczno - rezydencyjno - parkowym w północno-zachodniej części, w rozwidleniu dróg. Pałac zlokalizowany był przypuszczalnie w obrę-

bie parku, który powstał zapewne w połowie XIX wieku. Obecnie zabudowa folwarczna praktycznie nie istnieje. W parku znajduje się niewielki dwór.

Zabudowa wiejska zlokalizowana była głównie wzdłuż drogi. Dominowały 4-budynkowe zagrody zamknięte. Nowe – powojenne - elementy architektoniczne Smardzewa, to liczne bloki mieszkalne pracowników byłego państwowego gospodarstwa rolnego zlokalizowane dość chaotycznie na terenie wsi. We wsi istnieje niewielki kościół filialny p.w. Matki Boskiej Nieustającej Pomocy należący do parafii w Ostrowcu. Wzniesiony został w latach 80-tych XX wieku. Cmentarz poewangelicki z połowy XIX wieku, obecnie nieczynny, znajdował się w północnej części wsi.

Wojska radzieckie wkroczyły do Smardzewa 7 marca 1945 roku. Po II wojnie światowej majątek był do 1950 roku w zarządzie administracji rosyjskiej. Po przejściu w 1950 roku przez Polaków powstało państwowe gospodarstwo rolne.

Niemieckie gospodarstwa Polacy zaczęli przejmować w 1947 roku, a Niemców wysiedlano. Część Niemców pracowała nadal w gospodarstwie rolnym należącym do Rosjan, a później w polskim PGR- e. Ostatni Niemcy wyjechali ze wsi dopiero w 1958 roku. Obecnie Smardzewo liczy około 370 mieszkańców.

Staniewice, gmina Sławno

Nazwa niemiecka: Stemnitz

Nazwa przejściowa: Stanowice

Pierwsza wzmianka: 1285

Historia:

Wieś położona jest na starym, średniowiecznym szlaku z Darłowa do Słupska w gminie Postomino. W jej pobliżu przepływa rzeka Wieprza. Jest ulicówką wielodrożną rozciągającą się na przestrzeni około 2 kilometrów na osi wschód – zachód. Otacza ją regularny układ pól o układzie niwowo-blokowym czytelny do dziś. Układ niwowo - blokowy (szachownicowy) cechuje się dużym rozbiem pól jednego właściciela. Jest typowy dla wielodrożnic.

Wieś ma metrykę średniowieczną. Lokacja związana jest z XIII-wieczną kolonizacją na prawie niemieckim. Po raz pierwszy nazwa wsi wymieniona została w dokumencie z 1285 roku. W latach 1295-

1347 należała do rodziny Świąców. Od 1445 roku część wsi należała do rodziny Sanitzów.

W tym czasie wieś podzielona była na część chłopską, położoną na południowej stronie oraz należącą do majątku po stronie północnej. Zabudowania majątku leżały najprawdopodobniej na wschód od wsi. Wojna trzydziestoletnia wyludniła wieś. W 1648 roku mieszkało tu jedynie 20 chłopów i 11 chałupników trudniących się dodatkowo rzemiosłem. Po wojnie trzydziestoletniej wieś stała się lennem Belowów, właściciele Pieńkowa. Dwór Belowów spłonął w 1737 roku i nie został już później odbudowany.

Kolejna wojna - siedmioletnia (1756-1763) - także dotknęła Staniewice. Zniszczono wtedy wiele zagród, spłonął kościół, który wzniesiony został w XV wieku. Z dawnego kościoła ocalała tylko wieża. Na miejscu spalonego w 1771 roku wybudowano nowy w konstrukcji ryglowej. Była to świątynia jednonawowa, trójkątnie zamknięta od wschodu. Przy kościele był cmentarz, na którym pod koniec XVIII wieku zaprzestano pochówków i założono nowy poza zabudową zagrodową. Po wojnie 7-letniej, w 1784 roku, Staniewice zamieszkiwało 20 chłopów i 7 chałupników. We wsi były wówczas 53 domy. W tym czasie założona została szkoła. W XX wieku szkołę znacznie rozbudowano. Do 1945 roku była ona szkołą trzyklasową. Ostatnim nauczycielem niemieckim był Herbert Pommerening (1913-1945).

Wiek XIX, poza okresem wojen napoleońskich, był pomyślny dla rozwoju wsi. Wzrastała liczba ludności. Powstało szereg nowych zagród. W 1818 roku wieś liczyła 548 mieszkańców, w 1864 – 853, w 1871 – 915. Później liczba mieszkańców nieco spadła, co wiązało się z odpływem ludności do miast i rozwijającym się przemysłem. W 1895 roku wieś liczyła 708 mieszkańców, w 1905 – 691, w 1939 – 619. Powierzchnia wsi wraz z gruntami w 1864 roku wynosiła 911,1 ha, podobnie w roku 1939 (912,1 ha). Liczba gospodarstw domowych wynosiła w 1871 roku 175, w 1905 – 158, w 1939 - 157.

W 1896 roku zakończono budowę szosy ze Sławna do Ustki przez Staniewice, a w 1911 zakończono budowę linii kolejowej na tej samej trasie. W Staniewicach znajdował się dworzec kolejowy. Kolej dawała możliwość rozwoju gospodarczego wsi. Trasę 13 kilometrów ze Sławna do Staniewic pociąg pokonywał w 1914 roku w 25 minut, a trasę ze Staniewic do Ustki (24 km) w 53 minuty. W ciągu dnia

pociąg kursował 5 razy ze Sławna do Ustki i 5 razy z Ustki do Sławna.

Podstawą gospodarki rolnej była hodowla krów i świń. Przed 1939 rokiem we wsi znajdowały się: agenda pocztowa, dwa młyny, zajazd, kasa bankowa. Były też dwa warsztaty krawieckie, jeden szewski, stolarski, kołodziejski i kuźnia. Działało stowarzyszenie weteranów wojennych i chór męski prowadzony przez miejscowego nauczyciela.

W latach 30-tych znana była rodzinna kapela 5 braci Schrammów. Pochodzili oni z pomorskiej rodziny w XIX wieku osiadłej w Staniewicach i grali na instrumentach dętych. W 1937 roku uczestniczyli w koncercie na stadionie olimpijskim w Berlinie. Koncert zorganizował Hitler dla Mussoliniego.

Wojska radzieckie zajęły wieś 6 marca 1945 roku. Niemcy zostali wysiedleni. Ostatni w 1947 roku. W 1950 roku we wsi mieszkało 408 osób, a obecnie prawie 500. Ilość gospodarstw domowych wynosi 120, w tym gospodarstw rolnych – 47. We wsi działa ochotnicza straż pożarna, stowarzyszenie kobiet wiejskich, znajdują się sklepy ogólnospżywcze.

W wiosce działa także szkoła podstawowa. Została uruchomiona w 1945 roku, a pierwszym jej kierownikiem był Kazimierz Karwasz. W 1963 roku oddano do użytku w centrum wsi nowy obiekt szkolny wraz z mieszkaniami dla nauczycieli.

Do szkoły uczęszczają dzieci ze Staniewic, Tynia, Nosalina, Mazowa i Chudaczewka.

Kościół p.w. Michała Archanioła, który po wojnie został przejęty przez katolików i poświęcony w 1945 roku, jest kościołem filialnym parafii w Sławsku.

Stary Jarosław, gmina Darłowo

Nazwa niemiecka: Alt Järshagen.

Pierwsza wzmianka: 1304

Historia:

Nazwa niemiecka wsi to Järshagen, od 1836 roku Alt Järshagen.(po założeniu Nowego Jarosławia). Jest to obecnie wieś wielodrożnicowa. Jej założycielami była rodzina Natzmerów. Pierwsza wzmianka o wsi pochodzi z początku XIV wieku (1304). W 1496 rodzina Natzmerów sprzedaje wieś księciu Bogusławowi X. We wsi założono

niedługo po tym folwark książęcy. Znajdował się na terenie, na którym w XIX wieku założono Nowy Jarosław. Folwark składał się z domu zarządcy, stajni oraz domku myśliwskiego.

W 1648 roku w Starym Jarosławiu było 20 chłopów, 9 zagrodników i sołtys. W końcu XVIII wieku we wsi mieszkał pastor, kościelny, 19 chłopów podlegających sołtysowi, 2 chłopów o mniejszych gospodarstwach, 9 zagrodników, spośród których dwóch pracowało na ziemi będącej własnością parafii, 13 chałupników i jeden chłop dzierżawiący ziemię od parafii. We wsi była kuźnia, folwark, dom pastora wraz z przyległym do niego gospodarstwem, 55 dymnych chałup i owczarnia.

W XIX wieku wieś się rozbudowywała. W ostatnich latach XIX wieku wybudowano drogę przez wieś. W 1928 roku zbudowano drogę do Kowalewic. Wieś zelektryfikowano w 1912 roku.

W 1818 roku Stary Jarosław zamieszkiwały 502 osoby, w 1864 mieszkało tu 806 osób, w 1939 – 667 osób. Wieś z gruntami liczyła wtedy 1041 hektarów. W 1871 roku były we wsi 182 budynki, a w 1939 – 172. Przed drugą wojną światową były tu 63 gospodarstwa do 5 hektarów powierzchni, 39 do 10 hektarów, 16 do 20 hektarów i 11 powyżej 20 hektarów.

Podstawą gospodarki rolnej była hodowla krów dojnych i świń. We wsi istniało towarzystwo mleczarskie. Znajdowały się liczne zakłady rzemieślnicze, m. in. mieszkało tu 4 krawców, 3 kowali, 4 murarzy, 2 stolarzy, piekarz, młynarz, malarz, fryzjer i kołodziej. Kilka osób pracowało na kolei. Był sklep spożywczy, 2 kuźnie, młyn.

Większość gospodarstw była zelektryfikowana. Istniały także towarzystwa: cyklistów, śpiewacze i weteranów wojennych. Działalność prowadziła też straż pożarna.

Kościół we wsi zbudowano w XV wieku. W XVI wieku dobudowano zakrystię, a w połowie XIX wieku świątynię przebudowano. Najciekawszymi elementami wnętrza świątyni są ołtarz główny z XVII wieku oraz pochodząca z tego samego okresu ambona.

Od czasów reformacji do 1945 roku był to kościół protestancki. Po wojnie został przejęty przez katolików i poświęcony 4 września 1946 roku. Nosi imię Podwyższenia Krzyża Pańskiego. Do parafii w Starym Jarosławiu należą kościoły w Krupach i Kowalewicach.

Przy kościele istniał niewielki (o powierzchni nieco ponad pół hektara) cmentarz. Obecnie brak na nim nagrobków. Obok kościoła ist-

niał także powstały po I wojnie światowej pomnik poświęcony poległym podczas jej trwania mieszkańcom wsi.

Cmentarz komunalny założono na początku XX wieku i znajduje się na zachód od kościoła. Przedwojenne nagrobki zostały zniszczone. Najstarsze polskie groby pochodzą z lat 50-tych ubiegłego wieku.

Nowa szkoła w Starym Jarosławiu zbudowana została w 1931 roku. Po wojnie budynek zajęty został przed administrację radziecką. Założycielem polskiej szkoły w 1946 roku był Alojzy Lewandowski. W 1947 roku szkoła przeniosła się do budynku zwolnionego przez Rosjan.

W latach 90 tych oddano do użytku nowy budynek szkolny, a w roku 2007 nową halę sportową. Od roku 1999 utworzono tu obok szkoły podstawowej gimnazjum.

Wojska radzieckie zajęły wieś 7 marca 1945 roku.

Współcześnie w wiosce działa jednostka ochotniczej straży pożarnej oraz prywatne muzeum, którego twórcą jest Tadeusz Konieczny. Wieś zamieszkuje ponad pół tysiąca osób.

Stary Kraków, gmina Sławno

Nazwa niemiecka: Alt Krakow

Nazwy przejściowe: Krak, Krakowiany

Pierwsza wzmianka: 1230

Historia:

Stary Kraków to wieś sołecka leżąca w północnej części gminy, około 9 kilometrów od Sławna.

Wieś ma rodowód średniowieczny. Pierwsza wzmianka o Starym Krakowie pochodzi z 1230 roku (mówi o przejściu wsi przez Joannitów). Była to wieś placowa, która stopniowo ewoluowała w kierunku układu ulicowo-placowego.

Miejscowość podzielona była na Górną Wieś (niem. Oberdorf) i Dolną Wieś (niem. Unterdorf). W 1474 roku właścicielem Starego Krakowa został radca książęcy Peter von Glasenapp. Podczas wojny trzydziestoletniej (1618-1648) wioska mocno ucierpiała, ale już w połowie XVII wieku zaliczona jest do większych wsi w tym rejonie. W 1784 roku mieszkał tu kaznodzieja, kościelny, 12 chłopów, 2 młynarzy oraz 7 zagrodników. Wymienia się dom pasterski i dom myśliwski. Łącznie wioska liczyła 21 domów.

Na początku XIX wieku na północny- zachód od wsi powstała siedziba administracji leśnej oraz niewielki park leśny.

W 1818 roku we wsi mieszkało 266 osób, w 1871 - 419, w 1905-407, w 1939-383.

Rudolf Hardow, Kościół w Starym Krakowie, tusz, 1921

W 1939 roku 10 gospodarstw posiadało grunty powyżej 20 hektarów, a 20 poniżej 10 ha. We wsi była gospoda, punkt pocztowy. Obok gospody zlokalizowana była sala wiejska. W Starym Krakowie mieszkało 2 młynarzy, kołodziej, stolarz, krawcowa, siodlarz,

szewc i kowal. Ponadto pastor, nauczyciel, leśnik. W wiosce znajdowały się dwa młyny wodne i kuźnia.

W 1910 roku powstał nowy budynek szkolny. Wcześniej był to obiekt ryglowy. Przed II wojną światową do szkoły uczęszczało około 60 uczniów. Po wojnie istniała we wsi polska szkoła.

Stary Kraków był typową wsią chłopską z zabudową zagrodową. Dominowały zagrody 4-budynkowe zamknięte.

Istnienie kościoła potwierdzają już źródła z XIII wieku. Został on przebudowany w wieku XV. Jest to obiekt jednonawowy. Po wojnie poświęcony został 11 listopada 1946 roku i nosi imię Matki Bożej Częstochowskiej. Zniszczony przez pożar w 1958 roku został odbudowany. Kościół należy obecnie do parafii w Barzowicach.

Obok kościoła znajdował się założony w średniowieczu cmentarz przykościelny. Układ kwater jest obecnie nieczytelny. Zachował się pomnik poświęcony pamięci mieszkańców wsi, którzy zginęli w I wojnie światowej. Wiejski cmentarz ewangelicki znajdował się na północ od wsi. Założony został około połowy XIX wieku.

W Starym Krakowie urodził się w 1856 roku znany ornitolog Hans Friedrich Gadow. Po studiach w Niemczech zamieszkał w Anglii, gdzie zajmował się pracą naukową. Pracował m.in. w Muzeum Historii Naturalnej w Londynie, gdzie był kuratorem zbioru ptaków. Był członkiem Brytyjskiej Unii Ornitologów i Akademii Królewskiej.

Wojska radzieckie zajęły wieś 7 marca 1945 roku. Ludność niemiecka opuściła Stary Kraków w sierpniu 1946 roku.

Obecnie wioskę zamieszkuje niespełna 300 osób. Znajduje się tu świetlica wiejska. Działa ochotnicza straż pożarna założona już w 1945 roku na bazie sprzętu pozostawionego przez Niemców. Pierwszym naczelnikiem był Franciszek Pacholski.

Sulechowo, gmina Malechowo

Nazwa niemiecka: Soltikow

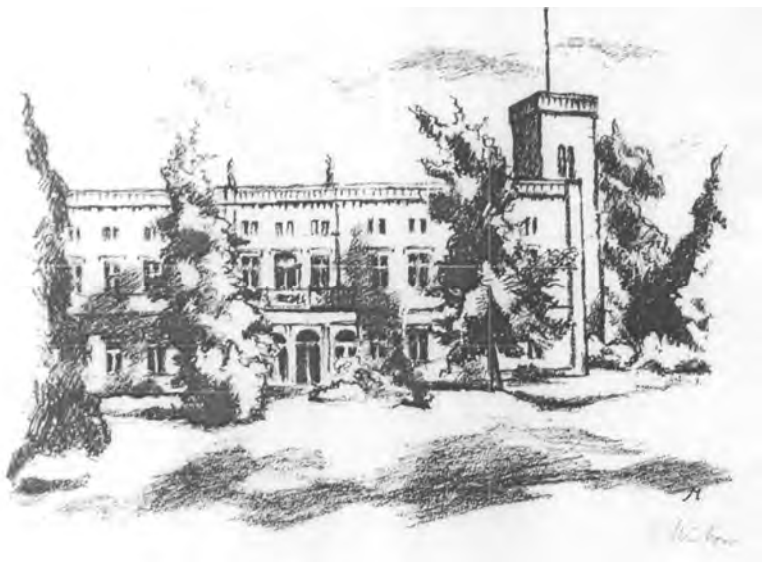
Pierwsza wzmianka: 1267

Historia:

Sulechowo powstało w średniowieczu. Położone jest na południe od Malechowa. Jest typową ulicówką.

W źródłach wieś wymieniana jest już w XIII wieku (1267, 1295, 1296). Wtedy należała do dóbr biskupów kamieńskich. W na-

stępnym stuleciach należała do rodów Virchewitz, von Schlieffen i von Ramel.

Rudolf Muchow, Pałac w Sulechowie, litografia, 1924

W końcu XVIII wieku wieś należała do dwóch rodów – część z 5 gospodarstwami chłopskimi podlegała Schlieffenom z Sulechówka, natomiast druga część z 6 chłopskimi gospodarstwami należała do rodu Kleistów z Niemicy. Oprócz 11 gospodarstw chłopskich było w wiosce 2 zagrodników oraz gospodarstwo szkolne. Wieś w następnym stuleciu znacznie się rozrosła.

Szkoła znajdowała się we wschodniej części wsi. W latach 30-tych XX wieku zbudowano nowy budynek szkolny z mieszkaniem dla nauczyciela. Ostatnim niemieckim nauczycielem był Artur Bunde.

Wojska radzieckie zajęły wieś 2 marca 1945 roku. Dotychczasowi, niemieccy mieszkańcy Sulechowa w większości zostali wysiedleni we wrześniu 1946 roku za Odrę. Obecnie Sulechowo zamieszkuje około 280 osób.

Sulechówko, gmina Malechowo

Nazwa niemiecka: Klein Soltikow

Nazwa przejściowa: Małe Sulechowo

Historia:

Sulechówko, w przeciwieństwie do Sulechowa, które było wsią chłopską – było wsią dworską. Leży około 1 kilometra na wschód od Sulechowa. Powstało podobnie jak Sulechowo w średniowieczu.

W XIII stuleciu wieś należała do biskupów kamieńskich, a następnie do rodu von Virchewitz. Pod koniec XV stulecia znalazła się w rękach Hansa von Schlieffena. W końcu XVIII stulecia we wsi istniał folwark, 2 gospodarstwa chłopskie i 4 zagrodnicze. Stał także kościół, karczma i kuźnia. W rękach rodziny Schlieffenów Sulechówko pozostawało do 1945 roku.

We wsi istniał kościół o rodowodzie średniowiecznym. Na jego miejscu w XIX wieku zbudowano w centrum wsi nową neogotycką świątynię z cegły na kamiennej podmurówce. Po 1945 roku stała się świątynią katolicką (poświęcenie nastąpiło 7 kwietnia 1946 roku). Cmentarz przykościelny istniał najprawdopodobniej już w XV wieku. Służył pochówkom mieszkańców Sulechowa, Sulechówka i Lejkowa. Na początku XIX wieku cmentarz przykościelny rozbudowano w kierunku południowym.

Około 1840 roku w zespole folwarcznym zbudowany został pałac z parkiem krajobrazowym. W 1945 roku zespół dworski wraz z pałacem został zniszczony przez wojska radzieckie.

W 1928 r. majątek liczył 797 ha gruntów, a w 1939 - 914 hektarów.

Po 1945 roku częściowo zachował się park krajobrazowy, dziedzińiec gospodarczy z gorzelnią oraz niektóre domy mieszkalne (czworaki). Dziś są to obiekty mocno zdewastowane i zmienione.

Cmentarz rodziny von Schlieffen wraz z mauzoleum założony został w 1 połowie XIX wieku. Zlokalizowano go na południe od zespołu pałacowo – parkowego. Projekt mauzoleum wykonał jeden z najwybitniejszych niemieckich architektów Karl Schinkel, który był jednym z wybitniejszych twórców klasycyzmu w Prusach. Jest to budowla dwukondygnacyjna. Część dolna, to krypta, w której umieszczano cynowe, ozdobne trumny. Część górna to kaplica, do której prowadzą kamienne schody. W krypcie umieszczano cynowe sarkofagi Schlieffenów przeniesione z krypty grobowej w kościele. Dziś zarówno cmentarz, jak i mauzoleum są poważnie zniszczone.

Wojska radzieckie zajęły wieś 2 marca 1945 roku. Ostatni Niemcy opuścili miejscowość dopiero w 1957 roku. Wieś zamieszkuje dziś około 200 osób.

Sulimice, gmina Darłowo

Nazwa niemiecka: Zillmitz

Nazwa przejściowa: Sulemice

Pierwsza wzmianka: 1539

Historia:

Wieś leży w północno – wschodniej części gminy darłowskiej, na południowym stoku Barzowickiej Góry, niedaleko drogi Darłowo – Słupsk.

Sulimice były lennem rodziny von Grappe. Pierwsza wzmianka o wsi pochodzi z 1539 roku. Mówi o zamianie przez rodzinę von Grappe obu majątków na dom myśliwski w Karwicach. Wiązało się to ze zobowiązaniami wobec zakonu Kartuzów z Darłowa.

Po reformacji wieś stała się własnością książęcą i podlegała domenie darłowskiej.

W wykazie mieszkańców domeny darłowskiej z połowy XVII wieku figuruje 11 chłopów, 3 zagrodników i sołtys wolny od służby pańszczyźnianej.

Brüggemann podaje, iż w 1784 roku mieszkało tu 12 chłopów, 3 zagrodników (jeden z nich był nauczycielem), 2 chałupników i wolny sołtys. Było 18 chałup.

Po uwłaszczeniu chłopów na początku XIX wieku wieś szybko się rozwijała. W 1818 roku w Sulimicach mieszkało 176 osób, a w 1939 – 327. Liczba zagród wynosiła w 1871 – 55, w 1905 – 42 i w 1939 – 76.

W końcu lat 30-tych XX wieku była tu poczta, gospoda i sklep, działał wodociąg, mieszkało kilku rzemieślników, m.in. młynarz, kowal, stolarz.

We wsi działała szkoła. Ewangelicy mieszkańcy uczęszczali do kościoła w Barzowicach.

Wojska radzieckie zajęły wieś 7 marca 1945 roku. W 2009 roku we wsi mieszkały 142 osoby.

Święcianowo, gmina Malechowo

Nazwa niemiecka: Wesenthal

Historia:

Wieś leży około jednego kilometra na południe od Żegocina. Jest to wieś chłopska założona na gruntach wsi Żegocino najprawdopodobniej w XVIII wieku (nie ma jej jeszcze na mapie z 1780 roku). Rozbudowała się w XIX i na początku XX wieku. Wieś posiada zabudowę zagrodową po obu stronach dwóch krzyżujących się dróg.

Na początku XX wieku założony został cmentarz ewangelicki. Zachowały się fragmenty zabytkowych nagrobków. Na cmentarzu istnieją też polskie groby z lat 1947-1955. Cmentarz jest nieczynny. Na obrzeżu cmentarza znajduje się neogotycka kaplica.

Dwuoddziałowa szkoła wraz z mieszkaniem dla nauczyciela zbudowana została w latach 1925/1926. Pierwsze zajęcia odbyły się w 1927 roku. Wcześniej dzieci uczęszczały do szkoły w Żegocinie. Liczba uczniów wynosiła około 60. Ostatnim niemieckim nauczycielem był Fritz Vogel.

Powierzchnia wsi wraz gruntami liczyła w 1864 roku 280 hektarów. Podobnie w roku 1939. W 1818 roku mieszkało tu 217 osób, w 1885 – 450, w 1925 – 400 i w 1939 - 338. Liczba budynków mieszkalnych wynosiła w 1871 roku 83, a w 1939 – 90.

Przed 1939 rokiem w wiosce mieszkało kilku rzemieślników, m.in. murarz, stolarz, dekarz, siodlarz. Działały stowarzyszenia: piłkarskie, strzeleckie, organizujące dożynki. Był m.in. sklep kolonialny, gospoda z dużą salą, mleczarnia, tartak z zakładem meblarskim, remiza strażacka. Przez wieś przebiegała linia kolejowa łącząca Sławno z Polanowem i był przystanek kolejowy.

Rosjanie zajęli wieś 2 marca 1945 roku. Część mieszkańców wysiedlono w 1947, wielu pracowało w gospodarstwie rolnym w Żegocinie i wyjechało z Polski dopiero w 1957 i 1958 roku.

Obecnie we wsi mieszka około 260 osób.

Tokary, gmina Sławno

Nazwa niemiecka: Deutschrode

Nazwy przejściowe: Komarczewo, Kosmarzewo

Historia:

Tokary założone zostały w XX wieku. Pierwsza wzmianka o nich pojawiła się w 1919 roku. Osiedliły się tu rodziny (około 10), które wysiedlone zostały z Prus Zachodnich. Wieś zbudowano na terenie karczowisk leśnych leśnictwa Stary Kraków.

Niemiecka nazwa wsi brzmiała: Deutschrode, co znaczy „niemieckie karczowisko”. Wieś jest dwuosiową ulicówką. Zabudowa rozmieszczona została po obu stronach ulic. Powierzchnia wsi w 1919 roku wynosiła 320 hektarów. Mieszkało tu wtedy 113 osób. W 1939 roku wieś liczyła 106 mieszkańców i 28 gospodarstw. Gospodarstwa liczyły po 15-20 hektarów. Dzieci uczęszczały do szkoły w Sławsku.

Wieś na początku marca 1945 roku zajęły wojska radzieckie. Niemcy wyjechali stąd w 1946 i 1947 roku, a w miejscowości osiedlili się polscy rolnicy. Obecnie mieszka tu około 70 osób.

Trzemielewo, gmina Malechowo

Historia:

Osada powstała w połowie XIX stulecia. Składała się wtedy z trzech zagród. Leży w pobliżu Cisowa otoczona użytkami rolnymi. Obecnie mieszka tu 15 osób.

Tychowo, gmina Sławno

Nazwa niemiecka: Wendisch Tychow

Nazwy przejściowe: Tychowo Słowiańskie, Tychów, Tychówko

Pierwsza wzmianka: 1229

Historia:

Tychowo to wieś sołecka położona we wschodniej części gminy Sławno około 7 kilometrów od Sławna. Sąsiaduje z gruntami Warszkówka, Bzowa i Gwiazdówka.

Tychowo jest wsią wielodrożnicową. Pierwsza wzmianka o wsi pochodzi z 1229 roku (dokument, w którym książę Barnim potwierdza nadanie Tychowa zakonowi joannitów). W XIII wieku wzniesiono kościół, wielokrotnie później przebudowywany. Przy kościele znajdował się cmentarz, na którym nie zachowały się nagrobki. Cmentarz wiejski powstał w drugiej połowie XIX wieku w południowo-zachodniej części wsi.

Następnie wieś stała się lennem rodu Bonin. Od 1509 do 1945 roku należała do rodziny von Kleistów. W 1690 działała tu już szkoła. Zlokalizowana była w części południowej wsi. Nowy budynek

szkolny wzniesiono w końcu XIX wieku. Od 1923 roku pracowało w niej 3 nauczycieli.

Zespół folwarczny stanowił główny komponent pierzei północnej wsi. Pałac zlokalizowany był na zachód od podwórze folwarcznego. Wzmiankowany był już w XVIII wieku. W tym samym czasie założony został park dworski rozciągający się na powierzchni 2,8 ha. W 1864 roku wieś posiadała 324,6 ha powierzchni wraz z gruntami, a majątek 2.336 ha.

W 1939 roku wieś i majątek wraz z gruntami miały powierzchnię 2.670,5 ha. Wieś zamieszkiwały 593 osoby. Liczba budynków mieszkalnych wynosiła 152. 17 gospodarstw chłopskich miało powierzchnię poniżej 10 ha, a 28 powyżej 10 ha. W wiosce działało stowarzyszenia weteranów wojennych i sportowe. Działał też punkt pocztowy, gospoda, sklep, piekarnia, gorzelnia (w obrębie podwórze folwarcznego), kuźnia, cegielnia (na północ od wsi przy drodze do Noskowa), tartak, młyny. Majątek posiadał własną elektrownię (najprawdopodobniej wiatrową).

Z folwarkiem w Tychowie związane były gospodarstwa pomocnicze: Eduardsruh (pol. Rozwadowo); Erdmannshof (pol. Komorze) – folwark znajdujący się 1 kilometr od wsi; Niedermühle (pol. Mąciwoda) - młyn wodny, później leśnictwo i szkółka drzewna, położone około jednego kilometra na południe od wsi; Seehof (pol. Kłęsno) oraz Sigurdshof (pol. Wyszkowo) to dawny folwark młyński. W Wyszkowie Ewald von Kleist umożliwił prowadzenie seminarium dla studentów teologii Dietrichowi Bonhoefferowi, który był pastorem kościoła wyznającego (odłamu kościoła ewangelickiego, który działał w opozycji do nazizmu). Po zamknięciu seminarium w Szczecinie – Zdrojach ostatni kurs dla pastorów kościoła wyznającego odbywał się w Wyszkowie w 1939 i 1940 roku. W marcu 1940 roku tajna policja państwowa (Gestapo) zamyka seminarium.

Wiele lat później członkowie amerykańskiej sekcji Stowarzyszenia im. D. Bonhoeffera odbywający podróż po Pomorzu zamontowali w Wyszkowie tablice upamiętniającą seminarium Bonhoeffera.

Duże zasługi dla poznania pradziejów ziemi sławieńskiej i zbierania pamiątek starożytności miał Dieter von Kleist. Archeologia była jego pasją. Jeszcze w latach 20-tych XX wieku zajął się odległą przeszłością ziemi sławieńskiej. Był twórcą działu archeologicznego muzeum w Dar-

łowie, a także autorem kilku prac poświęconych pradziejom ziemi sławieńskiej

Wojska radzieckie zajęły wieś rankiem 7 marca 1945 roku. Majątek został przejęty przez Rosjan, a w 1950 roku przez Skarb Państwa. Powstało tu państwowe gospodarstwo rolne. W 1978 roku pałac został rozebrany, podobnie jak większość historycznej zabudowy gospodarczej. Ostatni niemieccy mieszkańcy wyjechali z Tychowa na przełomie 1956 i 1957 roku.

Po wojnie przez wiele lat w Tychowie działała polska szkoła (następnie zlikwidowana w ramach tworzenia większych szkół zbiorczych). Od lat 60-tych działał we wsi klub Książki i Prasy „Ruch” zlikwidowany w latach 80-tych XX wieku.

Dawny kościół ewangelicki został przejęty przez katolików i poświęcony w październiku 1958 roku. Należy do parafii w Słonowicach. Obecnie wieś liczy około 490 mieszkańców.

Tyn, gmina Postomino

Nazwa niemiecka: Thyn

Nazw przejściowa: Tyń

Historia:

Wioska leży przy szosie biegnącej ze Staniewic do Postomina. Od południa i częściowo zachodu wieś opływa Wieprza, a od wschodu potok wpadający do Wieprzy.

Obecna nazwa to **Tyn**, choć powszechnie używana jest nazwa Tyń.

Tyn założony został jako owalnica. Istniał już prawdopodobnie w XIV wieku. Był własnością rodziny Belowów, dziedziców Pieszcza. Po podziale majątku w Pieszczu pomiędzy rodziny Krockowów i Belowów Tyn przypada rodzinie von Krockow. W XVIII stuleciu jest to jeszcze niewielka wieś. Brüggemann notuje, iż około 1780 roku 6 chłopów i 2 chałupników jest własnością Krockowów, a część wsi z 2 chłopami jest własnością Belowów. Uwłaszczenie chłopów i przekształcenie Tyna w samodzielną wieś chłopską miało miejsce około 1840 roku.

Majątek zlikwidowano w końcu XIX wieku i rozparcelowano. Powierzchnia wsi wraz z gruntami w 1864 roku wynosiła 164,6 hektara, w 1905 r. – 225,4 ha, w 1939 – 221,3 ha. Liczba mieszkańców wynosiła w 1818 roku – 101, w 1864 – 167, w 1905 – 132 i w 1939

– 111. Liczba gospodarstw domowych wynosiła w 1871 roku – 30, w 1905 – 26, w 1939 – 27.

Podstawą gospodarki chłopskiej była hodowla bydła mlecznego i świń. Uprawiano żyto, pszenicę, owies, jęczmień, buraki i ziemniaki. W wiosce działała jednoizbowa szkoła, zbudowana w XIX wieku. W 1939 roku uczęszczało do niej 18 uczniów.

Ewangelicy mieszkańcy należeli do parafii w Pieszczu. Ostatnim sołtysiem niemieckim był Herman Last. W wiosce była gospoda, agencja pocztowa, mieszkał murarz i mistrz ciesielski. Działała ochotnicza straż pożarna, która posiadała remizę i motopompę.

Większość budynków mieszkalnych i gospodarczych jest murowana i pochodzi z przełomu XIX i XX wieku. Są także budynki w konstrukcji ryglowej z I połowy XIX wieku.

Po 1945 roku na placu owalnicowym wybudowano sklep spożywczy, który naruszył układ historyczny wsi.

Wojska radzieckie wkroczyły do wsi 7 marca 1945 roku. Ludność niemiecka została wysiedlona w 1947 roku. Wieś liczy 36 gospodarstw domowych, w tym 22 to gospodarstwa rolne.

Od 2010 roku funkcjonuje nowy plac gier i zabaw dla dzieci. We wsi mieszka około 130 osób.

Uniedrożyn, gmina Malechowo

Nazwa niemiecka: Oberwend

Historia:

Uniedrożyn to wybudowanie założone w XIX wieku na gruntach wsi Grabowo, około 1 kilometra na zachód od Grabowa. Obecnie mieszka tu 11 osób.

Uniesław, gmina Malechowo

Nazwa niemiecka: : Felixhof

Nazwa przejściowa: Feliksowo

Historia:

Osada założona została w XVIII wieku jako owczarnia na gruntach majątku ziemskiego w Podgórkach. Następnie powstał tu folwark, który wraz z majątkiem należał do rodziny Heydebrecków, Podewil-sów, a przed II wojną światową do rodziny von Blumenthal. Osada znajduje się 2 kilometry na wschód od Podgórek. Zachowała się za-

budowa zespołu folwarcznego z okresu międzywojennego – dom mieszkalny i 3 budynki gospodarcze. Aktualnie mieszka tu 10 osób.

Warginie, gmina Sławno

Nazwa niemiecka: Waldhof Kolonie Vw

Nazwa przejściowa: Przyłasek

Historia:

Osada leży na południe od Radosławia. Niewielki folwark z kolonią mieszkalną powstał w drugiej połowie XIX wieku.

Kolonia złożona jest z kilku zagród. Budynki mieszkalne są murywane. Obecnie zabudowa dawnego folwarku jest zniszczona. Mieszka tu 7 osób.

Warszkowo, gmina Sławno

Nazwa niemiecka: Alt Warschow

Nazwa przejściowa: Warszkowice

Pierwsza wzmianka: 1301

Historia:

Warszkowo to wieś w gminie Sławno, która leży przy drodze krajowej nr 6. Od strony wschodniej bezpośrednio sąsiaduje ze Sławnem. Jest wsią podmiejską, która z powodzeniem mogłaby być dzielnicą Sławna. Jest to największa wieś pod względem ludności w gminie – liczy około 1180 mieszkańców. To 14% ludności gminy.

Warszkowo było ulicówką z wybudowaniami. Współcześnie jest wsią wielodrożnicową.

W XIX i XX wieku coraz bardziej rozwijało się w kierunku Sławna. Pierwszy stały most na Wieprzy między Sławnem a Warszkowem zbudowano już w 1333 roku.

Warszkowo to wieś powstała w średniowieczu – istniała już najprawdopodobniej w XIII wieku. Na początku XIV wieku (1330) Jan Święca przydzielił wieś miastu Sławnu. Przez kilka wieków do lat 30-tych XIX wieku Warszkowo było wsią miejską.

W XVII wieku (1677) w wiosce mieszkało 99 osób (31 rodzin). W XVIII wieku istniała tu duża pasieka. Brüggemann (1784) podaje, że w Warszkowie istniał rodzaj majątku rolnego, owczarnia, karczma, młyn, folwark (Hesterkathen), 21 dużych gospodarstw, mieszkało 4 zagrodników i 1 chałupnik oraz nauczyciel. We wsi stały wtedy 32 domy.

W okresie międzywojennym w Warszkowie działała 4 klasowa szkoła, do której uczęszczało około 250 uczniów, a od roku 1928 także przedszkole. Ponadto we wsi znajdował się posterunek policji, sklep spożywczy, poczta, 4 gospody z salami do tańca, piekarnia, kilka zakładów rzemieślniczych, kasa oszczędnościowa, ogrodnictwo. Hodowano pstragi. Działało kilka związków: gimnastyczny posiadający własną salę, śpiewaczy, weteranów wojennych, rowerzystów.

W 1818 roku we wsi mieszkało 372 mieszkańców, w 1895 – 1154 i w 1939 – 1186. Z tej liczby 583 to mężczyźni. Z pracy w rolnictwie i leśnictwie utrzymywało się 556 osób, w przemyśle i rzemiośle pracowało 335, a w handlu i komunikacji pracowało 108 osób.

W 1871 w wiosce znajdowało się 237 gospodarstw domowych, w 1925 – 284 i w 1939 – 316.

W wsi nie było kościoła, a ewangelicy mieszkańcy należeli do parafii w Sławnie.

Nieczynny obecnie cmentarz ewangelicki o powierzchni około 1 hektara założony został w północno - zachodniej części wsi. Od strony północnej cmentarz graniczył z lasem. Na cmentarzu znajdował się – nieistniejący już - pomnik poświęcony pamięci mieszkańców wsi, którzy zginęli w I wojnie światowej.

Przed 1945 rokiem do wsi należały: młyn wodny „Kukułka”, wiatrak z zagrodą młyńską we wschodniej części wsi, duże gospodarstwo Podlaski (niem. Hasterkathen), gospodarstwo i pasieka Ułiszki (niem. Rotes Haus). Do 1945 roku do wsi należała także strzelnica wraz z domem strzeleckim w lasku miejskim. Po wojnie teren ten znalazł się w granicach Sławna. Po jednej z największych na Pomorzu strzelnicy i przepięknym domu myśliwskim nie ma prawie śladu. Wojska radzieckie zajęły wioskę 7 marca 1945 roku. Niemieccy mieszkańcy zostali wysiedleni głównie w październiku 1945 roku.

Powierzchnia współczesnej wsi wraz z gruntami zajmuje ponad 1500 hektarów. Od początku lat 60-tych we wsi działała rolnicza spółdzielnia produkcyjna (do 1993 roku). Obecnie największym zakładem jest Fabryka Przetworów Rybnych „Mieszko”. Działa tu także wiele zakładów rzemieślniczych.

We wsi działają zbudowane w latach 60-tych ubiegłego wieku piekarnia i sklep Gminnej Spółdzielni „Samopomoc Chłopska”, jest też sklep z antykami. .

Zaraz po wojnie rozpoczęła działalność szkoła. W 1968 roku przeniosła się do nowego budynku. Przez wiele lat działało we wsi przedszkole zlikwidowane po przemianach w 1989 roku. Obecnie pod patronatem Towarzystwa Przyjaciół Warszkowa działa ognisko przedszkolne.

W wiosce działa świetlica wiejska i zespół wokalny „Wrzosi”, który powstał w 2011 roku z inicjatywy Stowarzyszenia Przyjaciół Warszkowa. Stowarzyszenie powołane zostało 2007 roku.

W latach 80-tych w zachodniej części wsi zbudowano osiedle leśne. Przy drodze do Tychowa powstało nowe osiedle domków jednorodzinnych.

W 1998 roku utworzono we wsi parafię, a następnie zbudowano kościół. Kościołami filialnymi parafii w Warszkwie są świątynie we Wrześnicy i Noskowie.

Warszkówko, gmina Sławno

Nazwa niemiecka: Neu Warschow

Historia:

Wieś powstała w XIX wieku w wyniku akcji osadniczej na gruntach należących do Sławna. Była to ulicówka leżąca około 2 kilometry od Warszkowa. Przed 1939 rokiem istniało tu 65 gospodarstw domowych. 10 gospodarstw miało powierzchnie do 5 hektarów, 20 miało powierzchnie od 5 do 10 hektarów, jedno miało ponad 20 hektarów. W wiosce znajdował się młyn, wiatrak, gospoda, punkt pocztowy, posterunek policji, związek strzelecki, który posiadał swoją strzelnicę (na południowym krańcu wsi). W zachodniej części wsi znajdowała się szkoła. Było też kilku rzemieślników. Istniał cmentarz ewangelicki - obecnie nieczynny.

W 1864 roku wieś liczyła 334 mieszkańców, w 1895 – 277, a w 1939 - 250.

Warszkówko – podobnie jak Warszkowo – wojska radzieckie zajęły 7 marca 1945 roku. Niemieckie rodziny zostały wysiedlone w 1946 i 1947 roku.

Po 1945 roku przeważali tu rolnicy indywidualni. Później znaczna część gospodarstw utraciła rolniczy charakter. We wsi znajduje się sklep i świetlica. Obecnie mieszka tu około 200 mieszkańców.

Wicie, gmina Darłowo

Nazwa niemiecka: Vitte

Nazwa przejściowa: Witowo

Historia:

Wicie – to niewielka wioska chłopska i rybacka położona w północno - wschodniej części gminy nad jeziorem Kopań i morzem.

Wicie założone zostało około roku 1400 przez Szwedów. Istniał tu niewielki port rybacki, a rybacy utrzymywali kontakty handlowe z wieloma miastami hanzeatyckimi, m.in. handlowali rybami, smalcem, grochem z Gdańskiem, Lubeką, Rostokiem, Wismarem, Królewcem. W tym czasie we wsi były trzy karczmy.

W 1663 roku mieszkało tu 12 rybaków, z których każdy posiadał niewielkie gospodarstwo rolne i sołtys.

Ze względu na liczne sztormy rybacy przenosili swoje domy dalej od morza. Obecna wieś pochodzi z początku XIX wieku (wcześniejsze zabudowania znajdowały się bardziej na zachód). W XX wieku rozbudowano domy rybackie w zagrody chłopskie.

W 1818 roku we wsi mieszkało 85 osób, w 1905 – 125, w 1939 - 93 osoby. W 1871 roku we wsi było 25 zagród, a w roku 1939 o jedną więcej.

Od 1770 roku działała tu szkoła. Ewangelicy mieszkańcy uczęszczali do kościoła w Barzowicach.

Wojska radzieckie zajęły wieś 8 marca 1945 roku. Większość Niemców wysiedlono w końcu 1946 roku. Po wojnie obok rolnictwa i rybołówstwa ludność zaczęła się zajmować także turystyką. Z czasem wieś stała się niewielkim nadmorskim kąpieliskiem z licznymi ośrodkami wypoczynkowymi i pensjonatami. W sezonie może tu przebywać około 3 tysięcy osób. W wiosce mieszka obecnie około 50 stałych mieszkańców.

Wicko Morskie, gmina Postomino

Nazwa niemiecka: Vietzkerstrand

Nazwa przejściowa: Przybrzeże

Historia:

Wieś leży na półwyspie wcinającym się w jezioro Wicko. Sąsiaduje z gruntami wsi Jezierzany, Górsko, Królewo i Łącko.

O dziejach wsi nie wiemy wiele. Nazwa wsi pojawia się na mapie Gilly'ego (1789). W tym czasie mieszkali tu cztery rodziny.

Mieszkańcy zajmowali się rolnictwem, głównie hodowlą bydła i rybołówstwem.

Wieś w 1818 roku liczyła 65 mieszkańców, w 1871 już 230, w 1905 roku – 251, w 1925 – 290, a w 1939 roku – 315. Powierzchnia wsi wraz z gruntami wynosiła w 1939 roku 1029,5 hektara, a gospodarstw domowych było 72. 38 gospodarstw miało do 5 hektarów ziemi, 13 do 10 hektarów, 1 do 20 hektarów. Rybacy z Wicka oraz pobliskich Królewic założyli spółdzielnię rybacką, która okresowo liczyła 50 członków.

W Wicku była w okresie międzywojennym gospoda z salą tańeczną, 3 sklepy, agencja pocztowa, ponadto mieszkali tu kowal, przedsiębiorca budowlany, 2 muzyków, handlarze rybami, piekarz, 4 szweców, kowal, brukarz.

We wsi istniała jednoklasowa szkoła. Ostatnim niemieckim nauczycielem był Erich Höss.

Ewangelicy mieszkańcy należeli do parafii w Łącku.

Do pobliskiego Jarosławca w okresie letnim często zjeżdżali artyści zafascynowani pięknymi widokami. Malowali także Wicko Morskie.

W latach 1935-1936 w Wicku przebywał w okresie letnim znany malarz Ernst Wilhelm Nay (1902 - 1968), który mieszkał u małżeństwa Emila i Almy Moldenhauer. Wieś odwiedzali także liczni wczasowicze. Atrakcyjność podnosiło kino na terenie bazy lotniczej.

Budowę bazy lotniczej rozpoczęto w 1934 roku. Dzięki temu wieś otrzymała elektryczność, a mieszkańcy dodatkowe zatrudnienie. We wsi wykupiono najokazalszy budynek położony blisko jeziora, który stał się kasynem oficerskim.

Wojska radzieckie zajęły Wicko Morskie 8 marca 1945 roku. Mieszkańcy wsi zostali wysiedleni. Dawna niemiecka baza stała się poligonem wojskowym, na terenie którego znalazła się wieś. Do 1947 roku zarządzali nim Rosjanie, a później przekazali teren władzom polskim. Obecnie jest to poligon Sił Powietrznych, który liczy 704 hektary powierzchni. Na terenie Wicka Morskiego znajduje się 12 gospodarstw domowych i wieś liczy 55 stałych mieszkańców.

Miejscowość należy do sołectwa Jezierzany.

Jeden kilometr od Wicka w kierunku Jarosławca leży osada Samborze (niem. Finnkatzen).

Wiekowice, gmina Darłowo

Nazwa niemiecka: Wieck

Nazwy przejściowe: Wiekowo, Zbożewo.

Pierwsza wzmianka: 1258

Historia:

Wieś leży w południowo-zachodniej części gminy Darłowo w dolinie Grabowej. Od strony południowej oparta jest o linię kolejową Sławno – Koszalin, a od północy o zabudowę wsi Dobiesław. We wsi znajdują się liczne glinianki – stawy powstałe w wyniku wybierania gliny nadając miejscowości ciekawy klimat.

Pierwsza wzmianka o wsi pochodzi z 1258 roku. Wtedy to teren wsi został nadany przez księcia Świętopelka zakonowi cystersów. Po reformacji Wiekowice stały się własnością książąt pomorskich, a następnie domeny darłowskiej.

W 1666 roku we wsi mieszkało 20 chłopów, 3 zagrodników, sołtys i kowal. L. Brüggemann podaje, że w 1784 roku mieszkało tu 20 chłopów, sołtys, 5 zagrodników, owczarz i chałupnik. Wieś należała do największych w okolicy Darłowa i Sławna i liczyła 35 dymnych chat.

Po reformie uwłaszczeniowej w początkach XIX wieku wieś rozbudowała się. Powierzchnia wsi zarówno na początku XIX stulecia, jak i w 1939 roku wynosiła 1018 hektarów. W 1818 roku mieszkały tu 382 osoby, w 1867 – 810 (najwięcej w historii miejscowości), w 1895 - 689, w 1905 – 695 i w 1939 roku mieszkało tu 701 osób. W 1871 roku w wiosce stało 158 budynków, w 1895 – 135, w 1925 – 176 i w 1939 – 188.

Mieszkańcy wsi zajmowali się rolnictwem – przede wszystkim produkcją mleka i hodowlą świń. Ważną rolę odgrywała hodowla ryb w istniejących tu gliniankach oraz połowy w rzece Grabowa.

W okresie dwudziestolecia międzywojennego we wsi był posterunek policji, sklepy: spożywczy, z galanterią i artykułami kolonialnymi, punkt bankowy, poczta i straż pożarna, która posiadała remizę. Był także zajazd z salą taneczną. Mieszkało kilku rzemieślników, m.in. stolarz, murarz, krawiec, kowal, kołodziej i handlarz bydłem. Był także przytułek.

Ostatnim niemieckim sołtysem był Reinhold Rubow. W wiosce istniały 2 budynki szkolne z mieszkaniami dla nauczycieli. Zbudowano

je około 1895 roku. Do szkoły uczęszczały także dzieci z Wiekowa. Szkoła istniała tu także po wojnie, ale podobnie jak wiele szkół podzieliła los małych placówek oświatowych - została zlikwidowana. Ewangelicy mieszkańcy należeli do kościoła w Dobiesławiu. Wojska radzieckie zajęły wieś 5 marca 1945 roku. Ludność niemiecka została wysiedlona w sierpniu 1946 roku. We wsi działa jednostka ochotniczej straży pożarnej. Mieszka tu około 450 osób.

Wiekowo, gmina Darłowo

Nazwa niemiecka: Alt Wieck (Bahnhof).

Historia:

Wieś położona jest w południowo - zachodniej części gminy Darłowo. Jest oddalona około 2 kilometry od Wiekowic. Leży przy linii kolejowej Szczecin – Gdańsk i rozbudowana jest w kierunku zachodnim od dworca.

Osada powstała przy linii kolejowej zbudowanej w końcu lat 60-tych XIX wieku. W wiosce powstała stacja kolejowa. Z Wiekowicami połączona jest aleją obsadzoną kasztanowcami.

Wieś rozbudowała się na początku XX wieku. Mieszkało tu wielu pracowników kolei. Ponadto mieszkańcy zajmowali się handlem – węglem, zbożem, rybami, wędlinami, wysyłką gęsi i grzybów.

Mieszkał tu murarz, piekarz, policjant, stolarz, krawiec, ślusarz, dentysta. Znajdował się sklep meblowy, punkt bankowy, kuźnia, zajazd i remiza strażacka oraz mleczarnia. Był także budynek kolejowy (mieszkał w nim między innymi zawiadowca stacji). Stacja pełniła ważną rolę przeładunkową dla towarów rolniczych zwożonych z okolicznych miejscowości.

Obok dworca na przełomie lat 20-tych i 30-tych ubiegłego wieku powstała fabryka płatków ziemniaczanych.

Ewangelicy mieszkańcy należeli do kościoła w Dobiesławiu. Dzieci chodziły do szkoły w Wiekowicach.

Wojska radzieckie zajęły wieś 5 marca 1945 roku

Obecnie we wsi mieszka około 200 osób.

Wilkowice, gmina Postomino

Nazwa niemiecka: Wilhelmine.

Historia:

Wieś położona jest około 13 kilometrów od Sławna i 2 kilometry od Staniewic. Południową granicę stanowi rzeka Wieprza. Ulicowy układ wsi zachowany jest do dziś. Wieś otaczały pola w układzie niwowo-blokowym. Około 1 kilometra od wioski położona była leśniczówka oraz cegielnia, w której od XVIII do końca XIX wieku wypalano cegłę.

Wioska założona została w połowie XVIII wieku (1749 roku) w ramach akcji zasiedlania Pomorza prowadzonej przez Fryderyka Wielkiego i otrzymała nazwę na cześć siostry króla Wilhelminy von Hohenzollern – Bayreuth.

Do nowej wsi przeniesieni zostali osadnicy z Palatynatu z obszaru Zweibrücken. Jesienią 1748 roku przybyło tu 16 rodzin z sołtysem i chałupnikami, łącznie 171 osób. Każdy z osadników dostał 32,5 morgi ziemi ornej i 7,5 morgi łąki.

Przez 10 lat osadnicy byli zwolnieni z opłat. Ludwig Brüggemann w 1784 roku w obszernym opisie geograficzno - ekonomicznym Pomorza, tak pisze o Wilkowicach: „jest to kolonia składająca się z 16 rodzin z Palatynatu i 1 sołtysa, 1 szkoły, 1 gospodarstwa małorolnego, 19 palenisk, przynależy do parafii w Staniewicach”.

Mieszkańcy jeszcze w XX wieku mówili dialektem z Palatynatu.

W 1818 roku wioskę zamieszkiwało 237 osób, w 1864 – 411, w 1895 – 366, w 1905 – 334, w 1939 – 355. Liczba gospodarstw domowych wynosiła: w 1871 – 89, w 1905 – 78, w 1939 – 96. Powierzchnia wsi wraz z gruntami w 1864 roku liczyła 316 hektarów, a w roku 1939 – 404,9 ha.

Przed 1939 rokiem we wsi była jednoklasowa szkoła i gospoda (obecny budynek 12). Od 1927 roku wieś posiadała elektryczność, a od 1928 roku wodociąg założony przez słupską firmę Wintera. Około 1930 roku w wąwozie na północy wsi założone zostały ścieżki spacerowe i place z ławkami z inicjatywy towarzystwa rowerowego. Największa zagroda Erwalda miała 82 morgi ziemi. We wsi mieszkały 23 rodziny rzemieślnicze. Działały stowarzyszenia weteranów wojennych, sportowe, cyklistyczne. Mieszkańcy tkali płótno oraz wypiekali chleb w kamiennych piecach, które znajdowały się w środku oraz na skrajach wsi.

Mieszkańcy chodzili do kościoła w Staniewicach.

Wojska radzieckie zajęły wieś 7 marca 1945 roku. Niemcy zostali w listopadzie 1945 roku wysiedleni.

Wieś liczy 54 gospodarstwa domowe, w tym 25 gospodarstw rolnych. Działa ochotnicza straż pożarna i koło gospodyń wiejskich. Znajduje się sklep ogólnospożywczy oraz świetlica. We wsi mieszka około 180 osób.

Witosław, gmina Malechowo

Nazwa niemiecka: Karlotto

Historia:

Osada założona w XVIII wieku leży około 1 kilometra od Darskowa. Folwark założony został w 1825 roku po zachodniej stronie drogi do Sulechówka. Po wschodniej stronie drogi znajduje się zabudowa robotników folwarcznych. Z dawnych zabudowań folwarcznych zachowała się część budynków gospodarczych i dom zarządcy. Teren jest mocno zaniedbany. Mieszka tu obecnie około 60 osób.

Wrześnica, gmina Sławno

Nazwa niemiecka: Freetz

Nazwa przejściowa: Wrzesienica

Pierwsza wzmianka: 1652

Historia:

Wrześnica to wieś sołecka położona w południowo-wschodniej części gminy Sławno. Wieś ma średniowieczny rodowód. Pierwotny układ wsi, to układ placowy, ewoluujący w stronę wydłużonej widlicy z dwoma placami. Przez wieś przepływa niewielka struga – Wrześniczka, która jest dopływem Wieprzy.

W końcu XVIII wieku - wg Brüggemanna - mieszkało tu 19 chłopów, wolny sołtys, 4 zagrodników (w tym młynarz), kowal, 3 chałupników. Działała szkoła.

Na północ od wsi zbudowano w połowie XIX wieku linię kolejową łączącą Szczecin z Gdańskiem (oddana do użytku w 1869 roku). Powstał także dworzec kolejowy.

W drugiej połowie XIX wieku zbudowano na miejscu starego nowy kościół, do którego przeniesiono część wyposażenia historycznego. Przy kościele w XX wieku postawiono pomnik poświęcony pamięci mieszkańców wsi, którzy zginęli w I wojnie światowej.

W okresie międzywojennym w wiosce był punkt pocztowy, 3 - klasowa szkoła z dwoma mieszkaniami dla nauczycieli, dwa wiatraki, młyn wodny znajdujący się około 3 km od wsi (Wrześniczka), dwa zajazdy,

piekarnia, rzeźnia, mleczarnia, cegielnia, sala wiejska. Mieszkali tu liczni rzemieślnicy: dwaj kowale, stolarz, dekarz, szewc, murarz, tokarz. Działyły związki: weteranów wojennych, gimnastyczny, cyklistów i śpiewaczy. Znajdowało się boisko i strzelnica.

W wiosce było 30 gospodarstw liczących od 10 do 40 hektarów, 30 gospodarstw liczących od 5 do 10 hektarów. Rzemieślnicy, urzędnicy, robotnicy posiadali działki 1-2 hektarowe.

Powierzchnia wsi wraz z gruntami w 1864 roku liczyła 1637,5 ha, a w 1939 roku 1643,3 ha. Wrześnica była wsią chłopską. W 1818 roku liczyła 289 mieszkańców, w 1864 - 874. w 1885 - 1023, w 1905 - 970, a w 1939 - 900. Liczba budynków mieszkalnych wynosiła: w 1871 roku - 195, w 1905 - 205, w 1939 - 231.

Na północ, jak i na południe od zwartej zabudowy wsi zlokalizowane były liczne wybudowania chłopskie. Cmentarz ewangelicki zlokalizowany był na południe od wsi. Obecnie nieczynny. We wsi znajduje się czynny cmentarz komunalny (po północnej stronie cmentarza poewangelickiego).

We Wrześnicy dominowała zabudowa zagrodowa składająca się głównie z zagród 3-4 budynkowych.

Na początku marca 1945 roku wioskę zajęły wojska radzieckie. W kwietniu 1947 roku ostatni niemieccy mieszkańcy wsi zostali wysiedleni.

Obecnie Wrześnica jest jedną z największych wsi gminy Sławno, liczy około 750 mieszkańców.

Działa tu szkoła podstawowa i gimnazjum. Szkoła Podstawowa utworzona została we wrześniu 1945 roku. Na początku uczęszczało do niej 11 uczniów – dzieci pierwszych osadników. Pierwszym kierownikiem był Stanisław Siemek. W 1987 roku zakończono rozbudowę placówki. Wtedy oddano do użytku salę sportową. Do szkoły uczęszczają także dzieci z okolicznych wsi: Noskowa i Żabna. W szkole działa biblioteka.

Przez wiele lat działał we wsi Wiejski Dom Kultury oraz Klub Książki i Prasy „Ruch”. Od 1979 roku istnieje zespół wokalny „Wrześniczanki”, który tworzą członkinie Koła Gospodyń Wiejskich. W ciągu ponad 30 - letniej działalności zespół brał udział w wielu konkursach, przeglądach i lokalnych imprezach zdobywając wiele nagród i wyróżnień. W 2013 roku został nagrodzony Laurem Starosty Sławieńskiego.

W wiosce działa klub sportowy „Wrzos”. Jest przystanek kolejowy. Ochotnicza Straż Pożarna utworzona została 10 października 1945 roku. Założyli ją Stefan Bocian i Wacław Ryzop. Działa również koło gospodyń wiejskich oraz ośrodek zdrowia.

Ewangelicki kościół został przejęty przez katolików i poświęcony w 1945 roku. Należy obecnie do parafii w Warszkwie.

Wszedzień, gmina Postomino

Nazwa niemiecka: Scheddin

Nazwy przejściowe: Wszędzień, Wszędzin.

Pierwsza wzmianka: 1456

Historia:

Wieś leży w ciągu wzniesień przy drodze prowadzącej ze Sławna do Jarosławca. Jest ulicówką wielodrożną. Pierwotnie miała formę wydłużonej okolicy. Owalny plac znajduje się w północnej części wsi. Od wschodu i południa Wszedzień otaczają lasy.

Powszechnie używa się nazwy Wszędzień choć poprawna nazwa wsi brzmi: **Wszedzień**.

Wieś posiada rodowód średniowieczny. Należała do urzędu darłowskiego. Chłopi pracowali w folwarku w Drozdowie.

W 1864 roku powierzchnia wsi wraz z gruntami liczyła 353,7 hektara, w 1895 – 355 ha, podobnie w 1939 roku. Liczba ludności wynosiła: w 1818 roku – 113, w 1864 – 220, w 1885 – 211, w 1905 – 219, w 1925 – 226, w 1939 – 208 osób. Liczba gospodarstw rolnych wynosiła: w 1871 roku – 39, w 1885 – 41, w 1905 – 34, w 1925 – 52 i w 1939 – 60.

W latach 30-tych XX wieku większość mieszkańców wsi zajmowała się rolnictwem. Tylko 26 pracowało w rzemiośle i handlu. W wiosce była gospoda ze sklepem, posterunek policji, poczta, tartak. Mieszkało 4 cieśli, technik budowlany, kołodziej, stolarz, murarz, 2 krawców, 2 szewców, handlarz ryb, nadzorca dróg, sołtys (ostatnim sołtysiem niemieckim był Paul Segler). 5 gospodarstw rolnych miało poniżej 5 ha, 7 do 10 ha, 5 do 20 ha, 6 powyżej 20 ha. Największe gospodarstwo należało do Friedricha Schwarza i liczyło 58 hektarów. Działały stowarzyszenie weteranów wojennych i ochotnicza straż pożarna. Była remiza i strzelnica.

Do jednoklasowej szkoły, znajdującej się w środku wsi, uczęszczało 30 – 40 uczniów. Ostatnim niemieckim nauczycielem był Heinrich Böttcher. Wcześniej uczyli: Rossow, Brunlip, Knop. Wieś należała do parafii w Łącku.

W wiosce dominują dwa typy zabudowy. Zagroda zamknięta od frontu z domem bramnym i domem mieszkalnym z tyłu zagrody. Ten typ zlokalizowany jest wokół owalnicy. Drugi typ zabudowy, to zagroda z domem mieszkalnym od frontu i stojącymi za nim budynkami gospodarczymi. Budynki wykonane są w konstrukcji ryglowej lub z cegły.

Wojska radzieckie wkroczyły do Wszedzenia 7 marca 1945 roku. Ludność niemiecka została wysiedlona w grudniu 1945 roku i w 1946 roku.

Liczba gospodarstw domowych wynosi 29, w tym 22 to gospodarstwa rolne. We wsi mieszka 130 osób.

Zagórzyn, gmina Darłowo

Nazwa niemiecka: Vosshagen

Nazwa przejściowa: Zagórze

Historia:

Zagórzyn to niewielka osada powstała około połowy XIX wieku, w wyniku przeprowadzonej w Prusach reformy uwłaszczeniowej. Osada leży wśród pól i lasu w odległości około 1 kilometra na południe od Domasławic.

Obecnie liczy około 70 mieszkańców (2009)

Zakrzewo, gmina Darłowo

Nazwa niemiecka: Sackshöhe

Nazwy przejściowe: Maślankowo, Rachu-Ciachu, Sacko, Saska Góra, Zacko, Zakrzewo Dolne, Zakrzewo Górne.

Pierwsza wzmianka: 1828

Historia:

Wioska leży we wschodniej części gminy Darłowo. Nazwa wsi pochodzi od nazwiska Johanna Augusta von Sacka zasłużonego dla regionu nadprezydenta Pomorza.

Wieś powstała po reformie uwłaszczeniowej w Prusach na początku XIX wieku. Pierwsza wzmianka o niej pochodzi z 1828 roku. Wtedy

magistrat darłowski sprzedał grunt o wielkości 860 mórg leżący na polach Cisowa. Ziemia została zakupiona w celach założenia kolonii. Podzielono ją na parcele wielkości 4 hektarowe i sprzedana zainteresowanym z rejencji koszalińskiej.

Pierwsi osadnicy zamieszkali tu w końcu maja 1829 roku. Byli to: Mohns w Zakrzewie Dolnym i Plath w Zakrzewie Górnym

Na początku lat 30 - tych XIX wieku mieszkało tu już około 100 osób.

Nowa wieś złożona była z trzech jednostek osadniczych : Zakrzewa Środkowego, Dolnego i Górnego. Szybko się też rozwijała.

W 1860 roku w Zakrzewie Środkowym powstała szkoła, a pięć lat później zbudowano kilka domów dla robotników rolnych.

Podstawą gospodarki była uprawa zbóż, kartofli oraz hodowla krów mlecznych, świń oraz gęsi. We wsi, obok rolników mieszkali również rzemieślnicy, m.in. szewc, młynarze, krawiec, 2 stolarzy, pracownik drogowy.

Przed II wojną światową w Zakrzewie Górnym było 16 gospodarstw rolnych, młyn wiatrowy studnia wiejska z żurawiem i basen pożarowy. W Zakrzewie Środkowym istniała szkoła, 25 gospodarstw, sklep kolonialny, posterunek pocztowy, remiza strażyacka i przytułek dla ubogich. W Zakrzewie Dolnym było 5 zagród, most na rzece Wieprzy wiodący do Zielnowa oraz wiatrak.

Działało stowarzyszenie weteranów wojennych.

Wojska radzieckie zajęły wieś 7 marca 1945 roku. Niemieccy mieszkańcy zostali wysiedleni w 1946 roku. W 2009 roku we wsi mieszkało 201 osób.

Zalesie, gmina Malechowo

Nazwa niemiecka: Vogelsang

Historia:

Zalesie to folwark majątku w Kręgu założony na początku XVIII wieku (1705). Znajduje się około 1 kilometra od Drzeńska (przy drodze Drzeńsko – Ostrowiec). Stanowił własność Adama von Podewilsa, a od 1811 roku dzierżawił go Christian Friedrich Damerow. W 1859 roku majątek został kupiony przez Louisa Damerow z Koszalina. Na początku XX wieku był własnością Heinricha Koeniga, a następnie Rippenhausena, który posiadał go do 1945 roku.

Zabudowa mieszkalna w osadzie pochodzi z początku XX wieku. Obecnie mieszka tu około 30 osób.

Zielnowo, gmina Darłowo

Nazwa niemiecka: Sellen

Nazwy przejściowe: - Zieleniewo, Żukowiec.

Pierwsza wzmianka: 1301

Historia:

Wieś leży w zakolu Wieprzy około 2 kilometry na północny wschód od Krup. Jest to wieś okoliczowa

W źródłach wioska pojawia się na początku XIV wieku - akt fundacyjny księcia Sambora z Rugii na rzecz burgrabiego Matthäusa ze Sławna. Następnie była własnością Konrada Wilde z Koszalina, a od 1328 roku miasta Darłowa.

W połowie XVI wieku we wsi było 7 zagród. Przyłączono wtedy folwark miejski Darłowa, w którym hodowano głównie owce.

Chłopi tu mieszkający musieli płacić pańszczyznę na rzecz Darłowa oraz pracować w polu na folwarku miejskim i brać udział w nagonkach w czasie polowań.

Na początku XVIII wieku wioskę zniszczyły dwa pożary. Po reformach uwłaszczeniowych z początku XIX wieku folwark rozparcelowano, a ziemię nabyli mieszkańcy wsi.

W 1818 roku wieś liczyła 114 mieszkańców, w 1871 – 250, w 1905 – 216, a w 1939 - 172. Obecnie w wiosce mieszka ponad 70 osób. Powierzchnia wioski wraz z gruntami w 1864 roku wynosiła 578 hektarów, a w 1939 – 612 hektarów. W 1871 roku było we wsi 45 gospodarstw, a w 1939 – 44.

W wiosce znajdowała się jednoklasowa szkoła. Ewangelicy mieszkańcy należeli do parafii w Krupach. Podstawą gospodarki była hodowla bydła i świń.

Wojska radzieckie zajęły wieś 7 marca 1945 roku. W 1945 i 1946 roku została zasiedlona przez polskich rolników.

Jednym z mieszkańców wsi był twórca „Samoobrony” i były wicepremier Andrzej Lepper, który posiadał tu gospodarstwo rolne. Zmarł w 2011 roku i pochowany został na cmentarzu w pobliskich Krupach.

Złakowo, gmina Postomino

Nazwa niemiecka: Schlackow

Nazwa przejściowa: Koryciany

Historia:

Wieś położona jest w północno-wschodniej części gminy postomińskiej, blisko szosy łączącej Darłowo z Ustką. Była to wieś folwarczna, w której dwór podporządkował sobie strukturę przestrzenną.

Wieś będąca okolicą w średniowieczu należała do urzędu darłowskiego. Od połowy XVII wieku była lennem rodu Puttkamerów. W 1784 roku we wsi były trzy folwarki, mieszkało 4 chłopów, 3 chałupników, nauczyciel. Łącznie było 17 zagród.

Na początku XIX wieku w majątku zatrudniano około 40 rodzin. W 1864 roku majątek obejmował 899 hektarów ziemi, a w roku 1895 już 1090 hektarów. Grunty wsi liczyły 120,7 hektara.

W 1818 roku wieś zamieszkiwało 175 osób, w 1864 – 317, w 1895 – 313, w 1925 – 335, w 1939 – 256. Liczba gospodarstw wynosiła w 1871 - 60, w 1895 - 58, w 1925 – 73 i w 1939 – 61.

Dwór znajdujący się na zachodnim skraju wsi spłonął w połowie XIX wieku. W latach 1850-1860 zbudowano nowy zamek we wschodniej części wsi. Dziś znany jest tylko z rycin i fotografii (został rozebrany w latach 50-tych XX wieku). Był to obiekt trzykondygnacyjny w stylu neogotyku angielskiego nawiązujący do architektury Karla Friedricha Schinkla (architekt, urbanista i malarz, jeden z wybitniejszych twórców okresu klasycyzmu w Prusach). Park przydworski miał powierzchnię 7,39 hektara i dorównywał powierzchni całej wsi. Znajdował się w nim cmentarz rodziny Puttkamerów. Dziś jest mocno zaniedbany.

W majątku zajmowano się głównie hodowlą świń. Znajdowała się tam także duża gorzelnia. Ponadto uprawiano żyto, pszenicę, owies, jęczmień, buraki cukrowe, kartofle, rzepak i len. Blisko wsi znajdowała się stacja kolejowa (linia Sławno – Ustka uruchomiona w 1911 roku), co ułatwiało transport płodów rolnych. W 1925 roku uruchomiono linię autobusową łączącą wieś ze Sławnem. Do majątku należały: mleczarnia, młyn, kuźnia, ogrodnictwo, tartak, warsztat ślusarski i kołodziejski. We wsi znajdowała się karczma z salą taneczną, sklep spożywczy, urząd pocztowy, w którym znajdował się telefon (drugi aparat telefoniczny był w majątku).

W 1910 roku majątek nabył od Puttkamerów Wilhelm von Zitzewitz. W 1937 roku nowy właściciel odsprzedał część ziemi Pomorskiemu Towarzystwu Ziemskiemu w Darłowie.

We wsi znajdowała się jednoklasowa szkoła. Ostatnim niemieckim nauczycielem był Otto Schwandt. Wieś należała do parafii w Marszewie.

Wojska radzieckie zajęły Złakowo 8 marca 1945 roku. Przez kilka lat Rosjanie zarządzali majątkiem, który następnie został przejęty przez Polaków, którzy utworzyli państwowe gospodarstwo rolne. Część Niemców przymusowo pracowała w majątku. Wyjechali dopiero w drugiej połowie lat 50-tych. Po upadku PGR-ów na początku lat 90-tych XX wieku mieszkańcy wsi znaleźli się w trudnej sytuacji ekonomicznej. Upadł największy i jedyny zakład pracy.

W 1950 roku Złakowo zamieszkiwało 145 osób, w 1960 - 172, w 1970 – 180, 1980 – 198, w 1990 – 195, w 2006 – 210.

Żabno, gmina Sławno

Nazwa niemiecka: Segenberg

Historia:

Żabno to wieś sołecka leżąca na wschodnim krańcu gminy Sławno i granicząca z gruntami Noskowa, Komorzyna, Dobrzęcina i Kczewa.

Folwark powstał najprawdopodobniej na początku XIX wieku jako gospodarstwo pomocnicze Bzowa, które należało wtedy do rodziny von Boehn. W 1871 roku osada liczyła 51 mieszkańców. W 1900 roku folwark przeszedł w posiadanie von Boninów.

Na początku lat 30-tych Albrecht Bonin sprzedał jednemu z towarzystw osadniczych Bzowo z dwoma majątkami, w tym z Żabnem. W wyniku akcji osadniczej powstało wtedy 12 gospodarstw.

W latach 30-tych po zachodniej stronie drogi był zlokalizowany niewielki folwark. Na północ od podwórza majątku znajdowały się mieszkania robotników folwarcznych.

Nowe budynki powstały na południe od założeń folwarcznych po obu stronach drogi.

Niewielki cmentarz położony był na północny-wschód od osady. Obiekty pofolwarczne uległy po 1945 roku dewastacji.

Obecnie mieszka tu nieco ponad 50 mieszkańców.

Żegocino, gmina Malechowo

Nazwa niemiecka: Segenthin

Pierwsza wzmianka: 1311

Historia:

Wioska leży 5 kilometrów na wschód od Malechowa. Wieś jest wieś-rodzinną, z zespołem pałacowo-parkowym i folwarkiem we wschodniej części.

Rudolf Muchow, Pałac w Żegocinie, litografia, 1924

Miejscowość powstała w średniowieczu. W XVI wieku stanowi lenno rodu von Heydebreck. W następnym stuleciu należała do kilku rodów: von Puttkamer, von Massow i von Podewils. Od 1751 roku znalazła się rękach Karła Wilhelma von Kleista, który założył tu siedzibę rodzową i wybudował dwór.

Brüggemann podaje – w 1784 roku – że we wsi znajdował się folwark, mieszkało 8 chłopów, 6 zagrodników, nauczyciel i kowal. Stało 15 domów.

W 1832 roku majątek nabyła rodzina von Blumenthal. W jej posiadaniu znajdował się on do 1945 roku. W 1928 roku majątek liczył 801 hektarów. Ostatnim niemieckim właścicielem był Horst von Blumenthal.

Eklektyczny pałac powstał na początku XVIII wieku. Przebudowany został w stylu neogotyckim, a następnie - w 1904 roku - w stylu secesyjnym.

Po 1945 r. pałac adaptowany został na biura i mieszkania pracowników państwowego gospodarstwa rolnego. Po remoncie w 1973 roku w pałacu znalazło się przedszkole i mieszkania.

W zespole folwarcznym zachowały się: obora, drewnitnia, stajnia i stodoły. Park krajobrazowy o powierzchni ponad 6 hektarów powstał w połowie XIX wieku.

We wsi zachowała się zabudowa historyczna z pierwszej połowy XIX wieku.

Jednoklasowa szkoła z mieszkaniem dla nauczyciela zbudowana została w 1848 roku w środku wsi. Do roku 1927 uczęszczały do niej także dzieci ze Świącianowa. Ostatnim niemieckim nauczycielem był Karl Steinhorst. Szkoła istniała tu także po zasiedleniu wsi przez Polaków.

Ewangelicy mieszkańcy wsi uczęszczali do kościoła w Podgórkach. Powierzchnia wsi wraz z gruntami liczyła w 1939 roku 1005 hektarów, w tym czasie we wsi mieszkało 278 osób. Wieś liczyła 64 budynki.

W wiosce była gospoda, sklep, punkt pocztowy. Mieszkało kilku rzemieślników. Przez wieś przebiegała linia kolejowa ze Sławna do Polanowa i znajdował się przystanek.

Wojska radzieckie zajęły wieś na początku marca 1945 roku. Część mieszkańców została wysiedlona w jesieni tego roku. Wielu pracowało w powstałym tu po wojnie gospodarstwie rolnym i wyjechało dopiero w 1958 roku.

We wsi mieszka obecnie ponad 220 osób.

Żukowo, gmina Sławno

Nazwa niemiecka: Suckow

Pierwsza wzmianka: 1363

Historia:

Żukowo to wieś sołecka w gminie Sławno, na jej południowo-wschodnim krańcu. Sąsiaduje z gruntami wsi Łętowo i Brzeście. Żukowo jest wielodrożnicą z czytelnym pierwotnym układem placowym, od którego promieniście odchodziły drogi.

Jest to jedna z najstarszych wsi powiatu. Powstała na przełomie XII i XIII wieku. W XIV wieku stanowiła lenno rodziny von Massow. Od 1666 roku lenno należało do rodziny von Kleist. Następnie wieś nabył von Podewils z Kręgu. Prawdopodobnie na przełomie XVII i XVIII wieku zbudowano nową siedzibę właścicieli. W 1784 roku była to jedna z większych wsi regionu. Znajdował się w niej folwark, młyn, tartak i kuźnia. Mieszkał pastor, organista, kościelny, 16 chłopów, 1 chłop średniorolny, 6 zagrodników.

Na początku XIX stulecia wieś staje się własnością Wernera von Blumenthala, a w 1874 roku jego syn sprzedaje majątek księżętom Hohenzollern – Sigmanngen. W końcu XIX wieku majątek ma 1397 hektarów, w tym 613 hektarów gruntów ornych. Zajmowano się w nim głównie hodowlą owiec i bydła. Funkcjonowała też gorzelnia.

W 1931 roku dotychczasowi właściciele sprzedali podupadające dobra berlińskiemu towarzystwu osadniczemu, które przeprowadziło tu dużą akcję osadniczą. Doszło do parcelacji majątku. Powstało kilka gospodarstw chłopskich.

W 1818 roku we wsi mieszkało 236 osób, w 1895 – 575, w 1925 – 551, a 1939 roku w wiosce mieszkały 674 osoby. Powierzchnia wsi wraz z gruntami w 1939 roku liczyła 1832 hektary. We wsi znajdowało się 166 budynków. Działały zakłady rzemieślnicze – m.in. szewc, kołodziej, krawiec, piekarnia i gospoda, sklep kolonialny, poczta, kasa oszczędnościowa, gabinet dentystyczny i izba porodowa, leśniczówka.

Szkoła w Żukowie działała już w XVII wieku. Nowy budynek dwuklasowej szkoły powstał w 1905 roku. Po wojnie w budynku przez kilka miesięcy stacjonowali radzieccy żołnierze. Polska szkoła działa tu od 4 września 1945 roku. Naukę rozpoczynało 17 uczniów. Pierwszym nauczycielem był Michał Pacynko. Obecnie działa tu szkoła podstawowa.

Po wschodniej stronie placu posadowiony był kościół oraz cmentarz. Założenie folwarczno - rezydencyjno – parkowe znajdowało się na południe od głównego placu. Stanowił on dominujący element przestrzenny wsi.

Na północ od wsi znajdował się młyn, a na południowym - wschodzie nadleśnictwo.

Kościół w Żukowie powstał najprawdopodobniej w XV wieku. Po wojnie został przejęty przez katolików i poświęcony 7 kwietnia 1946 roku. Jest kościołem parafialnym i nosi imię Przemienienia Pańskiego. W kościele znajduje się bogate wyposażenie (ołtarz, ambona, organy pochodzące z około 1700 roku).

Przy kościele istniał cmentarz. Dziś nieczynny. Nie ma tam śladów pochówków.

Obok kościoła – około 50 metrów w kierunku zachodnim, na nowym cmentarzu ewangelickim – wybudowano w latach 30-tych ubiegłego wieku kaplicę. Niedaleko kaplicy znajduje się niewielkie lapidarium. Na terenie lapidarium znajduje się kilka płyt nagrobnych dawnych mieszkańców oraz tablica umocowana na głazie granitowym o treści: „Ku pamięci polskim i niemieckim zmarłym dawnej niemieckiej parafii Żukowo, którzy na tym cmentarzu znaleźli ostatni spoczynek. 1945-1995”.

Współczesny cmentarz komunalny znajduje się na przedłużeniu cmentarza ewangelickiego.

Wojska radzieckie zajęły wieś 6 marca 1945 roku. W dawnym folwarku Rosjanie utworzyli swoje gospodarstwo, które funkcjonowało do 1950 roku. Następnie przekazano go Polakom. Ziemię otrzymali osadnicy. Utworzono tu spółdzielnię produkcyjną.

We wsi działa ochotnicza straż pożarna. Mieszka tu obecnie około 350 osób.

Żukówko, gmina Sławno

Nazwa niemiecka: Neu Suckow

Historia:

Jest to niewielka osada powstała około połowy XIX wieku na północ od Żukowa, być może na gruntach majątku w Żukowie. Osada była niewielką ulicówką z zabudową zagrodową (3 lub 4 –budynkową)

Żukowo Morskie, gmina Darłowo

Nazwa niemiecka: See Suckow

Nazwa przejściowa: Żurawiec

Pierwsza wzmianka: 1205

Historia:

Wieś położona jest przy drodze z Darłowa do Dąbek, w odległości około 1,5 km na wschód od wybrzeża Morza Bałtyckiego i około 2 km na południowy zachód od Darłowa.

W 1321 roku wieś nabyli Jaśko, Piotr i Wawrzyniec Święcowie. Od-tąd podlegała miastu Darłowo.

Na początku XVII wieku było tu 5 gospodarstw chłopskich i 2 za-grodników.

Ludwig Brüggemann podaje, że we wsi w 1784 roku mieszkało 6 chłopów, 4 zagrodników i nauczyciel. Chłopi zobowiązani byli do wykonywania różnych prac na rzecz Darłowa.

Po uwłaszczeniu na początku XIX wieku każde gospodarstwo miało obowiązek dbać o utrzymywanie wydm.

W XIX wieku wieś się rozrastała. W 1818 roku w Żukowie mieszkało 67 osób, w 1864 - 85, 1885 - 90, w 1925 - 87, a w 1939 roku - 86. W 1871 roku we wsi było 9 gospodarstw, w 1905 - 10, a w 1939 - 19. Powierzchnia wsi wraz z gruntami wynosiła w 1939 roku 477 hektarów.

W XX wieku istniała w Żukowie szkoła, plac sportowy i remiza stra-zacka. W latach 30-tych podstawą produkcji rolnej była uprawa kar-tofli, brukwi, pastewnych buraków, także zbóż (żyta i owsa) oraz hodowla krów mlecznych, świń oraz koni i gęsi.

Działało towarzystwo melioracyjne. Pierwszy traktor pojawił się we wsi w roku 1926.

W 1937 roku na zachód od zabudowań powstał poligon artyleryjski.

Wojska radzieckie zajęły wieś 7 marca 1945 roku. W końcu 1945 roku większość Niemców została wysiedlona.

Mieszkańcy wsi nadal zajmują się rolnictwem i w coraz większym stopniu turystyką. Wieś liczy obecnie około 130 mieszkańców.

Słownik polsko - niemiecki i niemiecko – polski nazw geograficznych powiatu sławieńskiego

Skróty:

D- gmina Darłowo (Gemeinde Rügenwalde)

M- gmina Malechowo (Gemeinde Malchow)

P- gmina Postomino (Gemeinde Pustomin)

S- gmina Sławno (Gemeinde Schlawe)

Baniewo - Banow (M)

Bartolino - Bartlin (M)

Barzowice - Barzwitz (D)

Białęcinniec - Balenthin (M)

Białęcino - Balenthin (M)

Bobolin - Böbbelin (D)

Bobrowice - Alt Bewersdorf

(S)

Bobrowiczki - Neu Bewersdorf

(S)

Boleszewo - Rötzenhagen (S)

Borkowo - Borkow (M)

Boryszewo - Büssow (D)

Borzyszkowo - Renkenhagen

(D)

Brzeście - Hohenzollerndorf

(S)

Bukowo Morskie -See Buckow

(D)

Bylica - Schönenberg (P)

Chomicz - Klarenwerder (S)

Chudaczewko - Neu Kudde-

zow (P)

Chudaczewo - Alt Kuddezow

(P)

Cisowo - Zizow (D)

Czarnolas - Neuenhagen

Forsthaus (D)

Darskowo - Limbrechtshof (M)

Dąbki - Neuwasser (D)

Dąbkowice - Damkerort (D)

Dobiesław - Abtshagen (D)

Domasłowice - Damshagen (D)

Drozdowo - Drosedow (D)

Drzeńsko - Drenzig (M)

Dzierzęcin - Dörsenthin (P)

Dybowo - Dybow (S)

Głęźnowo - Alt Steinort (D)

Głęźnowko - Neu Steinort

(D)

Gorzebądz - Gohrbandshof (D)

Gorzyca - Göritz (M)

Górsko - Görshagen (P)

Grabowo - Martinshagen (M)

Grzybno - Stadt Försterei (S)

Gwiazdowo - Quäsdow (S)

Gwiazdówko - Klein Quäsdow (S)
Janiewice - Jannewitz (S)
Jarosławiec - Jershöft (P)
Jezierzany - Neuenhagen (P)
Jeżyce - Altenhagen (D)
Jeżyczki- Neuenhagen (D)
Kanin - Kannin (P)
Karsino - Karzin (P)
Karwice - Karwitz (M)
Karwiczki - Neu Karwitz (M)
Kawno - Kaunow (M)
Kępka - Karlskamp (D)
Kłosnik - Niederwald (P)
Kopań - Kapahn (D)
Kopnica - Köpnitz (D)
Korlino - Körlin (P)
Kosierzewo - Kusserow (M)
Kowalewice - Alt Kugelwitz (D)
Kowalewiczki - Neu Kugelwitz (D)
Królewko - Neu Krolow (P)
Królewo - Krolow (P)
Krupy - Grupenhagen (D)
Krzekoszewo - Louisenhof (M)
Kukułczyn - Neuwelt (M)
Kusice - Kuhtz (M)
Kusiczki - Bartliner Sägemühle (M)
Kwasowo - Quatzow (S)
Laski - Latzig (M)
Lejkowo - Leikow (M)
Lejkówko - Leikower Mühle (M)
Leśnica - Fichtberg (D)
Łącko - Lanzig (P)
Łętowo - Lantow (S)
Malechowo - Malchow (M)

Malechówko - Neu Malchow (M)
Marszewo - Marsow (P)
Masłowice - Masselwitz (P)
Mszane - Gross Waldhof (P)
Mazów - Meitzow (P)
Miłomyśl - Karlsau (M)
Nacmierz - Natzmershagen (P)
Niemica - Nemitz (M)
Nosalin-Nitzlin (P)
Noskowo - Notzkow (S)
Nowy Jarosław - Neu Järshagen (D)
Nowy Kraków - Neu Krakow (D)
Nowy Żytnik - Neue Mühle (M)
Ostrowiec - Wusterwitz (M)
Palczewice - Palzwitz (D)
Pałowo - Alt Paalow (P)
Pałówko - Neu Paalow (P)
Paprotki - Neu Parpart (M)
Paproty - Parpart (M)
Pątnowo - Wolfshagen (S)
Pęciszewko - Petershagen (D)
Pękanino - Panknin (M)
Pieńkówko - Neu Pennekow (P)
Pieszcz - Peest (P)
Pięćmiechowo - Badelhörne (M)
Pieńkowo - Pennekow (P)
Podgórci - Deutsch Puddiger (M)
Pomiłowo - Marienthal (S)
Porzecze - Preetz (D)
Postomino - Pustamin (P)
Przemysławiec - Wilhelmshorst (S)
Przystawy - Pirstow (M)
Przytok - Zwölfhufen (M)

Radosław - Coccejendorf (S)
Ronino - Rönneberg (P)
Rózkowo - Rehebockshagen (D)
Rusinowo - Rützenhagen (P)
Rusko - Russhagen (D)
Rzyszczewko - Klein Ristow (S)
Rzyszczewo - Ristow (S)
Sińczyca - Schöningswalde (D)
Sławsko - Alt Schlawe (S)
Sęczkowo - Erlenhof (M)
Słowinko - Neu Schlawin (D)
Słowino - Schlawin (D)
Smardzewo - Schmarsow (S)
Staniewice - Stemnitz (P)
Stary Jarosław - Alt Järshagen (D)
Stary Kraków - Alt Krakow (S)
Sulechowo - Soltikow (M)
Sulechówko - Klein Soltikow (M)
Sulimice - Zillmitz (D)
Święcianowo - Wiesenthal (M)
Tokary - Deutschrode (S)
Trzemielewo - Janke (D)
Tychowo - Tychow (S)
Tyn - Thyn (P)
Uniedrożyn - Oberwende (M)
Uniesław - Felixhof (M)
Ugacie - Ugatzhal (S)
Waliszewo - Waldheim (S)
Warginie - Kol. Waldhof (S)
Warszkowo - Alt Warschow (S)
Warszkówko - Neu Warschow (S)
Wicie - Vitte (D)
Wicko Morskie - Vietzke (P)

Wiekowice - Wieck (D)
Wiekowo - Alt Wieck (D)
Wilkowice - Wilhelmine (P)
Witosław - Adolphium (M)
Włodzisław - Lerchenhain (M)
Wrześnica - Freetz (S)
Wszedzień - Scheddin (P)
Wykroty-Grünhof (P)
Zagórzyn - Vosshagen (D)
Zakrzewo - Sackshöhe (D)
Zalesie - Vogelsang (M)
Zielenica - Söllnitz (M)
Zielnowo - Seilen (D)
Żłakowo - Schlackow (P)
Żabno - Segenberg (S)
Żegocino - Segentin (M)
Żukowo - Suckow (S)
Żukowo Morskie - See Suckow (D)

* * *

Abtshagen - Dobiesław (D)
Adolphium - Witosław (M)
Alt Bewersdorf - Bobrowice (S)
Alt Järshagen - Stary Jarosław - (D)
Alt Krakow - Stary Kraków (S)
Alt Kuddezow - Chudaczewo (P)
Alt Kugelwitz - Kowalewice (D)
Alt Paalow - Pałowo (P)
Alt Schlawe - Sławsko (S)
Alt Steinort - Głęźnowo (D)
Alt Warschow - Warszkowo (S)
Alt Wieck - Wiekowo (D)
Altenhagen - Jeżyce (D)
Badelhörne - Pięćmiechowo (M)

Balenthin - Białęciniac (M)	Karwitz - Karwice (M)
Balenthin - Białęcino (M)	Karzin - Karsino (P)
Banow - Baniewo (M)	Kaunow - Kawno (M)
Bartlin - Bartolino (M)	Klarenwerder - Chomicz (S)
Bartliner Sägemühle - Kusiczki (M)	Klein Quäsdow - Gwiazdówko (S)
Barzwitz - Barzowice (D)	Klein Ristow - Rzyszczewko (S)
Böbbelin - Bobolin -(D)	Klein Soltikow - Sulechówko (M)
Borkow - Borkowo -(M)	Kol. Waldhof-Warginie (S)
Büssow - Boryszewo (D)	Köpnitz - Kopnica (D)
Coccejendorf - Radosław (S)	Körlin - Korlino (P)
Damkerort - Dąbkowice (D)	Krolow - Królewo (P)
Damshagen – Domasłowice (D)	Kuhtz - Kusice (M)
Deutsch Puddiger - Podgórci (M)	Kusserow - Kosierzewo (M)
Deutschrode - Tokary (S)	Lantow - Łętowo (S)
Dörsenthin - Dzierzęcin (P)	Lanzig - Łącko -(P)
Drenzig - Drzeńsko (M)	Latzig - Laski -(M)
Drosedow - Drozdowo (D)	Leikow - Lejkowo -(M)
Dybow - Dybowo (S)	Leikower Mühle - Lejkówko (M)
Erlenhof- Sęczkowo (M)	Lerchenhain – Włodzisław (M)
Felixhof- Uniesław (M)	Limbrechtshof - Darskowo (M)
Fichtberg - Leśnica (D)	Louisenhof - Krzekoszewo (M)
Freetz - Wrzeźnica (S)	Malchow - Malechowo (M)
Gohrbandshof – Gorzebadź (D)	Marienthal - Pomiałowo (S)
Göritz - Gorzyca (M)	Marsow - Marszewo (P)
Görshagen - Górsko (P)	Martinshagen - Grabowo (M)
Gross Waldhof- Mszane (P)	Masselwitz - Masłowice (P)
Grünhof-Wykroty (P)	Meitzow - Mazów (P)
Grupenhagen - Krupy (D)	Natzmershagen - Nacmierz (P)
Hohenzollerndorf - Brzeście (S)	Nemitz - Niemica (M)
Janken - Trzemielewo (D)	Neu Bewersdorf - Bobrowiczki (S)
Jannewitz - Janiewice (S)	Neu Järshagen - Nowy Jarosław (D)
Jershöft - Jarosławiec (P)	Neu Karwitz - Karwiczki (M)
Kannin - Kanin (P)	
Kapahn - Kopań (D)	
Karlsau - Miłomyśl (M)	
Karlskamp - Kępka (D)	

Neu Krakow - Nowy Kraków (D)	Quatzow - Kwasowo (S)
Neu Krolow – Królewko (P)	Rehebockshagen - Różkowo (D)
Neu Kuddezow - Chudaczewko (P)	Renkenhagen - Borzyszkowo (D)
Neu Kugelwitz - Kowalewiczki (D)	Ristow - Rzyszczewo (S)
Neu Malchow - Malechówko (M)	Rönneberg - Ronino (P)
Neu Paalow - Pałówko (P)	Rötzenhagen Boleszewo (S)
Neu Parpart - Paprotki (M)	Russhagen - Rusko (D)
Neu Pennekow – Pieńkówko (P)	Rützenhagen - Rusinowo (P)
Neu Schlawin - Słowinko (D)	Sackshöhe Zakrzewo (D)
Neu Steinort - Głęźnówko (D)	Scheddin - Wszedzień (P)
Neu Warschow - Warszkówko (S)	Schlackow - Złakowo (P)
Neue Mühle - Nowy Żytnik (M)	Schlawin - Słowino (D)
Neuenhagen - Jezierzany (P)	Schmarsow - Smardzewo (S)
Neuenhagen - Jezyczki (D)	Schönenberg - Bylica (P)
Neuenhagen Forsthaus - Czarnolas (D)	Schöningswalde - Sińczycza (D)
Neuwasser - Dąbki (D)	See Buckow - Bukowo Morskie (D)
Neuwelt - Kukułczyn (M)	See Suckow - Żukowo Morskie (D)
Niederwald - Kłośnik (P)	Segenberg – Żabno (S)
Nitzlin - Nosalin (P)	Segentin - Żegocino (M)
Notzkow - Noskowo (S)	Sellen - Zielnowo (D)
Oberwende - Uniedrożyn (M)	Stadt Försterei - Grzybno (S)
Palzwitz - Palczewice (D)	Söllnitz - Zielenica (M)
Panknin - Pękanino (M)	Soltikow - Sulechowo (M)
Parpart - Paproty (M)	Stemnitz - Staniewice (P)
Peest - Pieszcz (P)	Suckow - Żukowo (S)
Pennekow - Pieńkowo (P)	Tychow - Tychowo (S)
Petershagen - Pęciszewko (D)	Thyn-Tyn (P)
Pirbstow - Przystawy (M)	Ugatzhal - Ugacie (S)
Preetz - Porzecze (D)	Vitte - Wicie (D)
Pustamin - Postomino (P)	Vietzke - Wicko Morskie (P)
Quäsdow - Gwiazdowo (S)	Vogelsang - Zalesie (M)
	Vosshagen - Zagórzyn (D)
	Waldheim - Waliszewo (S)
	Wolfshagen – Pałnowo (S)
	Wieck - Wiekowice (D)

Wiesenthal - Świącianowo (M)
Wilhelmine - Wilkowice (P)
Wilhelmshorst - Przemysławiec -
(S)
Wusterwitz - Ostrowiec (M)
Zillmitz - Sulemice (D)
Zizow - Cisowo (D)
Zwölfhufen - Przytok (M)

***

Jeziro Bukowskie - Buckower
See
Jeziro Janiewickie - Chomitz
See
Jeziro Kopań - Witter See
Jeziro Łętowskie - Łantower
See
Jeziro Ostrowieckie -
Wusterwittzer See
Jeziro Wicko - Vietzker
See
Grabowa - Grabow
Moszczenica - Motze
Wieprza – Wipper

Buckower See - Jezioro Bukow-
skie
Chomitz See - Jezioro Janiewic-
kie
Lantower See - Jezioro Łętow-
skie
Vietzker See - Jezioro Wicko
Witter See - Jezioro Kopań
Wusterwittzer See - Jezioro
Ostrowieckie
Grabow - Grabowa
Motze - Moszczenica
Wipper - Wieprza

Słownik terminów

Aspersorium

kropielnica umieszczona w krużganku kościoła.

Baliwat

provincia zakonna, dzielona zwykle na komturie. Zarządzana jest przez urzędnika zakonnego zwanego baliwem.

Budnik

mieszkał w lesie i żył z lasu. Budnicy przerabiali drewno na popiół, potaż (węglan potasu, stosowany przy wyrobie mydła, szkła i barwników) oraz na węgiel drzewny.

Chałupnik

chłop bezrolny, mieszkający stale lub czasowo w chałupie z obejściem i ogrodem, zwykle także zobowiązany do odrabiania pańszczyzny.

Chalupa dymna

inaczej kurna chata, kureń. To chata bez komina. Palenisko znajdowało się najczęściej w środkowej części chaty a dym uchodził poprzez otwór w centralnym, najwyższym punkcie dachu.

Empora

jest galerią wspartą na kolumnach lub filarach, otwartą do wnętrza kościoła. Umieszczona nad nawami bocznymi tworzy najczęściej osobne pomieszczenie dla zakonników. Umieszczona nad krużgankiem lub pomiędzy nawą a prezbiterium – przeznaczona na ogół dla śpiewaków i instrumentów muzycznych (najczęściej są to organy). Empora może okalać też cały kościół. Przestrzeń pod emporą nazywa się podchórzem.

Komornik

chłop nie posiadający ziemi i zabudowań, mieszkający u innych chłopów.

Morga

historyczna jednostka powierzchni używana w rolnictwie. Początkowo oznaczała obszar, jaki jeden człowiek mógł zaorać lub skosić jednym zaprzęgiem w ciągu dnia roboczego (dokładnie: od rana do południa), a jej wielkość wynosiła – zależnie od jakości gleby, zaprzęgu i narzędzi - od 0,33–1,07 hektara.

Nazwy przejściowe

to nazwy nadawane miejscowościom na ziemiach zachodnich i północnych odebranych w 1945 roku Niemcom przez nowych, polskich mieszkańców. Przez kilka lat panowała tu duża dowolność.

Nawsie

plac położony w centrum dawnej wsi. Był otoczony zagrodami, często miał kształt wrzecionowaty. Pierwotnie stanowił własność wspólną wsi i służył wspólnym celom. Bardzo często na nawsiu lokalizowany był kościół wraz z otaczającym go cmentarzem. Nawsie bywało także wykorzystywane jako łąka, pastwisko, ale też jako miejsce targów.

Okolnica

zwana też niekiedy **okólnicą**, to rodzaj wsi, w której zagrody są ustawione zwarcie w krąg lub podkowę wokół środkowego placu (majdanu). Okolnice były zakładane najczęściej na wykarczowanych polanach leśnych. Do wsi prowadziła jedna, czasami dwie drogi. Pierwotnie majdan był zamykany i służył do gromadzenia spędzanych na noc zwierząt gospodarskich, zapewniając im ochronę przed drapieżnikami. Ustawione ciasno w kręgu zabudowania ułatwiały także mieszkańcom obronę przed atakującymi nieprzyjaciółmi.

Predella

dolna część (podbudowa) nastawy (retabulum) ołtarza oparta na mensie, nieraz bogato rzeźbiona a. malowana

Rzędówka

rodzaj zabudowy wiejskiej, wykształcony jeszcze w średnio-wieczu. Charakteryzuje się luźną zabudową wzdłuż drogi, najczęściej po jej jednej stronie i prostopadle do drogi biegnącymi szerokimi pasami pól, których szerokość odpowiada szerokości zagrody gospodarskiej znajdującej się po drugiej stronie drogi.

Ulicówka

typ wsi jednodrożnej o zwartej zabudowie po obu stronach drogi. Wyglądem przypomina miejską ulicę.

Widlica,

typ wsi o zwartej zabudowie, skoncentrowanej wzdłuż 2-3 dróg polnych rozwidlających się w kształcie litery V, połączonych często krótką przeczną, odchodzącą od drogi głównej.

Wielodrożnica

to wieś charakteryzująca się kilkoma lub wieloma krętymi uliczkami.

Włoka

pole, które po zoraniu lub posiewie potrzeba było włóczyć czyli bronować cały dzień.

Wieś placowa (owalnica),

typ wsi budowanej wokół centralnego placu. Zwarte zabudowania tworzą zamknięty pierścień z jednym lub dwoma wejściami do wsi. Plac o zróżnicowanym kształcie, zwany nawsiem jest zabudowany, ale wyłącznie funkcjami wspólnymi dla wszystkich mieszkańców, jak staw, cmentarz, kościół.

Wioska tematyczna

projekt mający na celu ożywienie gospodarki wiejskiej, poprzez integrację lokalnej społeczności wokół zagadnień związanych z jakimś produktem, usługą, działalnością kulturalną.

Zagrodnik

chłop posiadający niewielki przydział ziemi, niewystarczający do wyżywienia rodziny. Aby przeżyć, musiał najmować się do pracy.

Noty o autorach ilustracji:

Rudolf Hardow (1878-1946) ukończył dwuletnie seminarium nauczycielskie w Mirow oraz Królewską Szkołę Sztuk Pięknych w Berlinie. W 1907 roku rozpoczął pracę nauczyciela rysunku w Szkole Żeńskiej w Słupsku. W 1919 roku założył wspólnie z lekarzem Alfredem Banierem i malarzem Willim Hardtem Miejskie Stowarzyszenie Sztuki. W 1924 roku utworzono w Nowej Bramie w Słupsku Muzeum Regionalne. Hardow zajął się m.in. opracowaniem sposobu wystawiania eksponatów.

W Słupsku Hardow spędził trzy dziesięciolecia wypełnione pracą społeczną i zawodową. To był w jego życiu okres największej aktywności artystycznej. Artysta utrwał obraz Słupska i Pomorza, odkrywał i rysował urokliwe zakątki miasta, których często inni artyści nie dostrzegali. Wiele miejsca poświęcił przedstawieniom wiejskich kościołów, chałup chłopskich pałaców w okolicach Słupska, także na obszarze dzisiejszego powiatu sławieńskiego.

W 1937 roku przeszedł na wcześniejszą emeryturę i powrócił z rodziną do Mirow. Jesienią 1945 roku został aresztowany przez Rosjan. Zmarł w obozie Fünfeichen 21 lutego 1946 roku.

Rudolf Muchow, urodził się w 1889 roku we Freiburgu. Studiował w Akademii Sztuk Pięknych w Kassel. W 1919 roku został nauczycielem rysunku w sławieńskim gimnazjum. Wtedy powstały liczne obrazy olejne i akwarele, litografie i rysunki przedstawiające Sławno i powiat sławieński. W 1925 roku nakładem sławieńskiej drukarni ukazały się „Dworki powiatu sławieńskiego. 25 oryginalnych litografii z lata 1924”. Dziś wiele dworków i pałaców utrwalonych przez artystę nie istnieje. Dzięki litografiom wiemy, jak wyglądały.

Po trwającym do 1924 roku sławieńskim epizodzie artysta przenosi się do Szczecina, gdzie zostaje profesorem sztuk pięknych w tamtejszej Akademii Pedagogicznej. Po kilku latach przenosi się do Frank-

furtu nad Menem. W 1944 roku wraca z rodziną do rodzimego Freiburga.

Uprawiał malarstwo, grafikę, rysunek. Także tematyka jego prac jest różnorodna: pejzaże, portrety, karykatury, abstrakcje.

Wczesne prace nawiązują do modnego wtedy ekspresjonizmu. W latach 30-tych w jego pracach widać wpływ kierunku „Nowej Rzeczowości”. Po wojnie tworzy abstrakcyjno-fantastyczne grafiki, a w ostatnich latach życia wraca do sztuki realistycznej. Powstają wtedy liczne pejzaże Freiburga i południa Europy.

Zmarł we Freiburgu w 1962 roku.

Spis treści

Wstęp	3
Słownik historyczny wsi powiatu sławieńskiego	5
Słownik polsko - niemiecki i niemiecko – polski nazw geograficznych powiatu sławieńskiego	175
Słownik terminów	181
Noty o autorach ilustracji	184